

GDPR: Ούτε προσωπικά
ούτε δεδομένα

**Οδικός χάρτης για
τα Μέσα Ενημέρωσης**

Σκάνδαλο
Cambridge Analytica

**Ο Μεγάλος Αδελφός
κατοικεί στο ίντερνετ**

Επάγγελμα ξένος
ανταποκριτής

**Υπό συνεχείς αλλαγές
και νέες προκλήσεις**

ISSN 2241-6137 81
9 772241 613004

δημοσιογραφία

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ COLUMBIA JOURNALISM REVIEW ΤΕΥΧΟΣ 17 | ΑΝΟΙΞΗ - ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2018 | €4.00

Γράφουν: Σοφία Ιορδανίδου, Αντώνης Παπαγιαννίδης, Λεωνίδας Βατικιώτης, Κώστας Βενιζέλος, Πάρης Καρβουνόπουλος, Ελένη Μαυρούλη, Γιάννης Μανδαλίδης, Μαρία Δεναξά, Θεόδωρος Ανδρεάδης Συγγελάκης, Βασίλης Μουρδουκούτσας, Νίκος Σμυρναίος, Λήδα Τσενέ, Βασίλης Σωτηρόπουλος, Michael Rosenwald

Υδρογονάνθρακες στο Αιγαίο
Πόλεμος
και ειρήνη
με άρωμα
πειρελαίου και
φυσικού αερίου

ADVANCED
MEDIA
INSTITUTE

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Η αναγέννηση
κάθε πολιτισμού
είναι η ιστορία του.

**Μουσείο Συλλογής Γεωργίου και Νεφέλης Τζιάπρα Πιερίδα
(Δωρεά Κλειούς και Σόλωνα Τριανταφυλλίδη)**

Ώρες λειτουργίας: Δευτέρα-Κυριακή 10:00-19:00
Είσοδος Ελεύθερη

 [boccf](#) [boc_csr](#)

Φανερωμένης 86-90, Παλιά Λευκωσία

Πολιτιστικό Ίδρυμα
Τράπεζας Κύπρου

4 Editorial
 Οικονομία, Πολιτική και Τύπος ενάντια στην Ενημέρωση
 της ΣΟΦΙΑΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

6 De Profundis
 Με ποιους και πώς
 του ΑΝΤΩΝΗ Δ. ΠΑΠΑΠΑΝΝΙΔΗ

9 ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑ
 Μοχλός αναταράξεων τα ενεργειακά συμφέροντα
 του ΛΕΩΝΙΔΑ ΒΑΤΙΚΙΩΤΗ

10 Κυπριακή Δημοκρατία: Μια μικρή χώρα με στρατηγική προίκα
 του ΚΩΣΤΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

13 Η σημασία του Καστελλόριζου στα επιθετικά σχέδια της Τουρκίας
 του ΠΑΡΗ ΚΑΡΒΟΥΝΟΠΟΥΛΟΥ

14 Η λιγνιτική παραγωγή στους ιδιώτες τα τιμολόγια στα ύψη
 του ΛΕΩΝΙΔΑ ΒΑΤΙΚΙΩΤΗ

ΔΙΕΘΝΗ
25 Ο στρατός ως δύναμη «αντιμετώπισης
 πλήθους» και στους δρόμους
 της ΕΛΕΝΗΣ ΜΑΥΡΟΥΛΗ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΗΣ
37 Η πρόκληση και τα κεντρίσματα του ανταποκριτή
 του ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΔΡΕΑΔΗ ΣΥΓΓΕΛΑΚΗ

40 Μάθημα δημοσιογραφικής αξιοπρέπειας στη Γαλλία
 της ΜΑΡΙΑΣ ΔΕΝΑΞΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

31 ΤΑΛΑΛ ΝΤΕΡΚΙ
 Οι ρίζες του ιζιχαντισμού
 του ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΝΔΑΛΙΔΗ

42 ΤΖΑΝΙΝ ΝΤΙ ΤΖΙΟΒΑΝΙ
 Η ιστορία εκείνων που ένα πρωί
 έχασαν όλη τους τη ζωή
 του ΒΑΣΙΛΗ ΜΟΥΡΔΟΥΚΟΥΤΑ

44 Σκάνδαλο Cambridge Analytica:
 Ο καπιταλισμός της επιτήρησης στην πράξη
 του ΝΙΚΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ

46 Πόσο εμπιστευόμαστε τα social media;
 της ΛΗΔΑΣ ΤΣΕΝΕ

48 Σκέψεις για τα Μέσα
 ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΝΔΑΛΙΔΗ

50 ΜΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΧΙΛΙΕΣ ΛΕΞΕΙΣ
 Η Μόρια ως παραδειγματισμός

52 Η σύγχρονη προστασία προσωπικών δεδομένων
 και η νέα αποστολή της δημοσιογραφίας
 ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

59 ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ
 Αλέξανδρος Διομίδης (1874-1950):
 Ένας αυθεντικός εκπρόσωπος της αστικής τάξης

60 ΑΡΘΡΟ CJR
 Κάνοντας τον ψηφιακό αλφαριθμητισμό ...μεγάλο ξανά
 ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ROSENWALD

δημοσιογραφία

Σε συνεργασία με το Columbia Journalism Review

Εκδίδεται από το Advanced Media Institute και

τις Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις υπό την αιγίδα του ΜΓΠΣ «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

ΠΡΥΤΑΝΗΣ ΑΝΟΙΚΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
Σωκράτης Κάτσικας
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΔΟΣΗΣ
Σοφία Ιορδανίδου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ
Λεωνίδας Βατικιώτης
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης
ΕΚΤΥΠΩΣΗ – ΠΑΡΑΓΩΓΗ
Εκδοτικός
Οργανισμός Λιβάνη
ΣΚΙΤΣΑ
Σωτήρης Κιζήλος
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
InTimeNews.gr,
Ελπίδα Καφαντάρη,
Θάνος Τσάντας
funhaus.gr
ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ
Σοφία Ιορδανίδου,
Αντώνης Παπαγιαννίδης,
Λεωνίδας Βατικιώτης,
Κώστας Βενιζέλος,
Πάρης Καρβουνόπουλος,
Ελένη Μαυρούλη,
Γιάννης Μανδαλίδης,
Μαρία Δεναξά,
Θοδωρής Ανδρεάδης –
Συγγελάκης,
Βασίλης Μουρδουκούτας,
Νίκος Σμυρναίος,
Λήδα Τσενέ,
Βασίλης Σωτηρόπουλος,
Michael Rosenwald.
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Θάλεια Παύλου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Χριστίνα Λιναρδάκη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΟΥ
& LAYOUT
Στέλιος Τσιμογιάννης
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Κατερίνα Δασκαλάκη

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Κώστας Βενιζέλος,
Βασίλης Μουρδουκούτας,
Τίτικα Δημητρούλια,
Θύμιος Ζαχαρόπουλος,
Σοφία Ιορδανίδου,
Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης.
ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
Νίκος Ξυδάκης,
Ανδρούλα Βασιλείου,
Dan Gillmor,
Γιώργος Μακροπουλιώτης,
Victor Navasky,
Εμμανουήλ Παράσχος,
Χαρίδημος Τσούκας.

Τα δημοσιευμένα
στη «δ» επιστημονικά άρθρα
εγκρίνονται από ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ, την οποία απαρτίζουν
μέλη της πανεπιστημιακής
κοινότητας από την Κύπρο,
την Ελλάδα
και άλλες χώρες.
ΤΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
Αθήνα, Αλεξάνδρου Σούτσου
18, ΤΚ 10671
ΔΙΑΝΟΜΗ ΑΡΓΟΣ ΑΕ
Όλα τα σημεία πώλησης
αναγράφονται στην ιστοσελίδα
του περιοδικού
ISSN 2241-6137
EMAIL:
dimosiografia@dimosiografia.com
WEBSITE:
www.dimosiografia.com

www.dimosiografia.com
η νέα ιστοσελίδα μας

Νίκος Σ. Παντελάκης

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΔΙΟΜΗΔΗΣ

[1874-1950]

Ένας αυθεντικός εκπρόσωπος της αστικής τάξης

Ποιος υπήρξε, ή μάλλον
γιατί είναι επίκαιρος σήμερα
ο Αλέξανδρος Διομήδης;

Βουλευτής, υπουργός Οικονομικών
του Ελευθερίου Βενιζέλου, Διοικητής της
Εθνικής Τράπεζας και πρώτος Διοικητής
της Τράπεζας της Ελλάδος, από τους
πρωτεργάτες της δημιουργίας του Κόμματος
των Φιλελευθέρων, αντιπρόεδρος και τελικά
Πρόεδρος της Κυβέρνησης το 1949.

- Η ΤΡΙΒΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΑΝΕΙΣΤΕΣ
- Η ΕΝΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ
- Η ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΥΠΟ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΠΙΒΑΛΛΟΜΕΝΗΣ
ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ
- Η ΑΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΘΕΩΡΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ
- Η ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ
ΜΕ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
- Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟ ΣΥΝΘΗΚΕΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ
ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ
- ΤΟ «ΤΟΤΕ» ΠΛΗΣΙΑΖΕΙ ΔΥΣΑΡΕΣΤΑ
ΤΟ «ΤΩΡΑ»

Ένα διεισδυτικό –και παράξενα επίκαιρο– βιβλίο
του Ν. Σ. Παντελάκη

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Αλεξάνδρου Σούτσου 18 | 106 71 Αθήνα | τηλ. 210 3617 992, 6944 68 66 68 | φαξ & τηλ. 210 3607 787

Οικονομία, πολιτική και...

Τύπος ενάντια στην ενημέρωση

το... κόκκινο έχουν οδηγήσει την παραπληροφόρηση αδέξιοι χειρισμοί στα ραδιοηλεκτρονικά κι έντυπα Μέσα και αλλεπάλληλες παραβιάσεις των κανόνων δεοντολογίας. Αν συνυπολογίσουμε δε και τις προσπάθειες φήμωσης δημοσιογράφων με αφορμή σκάνδαλα που βλέπουν το φως της δημοσιότητας, ώστε να πάψουν να... ενοχλούν τους εμπλεκόμενους, οι συνέπειες όσον αφορά τη διαμόρφωση γνώμης είναι πλέον απρόβλεπτες...

Οι ατεκμηρίωτες υπερβολές των δημοσιογράφων κατά την προβολή του διπλού φονικού στον Στρόβολο της Λευκωσίας, του φόνου της εκπαιδευτικού στην Αγλαντζιά και, λίγο πιο πριν, του θανάτου της Έλενας Φραντζή, αλλά και τα τακτά και έκτακτα δελτία και εκπομπές που ξεπέρασαν κάθε αποδεκτό όριο προβολής έπαιξαν αρνητικό ρόλο. Εξίσου αρνητικό ρόλο έπαιξαν και τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε βαθμό συναγωνισμού για το βραβείο... αναξιοπιστίας: εφημερίδα, ραδιόφωνο, τηλεόραση ή ιστοσελίδες και Facebook και Twitter; Ο βομβαρδισμός με ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες οδήγησε σε εγκληματικά συμπεράσματα, με τη δεοντολογία και τη σοβαρότητα να υποχωρούν και να δίνουν τη θέση τους στην ακατάσχετη κενολογία, που επιζητούσε την εγκυρότητα μέσα από τον στόμφο και τον βερμπαλισμό. Το φαινόμενο ήταν τόσο έντονο που επισκίασε και τους λιγοστούς δημοσιογράφους, οι οποίοι έκαναν τη δουλειά τους μακριά από κραυγές, με κίνδυνο να απομακρυνθούν από τη θέση εργασίας τους.

Παράλληλα, το τελευταίο διάστημα ζούμε προσπάθειες φήμωσης και τιμωρίας δημοσιογράφων από εμπλεκόμενους σε σκάνδαλα, όταν (αποκλειστικά και μόνο με την έγκριση της ιδιοκτησίας) τολμούν και τα αποκαλύπτουν. Έντονη κι εδώ η απειλή απέναντι στη δημοσιογραφία, αφού κυριαρχούν η ατιμωρησία και οι απαγορευμένες ζώνες.

Η ιδιοκτησία και όσοι ασκούν την κεντρική διοίκηση των ΜΜΕ αναλαμβάνουν πλήρως την ευθύνη ενημέρωσης των πολιτών. Είναι δε μια ευθύνη 100% ανάλογη με τον βαθμό εξάρτησής τους από την πολιτική και την οικονομία. Και μπορεί να «τα βρίσκουν» με τον θεσμικό έλεγχο της Πολιτείας στον οποίο υπόκεινται και με τα οικονομικά μεγέθη/συνομιλητές τους. Με τον υποσυνείδητο έλεγχο και την κριτική του κοινού όμως, ήρθαν ήδη αντιμετώπι, σπκώνοντας το βάρος της απαξίωσης σε βαθμό απόρριψης. Είτε το ομολογούν είτε όχι... Το ίδιο και η πολιτική, που απαξιώνεται με εξίσου ταχύτατους ρυθμούς.

Η αδυναμία της ελεύθερης δημοσιογραφίας να συγκρουστεί με τα συμφέροντα των ιδιοκτητών δημιούργησε τελικά μόνο ενόχους στην πληροφόρηση του κοινού, με αποτέλεσμα να συνηθίσουμε να μιλάμε για «εγγραμματοισμό στα Μέσα». Πλέον δηλαδή το βάρος και η υποχρέωση να γνωρίζει ποιος λέει αλήθεια στην πληροφορία που μεταδίδεται και ποιος όχι μετατίθεται στον ίδιο τον πολίτη. Αυτός πρέπει να είναι σε θέση να ξεχωρίσει την είδηση από την προπαγάνδα. Ωσάν να είναι κι αυτό δική του υποχρέωση.

Η έκκληση απευθύνεται στους πάντες. Ο κλάδος να θεσπίσει γρήγορα κανόνες αυτορρύθμισης και να τους τηρήσει. Η Πολιτεία να αναλάβει την ευθύνη να προστατεύσει τον πολίτη από τη στρεβλή ενημέρωση. Βασικότερο όλων, να ισορροπήσουν οι σχέσεις του απόλυτα εξαρτώμενου τρίγωνα Οικονομία, Πολιτική και Τύπος σε μια νέα κατάσταση με διακριτά όρια, σαφείς ευθύνες και δημόσια λογοδοσία!

ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ
ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ*

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Δημοσιογραφίας και Επικοινωνίας στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου και Πρόεδρος του «Advanced Media Institute». Από το 2011 υπό την ευθύνη της, οργανώθηκε και λειτουργεί στο ΑΠΚΥ το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία».

ΙΑΝΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Αριστοτέλους 7, Τ.Κ. 546 24, τηλ.: 2310 277 004, e-mail: ekdoseis@ianos.gr
ΑΘΗΝΑ: Σταδίου 24, Τ.Κ. 105 64, τηλ.: 210 32 17 917, e-mail: ekdoseis@ianos.gr
www.ianos.gr

ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ
**ΕΛΛΗΝΙΚΕ-
ΝΤΡΙΚΟΣ
ΕΚΣΥΓΧΡΟ-
ΝΙΣΜΟΣ**

ΚΛΕΛΙΑ ΧΑΡΙΖΗ
**ΑΛΛΑΓΗ
ΦΡΟΥΡΑΣ**
(ΔΙΓΛΩΣΣΟ) + CD

ΝΙΚΗΦΟΡΙΔΙΣ&ΞΥΜΟ
ARCHITECTS
**ΔΗΜΟΣΙΟΣ
ΧΩΡΟΣ ΕΝ
ΑΝΑΜΟΝΗ**
(ΔΙΓΛΩΣΣΟ)

ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ -
ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ
ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ
(ΠΕΡΙΕΧΕΙ CD)
ΕΡΜΗΝΕΙΑ:
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΡΑΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΚΛΑΣΙΚΗ ΚΙΘΑΡΑ:
ΜΙΧΑΗΛΓΕΛΟΣ ΤΟΥΜΑΝΙΔΗΣ

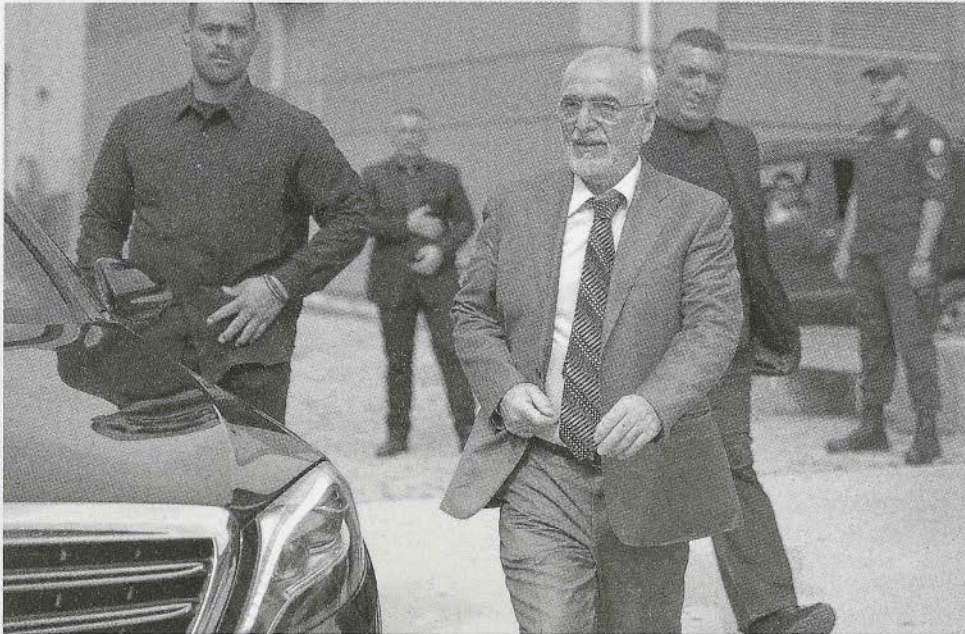
Θα τα βρείτε σε όλα τα καλά βιβλιοπωλεία!

ΒΡΕΙΤΕ ΜΑΣ ΣΤΑ SOCIAL MEDIA

Στους υπεραισιόδοξους εντάσσεται όποιος πιστεύει ότι η χορήγηση των τηλεοπτικών αδειών – χωρίς, επιμελώς, να έχει υπάρξει κριτήριο προγράμματος, ή ύφους/δομής, οτιδήποτε σχετικό – θα λειτουργήσει διορθωτικά στη σημερινή ρευστή πραγματικότητα.

Με ποιους και πώς

IN TIME

Η εμμονή του Ιβάν Σαββίδη για δημιουργία δικού του πόλου υπογραμμίζει την κυριαρχία του επιχειρηματικού πάνω στο δημοσιογραφικό/μηνιακό περιεχόμενο.

Το θέμα μπορεί να το δει κανείς από δυο πλευρές. Η μια είναι οι εξελίξεις στα ίδια τα μίντια, ιδιαίτερα στην τηλεόραση: Στην Ελλάδα του 2018, η σαφέστερη παρά ποτέ σφραγίδα του επιχειρηματικού πάνω στο δημοσιογραφικό/στο μηνιακό περιεχόμενο, με την εγκατάσταση Βαγγέλη Μαρινάκη στο κέντρο ενός διευρυνόμενου πόλου επρροής, αλλά και την οξύτατη αντιπαράθεση με την πολιτική εξουσία, με την εμμονή Ιβάν Σαββίδη για δημιουργία δικού του πόλου, με παράλληλο επεισόδιο επίδειξης - ποδοσφαιρικής και όχι μόνο – ισχύος.

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ Δ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗ*

Ήδη η υπερφημολόγηση της αναζήτησης, από πλευράς Αλαφούζου, υποκατάστασης λύσης για τουλάχιστον την Καθημερινή, αλλά και με κινήσεις σε μικρότερα Μέσα τη στιγμή που όλα τους χειμάζονται οικονομικά, έρχεται και συντονίζεται με την εκκίνηση(;) της λειτουργίας του τηλεοπτικού τοπίου - μετά από τρεις 10ετίες χαλαρής λογικής «έτσι μ' αρέσει/έτσι το κάνω» - σε μια θεσμοσμένη πραγματικότητα.

Η άλλη πλευρά είναι η μέρα-με-τη-μέρα επιδείνωση του πολιτικού κλίματος, με τη διεκδίκηση της εξουσίας από την Αντιπολίτευση να γίνεται σε φόντο καταγγελιών για μέχρι-και-εκτροπικό περιβάλλον: χαρακτηριστική η συνέντευξη Βαγγέλη Βενιζέλου στο ΑΠΕ-ΜΠΕ (στον Μιχάλη Μιχαήλ), όπου το αίτημα για «στρατηγική ήττα όλου του μπλοκ δυνάμεων που κυβερνά» συνδυάστηκε με την εκτίμηση ότι «η πορεία προς τις εκλογές

*Δικηγόρος με ειδικευση στα θέματα Ε.Ε., δραπετής από ναυρίς στη δημοσιογραφία, σύμβουλος έκδοσης της «Δ».

δεν θα είναι παιδική εκδρομή [...] το λιγότερο που θα περιέχει είναι κατακρήσεις εξουσίας σχετικές με τη Δικαιοσύνη, τεχνάσματα σε σχέση με το εκλογικό σύστημα και ένα τουλάχιστον δημοψήφισμα σχετικά με το Σύνταγμα, κατά παράβαση όμως του Συντάγματος». Αυτής της έντασης, σχεδόν βιαιότητας, οι εκτιμήσεις από κεντρικούς - όπως και να το κάνουμε! - συντελεστές του πολιτικού συστήματος, εκτιμήσεις που βρίσκουν αντανakλαστικά στον κύριο κορμό της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης, έρχονται συνειδητά σε μια φάση που προχωράει στην τελική ευθεία η διαπραγμάτευση για έξοδο από τη μνημονιακή εποχή που το Μακεδονικό ξαναβρίσκεται σε ουσιαστική συζήτηση που τα ελληνοτουρκικά είναι σε φάση συνεχών αναταράξεων.

Να το πούμε, λοιπόν, αλλιώς: τη στιγμή που στο πεδίο της πολιτικής πραγματικότητας συγκλίνουν παράγοντες αστάθειας και προκλήσεις μέχρι και υπαρξιακού χαρακτήρα (συγνώμη για τη διατύπωση, όμως και η μετά-τα-Μνημόνια πορεία της χώρας και η ισορροπία στην Ανατολική Μεσόγειο ΕΙΝΑΙ πολύ βαριά πράγματα - σίγουρα πάντως δεν είναι απλώς πρώτη ύλη ελληνοελληνικής κόντρας...), τη στιγμή που το πολιτικό προσωπικό βρίσκεται σε υποχώρηση ποιότητας και - κυρίως - προθυμίας ανάληψης ευθύνης (κάθε πολίτης το βλέπει, πώς ακόμη και οι πλέον υψηλού προφίλ πολιτικοί εν πολλοίς λειτουργούν ως σχολιαστές των πραγμάτων), ενώ και τα κόμματα τρίζουν, τη στιγμή ακριβώς αυτή που εξ υπολοίπου η επιρροή των μνημονιακών μηχανισμών προσλαμβάνει καίριο ρόλο, η δομή και η λειτουργία των τελευταίων αυτών υπόσχεται/απειλεί να εισαγάγει πρόσθετες στρεβλώσεις.

Πολύπλοκος ο συλλογισμός; Να τον απλουστεύσουμε στα όρια του επιθετικά απλού: όταν κρινόταν η σκοπιμότητα της εξόδου της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ («επειδή ο Καραμανλής δεν άντεξε τη βουή και αντίρα του πεζοδρομίου», όπως θα 'λεγε ένας σωστός δεξιός), στα νηία της ενημέρωσης βρίσκονταν ο Χρήστος Λαμπράκης, η Ελένη Βλάχου, ο Κίτσος Τεγόπουλος. Νωρίτερα, το «τι Πλαστήρας, τι Παπάγος» (με επιλογές που ταρακούνησαν τη δημοκρατική παράταξη) το είχε διαχειριστεί ο Τύπος με Δημήτριο Λαμπράκη ή Πάνο Κόκκα· την Αποστασία οι Χρήστος Λαμπράκης, Πάνος Κόκκας, Ελένη Βλάχου. Όταν, πάλι, κρινόταν η πρόσδεση της Ελλάδας στο άρμα της ΕΟΚ ή πάλι σε εκείνο της Ευρωζώνης, το μνημονιακό

θηριοτροφείο είχε ανάλογες φιγούρες - βέβαια στο τελευταίο βήμα είχαμε ήδη την τηλεόραση να διεκδικεί το βασικό μερίδιο στον επηρεασμό της κοινής γνώμης...

Ασφαλώς και δεν θέλουμε να υπονοήσουμε ότι οι πολιτικοί σχηματισμοί και οι υπερήφανες ηγεσίες τους - παρακαλείται ο αναγνώστης να συγκρίνει φιγούρες του τότε με το τώρα, πάντως - ήταν, ή θα μπορούσαν να είναι, έρμαια μνημονιακών επιρροών. Ούτε ότι ο δημοσιογραφικός κόσμος που στοιχούνταν τότε στους τίτλους των εφημερίδων, βαθμιαία στους ραδιοθαλάμους ή στα πάνελ της τηλεόρασης, ακολουθούσε πειθήνια τη «γραμμή» των μνημονιακών. Όμως, να, πώς να το κάνουμε, το κλίμα που αναπτυσσόταν σε κάθε μέσο ενημέρωσης «ξέβαφε» στη δημοσιογραφική λειτουργία των ανθρώπων του Τύπου/των Μέσων.

Τώρα, τώρα που τα πράγματα φθάνουν στα κρίσιμα σταυροδρόμια που αναφέραμε, η διαμόρφωση του μνημονιακού χώρου γίνεται γύρω από Μαρινάκη, Σαββίδη, υποχωρούντα Αλαφούζο, Τζιγγερ μαζί με Κοντομηνά, διάδοχη κατάσταση Κυριακού. Να μη χάσουμε από τα μάτια δυο πρόσθετα στοιχεία: Πρώτον, ο δημοσιογραφικός κόσμος έχει φορτωθεί (αθώοι δεν υπάρχουν) τη διαχείριση των ετών μνημονιακής διαχείρισης. Δεύτερον, η εργασιακή ανασφάλεια έχει περισσέψει - αμοιβές; περιβάλλον εργασίας; αλλαγές «γραμμής»; - ενώ εκείνο που κάποτε λεγόταν «κύρος» και κοινωνική αποδοχή έχει πάει κατά διαβόλου.

Προσθέστε, αν αντέχετε, και την επιδερμικότητα συνάμα με τη βιτριολικότητα της ιντερνετικής γραφής, που έχει εκτοπίσει αποφασιστικά τον δημοσιογράφο από τον ρόλο κριτή της ποιότητας εκείνου που θα φιλοξενήσει ως «είδηση» και του έχει θολώσει δυσάρεστα τα όρια της «άποψης» (ελευθερώνοντας προς το κακό τα εκφραστικά μέσα, μέχρις εκείνο που οι παλιότεροι θα αποκαλούσαν γλώσσα καραγωγέως ή εκδοροσφαγέως) και θα 'χετε το σκηνικό μπροστά στο οποίο θα παιχτούν τα μεγάλα, ενδεχομένως και ιστορικά κρίσιμα της εποχής. Τώρα, αν πιστεύει κανείς ότι η χορήγηση π.χ. των τηλεοπτικών αδειών - χωρίς, επιμελώς, να έχει υπάρξει κριτήριο προγράμματος, ή ύφους/δομής, οτιδήποτε σχετικό - θα λειτουργήσει διορθωτικά, μάλλον ανήκει στους υπεραισιόδοξους.

Σ' αυτό το φόντο, ας διαβαστεί η ανακοίνωση/έκκληση της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών για στήριξη/σωστική παρέμβαση του Κράτους υπέρ του Τύπου. Αδιέξοδα μελαγχολικό...

ΘΑΝΟΣ ΤΣΑΝΤΑΣ /funhaus.gr

Η Κύπρος κατοχυρώνει τη θέση της, η Τουρκία υποχωρεί μπροστά στα ...
μεγέθη της Μεγίστης και το πέρασμα των λιγνιτών στους ιδιώτες φέρνει πιο
κοντά το τέλος της ΔΕΗ.

Μοχλός αναταράξεων τα ενεργειακά συμφέροντα

«**Ο**ι υποδομές δεν είναι ένα στατικό σύνολο οικοδομημάτων που χρησιμεύουν
ως ένα είδος σταθερής βάσης της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά
αποτελούν την οργανική σχέση ανάμεσα στις επικοινωνιακές τεχνολογίες
και τις ενεργειακές πηγές, οι οποίες δημιουργούν από κοινού μια ζώσα
οικονομία. Περαιτέρω... η ενέργεια είναι το αίμα που κυκλοφορεί στο πολιτικό σώμα,
προσφέροντας τα θρεπτικά στοιχεία που μετατρέπουν τα κληροδοτήματα της φύσης στα
αγαθά και στις υπηρεσίες που διατηρούν ζωντανή την οικονομία και τη μεγεθύνουν».¹
Κι επίσης την μεταλλάσσουν!

ΤΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ ΒΑΤΙΚΙΩΤΗ*

Η ταχύτητα με την οποία τα ενεργειακά κοιτάσματα κι οι σχετικές τεχνολογίες
αναδιατάσσουν όχι μόνο τον οικονομικό χάρτη στην Ελλάδα και την Κύπρο, αλλά και τις
σχέσεις των δύο χωρών με την Τουρκία όχι μόνο επιβεβαιώνει τον αμερικανό δημοσιολόγο
Τζέρεμι Ρίφκιν, αλλά δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στη θεωρία του. Πλέον, η κίνηση στις
τεκτονικές πλάκες που προκαλεί η ροή του πετρελαίου και του φυσικού αερίου επηρεάζει
τις ούτως ή άλλως εύθραυστες και διαρκώς επαπειλούμενες από την Τουρκία συνοριακές
γραμμές. Την ίδια στιγμή, η εισαγωγή των ΑΠΕ αλλάζει και τον χαρακτήρα της ιδιοκτησίας
στην ελληνική ενέργεια, επιταχύνοντας την τάση ιδιωτικοποίησης.

Στο αφιέρωμα που ακολουθεί στις επόμενες σελίδες ο Κώστας Βενιζέλος αναλύει τη
στρατηγική επιλογή της Κυπριακής Δημοκρατίας στο πεδίο των υδρογονανθράκων όπως
τροχοδρομήθηκε και υπηρετήθηκε από τη δεκαετία του '90. Ο Πάρης Καρβουνόπουλος
αναλύει το «αγκάθι» για την Τουρκία που ακούει στο όνομα Καστελλόριζο, καθώς εξαιτίας
του έχουν χαθεί τα θαλάσσια σύνορα της με την Αίγυπτο. Κι ο γράφων εξετάζει τις αλλαγές
που φέρνει στην ελληνική αγορά ενέργειας η επικείμενη ιδιωτικοποίηση των λιγνιτικών
μονάδων της ΔΕΗ, με βάση το νόμο που ψηφίστηκε πρόσφατα.

Και τα τρία άρθρα από κοινού επιχειρούν να αναλύσουν τις αναταράξεις που θα
σηματοδοτήσουν στο άμεσο και απώτερο μέλλον κρίσιμες μεταβολές που συμβαίνουν
στον παρόντα χρόνο κι ελάχιστες φορές βρίσκουν τον χώρο που δικαιούνται στον
πολιτικό διάλογο και την ενημέρωση.

Ούτως ή άλλως θα χρειαστεί να επανέλθουμε...

Αναφορές, βιβλιογραφία

¹ Jeremy Rifkin, *Η Τρίτη βιομηχανική επανάσταση, πώς η οριζόντια ισχύς μεταμορφώνει τους ενεργειακούς πόρους, την οικονομία και τον κόσμο*. Εκδ. Α.Α. Λιβάνη, σελ. 62.

*Απόφοιτος
τμήματος Στα-
τιστικής του
Πανεπιστημίου
Πειραιά και
Διδάκτορας
του Παντείου
Πανεπιστημίου.
Αρθρογραφεί για
θέματα οικονομίας
και διεθνή, έχει
την επιστημονική
επιμέλεια των
ντοκιμαντέρ
της ομάδας
Infowar κ.ά.,
έχει μεταφράσει
οικονομικά
βιβλία, κ.ά.

Ο ενεργειακός σχεδιασμός, οι συμμαχίες και οι ενστάσεις της Τουρκίας.

Κυπριακή Δημοκρατία: Μια μικρή χώρα με σιραιογική προίκα

Η στρατηγικού χαρακτήρα στροφή της Κυπριακής Δημοκρατίας προς το πεδίο των υδρογονανθράκων διαμόρφωσε εκ των πραγμάτων νέα δεδομένα για τη χώρα και την περιοχή. Η επιλογή αυτή καθόλου εύκολη δεν ήταν και δεν είναι, ιδιαίτερα όταν το κυπριακό κράτος δεν διαθέτει στρατιωτική ισχύ. Γι' αυτό και ο σχεδιασμός των παράλληλων και αλληλοσυμπληρούμενων τριμερών συνεργασιών της Ελλάδας και της Κύπρου με χώρες της περιοχής κρίθηκε απαραίτητος και επιβεβλημένος για να καλύψει και το κενό αυτό.

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ*

Στη μεγάλη εικόνα των σχεδιασμών και των νέων δυνατοτήτων που διανοίγονται, για την περιοχή ευρύτερα και για κάθε χώρα χωριστά, επιχειρεί να εισβάλλει και η Τουρκία, η οποία θεωρεί τις εξελίξεις που διαμορφώνονται κομβικής σημασίας για τον δικό της ρόλο, όπως τον επιδιώκει και προσπαθεί εν πολλοίς να τον επιβάλλει.

Ο σχεδιασμός της Κυπριακής Δημοκρατίας ξεκινά από τη δεκαετία του '90 και προχωρεί παρά τις δυσκολίες.

- Στις 17 Φεβρουαρίου 2003 η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε συμφωνία για την οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο, βασισμένη στην αρχή της μέσης γραμμής και σύμφωνα με τις διατάξεις της UNCLOS '82. Οι δύο χώρες υπέγραψαν και

**Δημοσιογράφος,
Δρ. Επικοινωνίας,
συγγραφέας
βιβλίων ιστορικής
και πολιτικής
έρευνας.*

συμφωνία-πλαίσιο για κοινή εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που εκτείνονται εκατέρωθεν της Μέσης Γραμμής το 2006. Επίσης, υπέγραψαν Συμφωνία Εμπιστευτικότητας το 2006 και εδάφους-υπεδάφους. Πρόσφατα υπογράφηκε και συμφωνία για πώληση φυσικού αερίου από την Κύπρο στην Αίγυπτο.

• Τον Ιανουάριο του 2007, η Κύπρος υπέγραψε συμφωνία για την οριοθέτηση της ΑΟΖ με τον Λίβανο. Η συμφωνία βασίζεται στη διεθνώς αποδεκτή αρχή της μέσης γραμμής και τους όρους της Σύμβασης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας. Τα μέρη της συμφωνίας, καθώς και οι τελικές συντεταγμένες, δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σημειώνεται συναφώς πως, όταν ο Λίβανος υπέγραψε τη συμφωνία οριοθέτησης με την Κύπρο, δεν προβλήθηκε οποιαδήποτε ένσταση. Η συμφωνία δεν παραπέμφθηκε στο κοινοβούλιο της χώρας για επικύρωση λόγω και εσωτερικών πολιτικών διαφορών, ενώ το 2011, όταν η Κυπριακή Δημοκρατία και η κυβέρνηση του Ισραήλ συμφώνησαν και υπέγραψαν συμφωνία οριοθέτησης, ο Λίβανος αντέδρασε σε διπλωματικό επίπεδο. Απέστειλε έγγραφο στα Ηνωμένα Έθνη, σημειώνοντας πως αυτή η συμφωνία απειλή την ειρήνη και την ασφάλεια της χώρας. Ο Λίβανος υποστηρίζει πως, με τη γραμμή, το Ισραήλ εισήλθε στη θαλάσσια περιοχή του 860 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Η διαφορά που υπάρχει δεν αφορά την Κύπρο· ωστόσο, αυτή η εξέλιξη οδήγησε τη Βρυξέλες να μην επικυρώσει τη συμφωνία του 2007.

• Τον Δεκέμβριο του 2010 υπογράφηκε η συμφωνία μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ισραήλ προς ενίσχυση των δεσμών καλής γειτονίας και συνεργασίας τους.

Σύμφωνα με το υπουργείο Ενέργειας, οι συμφωνίες αυτές με Αίγυπτο, Λίβανο και Ισραήλ, έγιναν με βάση την αρχή της «Μέσης Γραμμής» και σύμφωνα με τις πρόνοιες της Διεθνούς Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS '82).

Οι συμφωνίες έγιναν, όπως αναφέρει το υπουργείο Ενέργειας, αναγνωρίζοντας τη σημασία της αξιοποίησης της θέσης της Κύπρου στο ζωτικό γεωστρατηγικό πεδίο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και των πολλαπλασιαστικών οφελών που δημιουργεί η ανάπτυξη ισχυρών δεσμών με τις γείτονες χώρες.

Παράλληλα με τις συμφωνίες καθορισμού ΑΟΖ, κίνηση απαραίτητη στους ευρύτερους σχεδιασμούς, η Κυπριακή Δημοκρατία προχώρησε και σε Συμφωνίες Συνεκμετάλλευσης ενδεχόμενων κοιτασμάτων που εκτείνονται στην κοινή γραμμή των ΑΟΖ γειτονικών μας χωρών: Αίγυπτος (2013), υπό διαπραγμάτευση

με Ισραήλ και Λίβανο. Παράλληλα προχώρησε σε τρεις γύρους αδειοδότησης τα έτη 2007, 2012 και 2016. Με βάση τους τρεις γύρους αδειοδότησης, διαμορφώθηκε το πιο κάτω σκηνικό στην κυπριακή ΑΟΖ:

- ENI/Kogas σε τεμάχια 2, 3 και 9
- ENI/Total σε τεμάχιο 6
- ENI σε τεμάχιο 8
- Total /ENI σε τεμάχιο 11
- ExxonMobil/Qatar Petroleum σε τεμάχιο 10
- Noble/Shell/Delek Group σε κοίτασμα «Αφροδίτη» (ανακάλυψη το 2011, τον Οκτώβριο 2013, επιβεβαιωμένη μέση ποσότητα 4,5 τρισεκ. κυβικά πόδια).

Η Κύπρος διαθέτει ζώνη χωρικών υδάτων πλάτους 12 ν.μ. από τις γραμμές βάσεώς της. Η ζώνη αυτή έχει έκταση περίπου 14.800 τετρ. χλμ. (προς τον σκοπό της σύγκρισης υπενθυμίζουμε ότι το χερσαίο έδαφος της Κύπρου καλύπτει έκταση 9.251 τετρ. χλμ.). Λαμβάνοντας υπόψη τα ήδη συμφωνηθέντα θαλάσσια σύνορα με τρεις γειτονικές της χώρες και θεωρώντας ότι τα θαλάσσια σύνορα της Κύπρου με τους υπόλοιπους γείτονες της είναι η μεταξύ τους μέση γραμμή, υπολογίζεται ότι η Κύπρος έχει δικαίωμα σε ΑΟΖ/υφαλοκρηπίδα έκτασης 82.700 τετρ. χλμ. Αυτό σημαίνει ότι η Κυπριακή Δημοκρατία έχει κυριαρχία ή κυριαρχικά δικαιώματα και δικαιοδοσίες, σύμφωνα με το ισχύον διεθνές δίκαιο, σε μια θαλάσσια έκταση περίπου 97.500 τετρ. χλμ., δηλαδή περίπου 10,5 φορές το χερσαίο έδαφος της Κύπρου (Τάσος Τζιωνής, περιοδικό Τετράδια, τεύχος 71-72, Ιανουάριος 2018, Αθήνα).

Το εγχείρημα αυτό συνδυάζει πολλές, διαφορετικές και παράλληλες δράσεις. Σχεδιασμός για διασφάλιση της απρόσκοπτης συνέχισης του ερευνητικού προγράμματος, βιώσιμης εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων, προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας και των συνεργειών στις υποδομές. Το στοιχείο, σύμφωνα με το υπουργείο Ενέργειας της Κυπριακής Δημοκρατίας, είναι να καταστεί η Κύπρος παραγωγός και διαμετακομιστής φυσικού αερίου στην Αν. Μεσόγειο, εκπρόσωπος της ΕΕ στην περιοχή και της περιοχής στην ΕΕ. Με βάση τα στοιχεία, μέχρι σήμερα ανακαλύψεις στην Ανατολική Μεσόγειο υπολογίζονται στα 2.000 δισεκ. κυβικά μέτρα (846 Ζορ, 127 Αφροδίτη, 620 Λαβιάθαν, 310 Ταμάρ). Σημειώνεται συναφώς ότι οι επίσης ανάγκες Ευρώπης είναι περίπου 425 δισεκ. κυβικά μέτρα.

Είναι προφανές πως η εμπλοκή των εταιρειών ExxonMobil/Qatar Petroleum και Total θα αποτελέσουν στη συνέχεια κρίσιμη, σημαντική επιλογή για την αντιμετώπιση της τουρκικής επιθετικότητας, την οποία βιώσαμε πρόσφατα. Όπως είναι γνωστό, τον Ιανουάριο του

Θα πρέπει τα
στρατηγικά
πλεονεκτήματα της
Κύπρου να έχουν
επίδραση στο
Κυπριακό. Δεν μπορεί
να προωθείται ένας
γεωστρατηγικός
σχεδιασμός και
την ίδια ώρα στο
Κυπριακό να
συζητείται λύση με
όρους του 1974.

2018, το γεωτρύπανο της ENI παρεμποδίστηκε από τουρκικές φρεγάτες να προχωρήσει προς τον στόχο «Σουπιά» του τεμαχίου 3 της κυπριακής ΑΟΖ. Αυτή η ενέργεια της Άγκυρας ενίσχυσε το κλίμα έντασης και προκάλεσε προβληματισμό στη Λευκωσία για τα επόμενα βήματα στο πεδίο των ερευνών. Το μεγάλο στοίχημα πλέον είναι πώς θα αντιδράσει η Τουρκία στις προγραμματισμένες - για το φθινόπωρο φέτος - γεωτρήσεις της ExxonMobil /Qatar Petroleum στο τεμάχιο 10. Εκτιμάται πως το καθεστώς Ερντογάν δεν θα συμπεριφερθεί όπως έπραξε με την ENI στο τεμάχιο 3. Η ExxonMobil είναι αμερικανική εταιρεία και τα δεδομένα είναι πολύ διαφορετικά.

Μπορεί, όμως, η Τουρκία να επιχειρήσει παράλληλα με τις έρευνες των Αμερικανών να προχωρήσει και η ίδια σε δικές της, μεταφέροντας το γεωτρύπανο που απέκτησε στη νότια θαλάσσια περιοχή της Κύπρου. Αυτό θα συνιστά νέα κίνηση επιβολής τετελεσμένων. Πρέπει να θεωρείται δεδομένη, πάντως, η παρουσία του γεωτρύπανου DeepSea Metro 2, το οποίο αγοράστηκε έναντι 200 εκατ. δολαρίων από την τουρκική Ανώνυμη Εταιρεία Πετρελαίου (ΤΡΑΟ) για να διεξάγει έρευνες. Στην περιοχή της Καρπασίας παραμένει το τουρκικό ερευνητικό πλοίο «Μπαρμπαρός», το οποίο θα βρίσκεται εκεί μέχρι και το τέλος Ιουλίου. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι οι έρευνες του «Μπαρμπαρός» θα διαρκέσουν μέχρι την 1η Σεπτεμβρίου. Εκτιμάται πως η κάθοδος του «Μπαρμπαρός» αποτελεί προπομπό του γεωτρύπανου DeepSea Metro 2.

Η τουρκική συμπεριφορά δεν είναι καθόλου απρόβλεπτη. Το καθεστώς Ερντογάν στοχεύει στρατηγικά στη διαμόρφωση ενός δικού του άξονα ελέγχου, που ξεκινά από τη Θράκη, περνά από το Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο (Κύπρος, κυπριακή ΑΟΖ) και φθάνει στη Συρία. Αυτό επιτυγχάνεται διά της ισχύος. Στην Αφρίν, τα τουρκικά στρατεύματα χωρίς καμία αντίδραση παραμένουν εκεί, ενώ συντηρείται ανενόχλητα κλίμα έντασης σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο. Στην περίπτωση της Ελλάδας και της Κύπρου, η Τουρκία προσπαθεί συστηματικά, μέσα από την τακτική του εκφοβισμού ή ενός ελεγχόμενου επεισοδίου, να επιβάλει αλλαγή του στάτους κβο σε ολόκληρο τον άξονα. Ενημερωμένες πηγές σημειώνουν πως όσοι παρακολουθούν τις κατά καιρούς δημόσιες τοποθετήσεις του Ερντογάν μπορούν να αντιληφθούν γιατί κάνει λόγο για αλλαγή της Συνθήκης της Λωζάνης και πώς θα προσπαθήσει να περιληφθεί τούτο στην ατζέντα μιας διαπραγμάτευσης. Καθίσταται σαφές πως η Τουρκία επιχειρεί να οδηγήσει Ελλάδα και Κύπρο στη «φιλιανδοποίηση». Στην προσαρμογή/υποταγή τους,

δηλαδή, στους τουρκικούς σχεδιασμούς.

Ο σχεδιασμός της Άγκυρας δεν είναι τωρινός, αλλά διαχρονικός και υλοποιείται βαθμιαία. Σύμφωνα με τον πρόσβη Τάσο Τζιωνή (βλ. περιοδικό Τετράδια, τεύχος 71-

Το στοίχημα,
σύμφωνα με το
υπουργείο Ενέργειας
της Κυπριακής
Δημοκρατίας, είναι
να καταστεί η Κύπρος
παραγωγός και
διαμετακομιστής
φυσικού αερίου
στην Αν. Μεσόγειο,
εκπρόσωπος της ΕΕ
στην περιοχή και της
περιοχής στην ΕΕ.

72, Ιανουάριος 2018, Αθήνα), η τουρκική θέση ότι η Κύπρος δεν διαθέτει ΑΟΖ/υφαλοκρηπίδα στα δυτικά της και ότι η Τουρκία έχει θαλάσσια σύνορα με την Αίγυπτο στη βάση της μέσης γραμμής, θα κόστιζε στην Κύπρο, προς όφελος της Τουρκίας, μια θαλάσσια έκταση ΑΟΖ/υφαλοκρηπίδα πάνω από περίπου 33.700 τετρ. κλμ., δηλαδή περίπου το 41% της ΑΟΖ της ή 3,6 φορές το κερσαίο έδαφος της Κύπρου. Αν επιπλέον, νομιμοποιείτο (πχ. μέσω του καταλόγου διεθνών συμφωνιών που θα δέσμευαν την Κύπρο μετά τη συνολική διευθέτηση του Κυπριακού) η «συμφωνία» Τουρκίας-ψευδοκράτους του Σεπτεμβρίου 2011 για μεταξύ τους «οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας», η Κύπρος θα έχανε μια πρόσθετη έκταση πάνω από 2.100 τετρ. κλμ (περίπου 3% της Κυπριακής ΑΟΖ). Εάν υιοθετείτο δε η Τουρκική αντίληψη

ως προς την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα, την οποία θα δικαιούτο η Κύπρος, με βάση Τουρκικό χάρτη ο οποίος κατ' επανάληψη έχει δημοσιευθεί, η Κύπρος θα παρέμενε με μια ΑΟΖ περίπου 25.500 τετρ. κλμ., δηλαδή θα διατηρούσε μόνο το περίπου 31% της ΑΟΖ που δικαιούται και που έχει κερδίσει με συμφωνίες με τους γείτονές της.

Είναι προφανές πως, εάν η Τουρκία δεν περιληφθεί στη μεγάλη εικόνα των ενεργειακών σχεδιασμών στην Ανατολική Μεσόγειο, τότε θα χάσει το τρένο της αναβάθμισής της σε περιφερειακή δύναμη. Το πρόβλημα είναι πως η Άγκυρα θέλει να καταστεί μέρος της εικόνας διά της επιβολής και πετυχαίνοντας πλήρη έλεγχο, τουλάχιστον στο κομμάτι που αφορά την Κυπριακή Δημοκρατία.

Η Κύπρος είναι μια μικρή χώρα με πολλά στρατηγικά πλεονεκτήματα. Το μέγεθος της, το γεγονός ότι αμφισβητείται η κυριαρχία και οι σχεδιασμοί της από την Τουρκία, καθιστά το εγχείρημα να καταστεί ενεργειακή δύναμη δύσκολο, όχι όμως ανέφικτο. Οι ανακαλύψεις κοιτασμάτων έδωσαν άλλη διάσταση στη γεωστρατηγική και γεωοικονομική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτή νέα διάσταση μπορεί να κεφαλαιοποιηθεί και για τα επιμέρους κράτη, αλλά και την Ευρώπη ως σύνολο. Είναι σαφές πως η στρατηγική και γεωπολιτική σημασία της Κύπρου δημιουργεί δυνατότητες και για συμμαχίες. Αυτές είναι και το όχημά της για να επιτευχθούν οι στόχοι. Την ίδια ώρα, θα πρέπει τα στρατηγικά πλεονεκτήματα της Κύπρου να έχουν επίδραση στο Κυπριακό. Δεν μπορεί να προωθείται ένας γεωστρατηγικός σχεδιασμός και την ίδια ώρα στο Κυπριακό να συζητείται λύση με όρους του 1974.

Η Άγκυρα αμφισβητεί την αδιατάρακτη ενότητα των ελληνικών θαλασσίων συνόρων, από τον Έβρο μέχρι και το Καστελλόριζο, με το αιτιολογικό ότι το Καστελλόριζο δεν ανήκει στο Αιγαίο, αλλά στη Μεσόγειο, και πιο συγκεκριμένα στη Θάλασσα της Λεβαντίνης...

Η σημασία του Καστελλόριζου στα επιθετικά σχέδια της Τουρκίας

IN TIME

Το Καστελλόριζο βρίσκεται στη Μεσόγειο... Ο Αχμέτ Νταβούτογλου με μία φράση του, από το 2011 ακόμη, επιδεικνύει την απόλυτη περιφρόνηση της Τουρκίας για όσα προβλέπουν συνθήκες, νόμοι και το διεθνές δίκαιο συνολικά. Χωρίς να λέει ψέματα, αλλά λέγοντας τη δική του «μισή» και διαστρεβλωμένη αλήθεια, ο Αχμέτ Νταβούτογλου περιέγραψε με μία φράση τη διαχρονική επιδίωξη της Τουρκίας να «σβήσει» από τον ελληνικό χάρτη το Καστελλόριζο. Ένα μικρό νησί, που αποτυπώνεται στο μέγεθος μιας τελείας στους ναυτικούς χάρτες, αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα των Τούρκων. Αυτή η «τελεία» στον χάρτη είναι το κλειδί που η Τουρκία προσπαθεί ν' αποκτήσει για να ανοίξει την πόρτα του θησαυροφυλακίου, που δεν είναι άλλο από τα ενεργειακά κοιτάσματα της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Για να μη μακρηγορούμε, η κατάσταση έχει ως εξής:

ΤΟΥ ΠΑΡΗ ΚΑΡΒΟΥΝΟΠΟΥΛΟΥ*

Με το Καστελλόριζο στην ελληνική επικράτεια, η Ελλάδα έχει κοινά σύνορα ΑΟΖ με την Κύπρο. Χωρίς το Καστελλόριζο, η ελληνική ΑΟΖ δεν μπορεί να ενωθεί με την κυπριακή και τη θέση της θα την έχει η Τουρκία.

Πώς λοιπόν σβήνεις ένα νησί από τον χάρτη;

Μόνο με πόλεμο; Μπορεί να τολμήσει η Τουρκία μια στρατιωτική επιχείρηση για να καταλάβει το Καστελλόριζο;

* Δημοσιογράφος-επικεφαλής militaire.gr

Πρακτικά δεν είναι δύσκολο. Η απόσταση από τα τουρκικά παράλια είναι μηδαμινή. Όπως λένε στρατιωτικοί, οι Τούρκοι μπορούν να περάσουν και κολυμπώντας! Το νησί δεν είναι αφρούρητο... Όπως δεν είναι και ακατοίκητο. Ωστόσο, είναι γεγονός ότι η υποστήριξη στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Καστελλόριζο είναι πολύ πιο δύσκολη για την Ελλάδα, απ' ό,τι για την Τουρκία. Μπορεί πράγματι ο πειρασμός για την Άγκυρα να 'ναι μεγάλος. Αλλά γνωρίζει καλά ότι οποιαδήποτε στρατιωτική ενέργεια θα τη φέρει αντιμέτωπη με τη διεθνή κατακραυγή. Αφήγημα για να υποστηρίξει τέτοιο παραλογισμό δεν έχει ακόμη εφεύρει η Άγκυρα. Γιατί πάντα η Τουρκία συνοδεύει τις στρατιωτικές της ενέργειες μ' ένα «αφήγημα νομιμοποίησης», το οποίο συνήθως οι Δυτικοί σύμμαχοι ακούν με ευχαρίστηση και ανακούφιση!

Τους χρειάζεται, για να μπορέσουν να αιτιολογήσουν τη σταθερά παθητική τους στάση στις τουρκικές ακρότητες.

Στην Κύπρο το 1974, ήταν το πραξικόπημα των χουντικών που έδωσε τη «νομιμοποίηση» στην Άγκυρα να επιχειρήσει τον Ατίλλα. Ήταν το δεύτερο δώρο της χούντας στην Άγκυρα. Είχε προηγηθεί η απόσυρση της ελληνικής μεραρχίας από την Κύπρο το 1968!

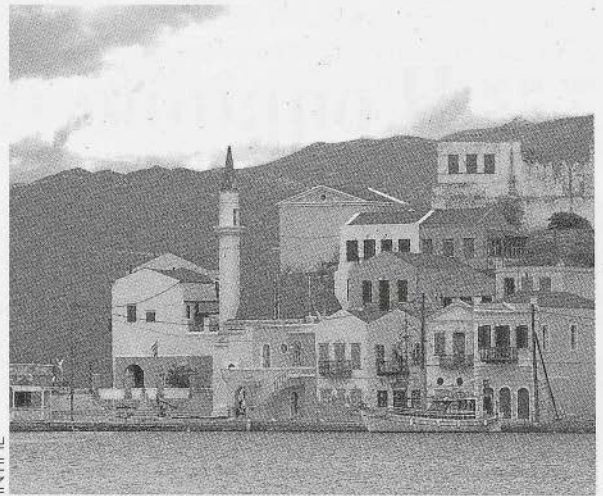
Η υποστήριξη
στρατιωτικών
επιχειρήσεων στο
Καστελλόριζο είναι
πολύ πιο δύσκολη
για την Ελλάδα, απ'
ό,τι για την Τουρκία.
Μπορεί ο πειρασμός
για την Άγκυρα
να 'ναι μεγάλος.
Αλλά γνωρίζει καλά
ότι οποιαδήποτε
στρατιωτική
ενέργεια θα τη φέρει
αντιμέτωπη με τη
διεθνή κατακραυγή.

Οι... υπερπατριώτες της χούντας άφησαν στρατιωτικά γυμνά την Κύπρο κι άνοιξαν τον δρόμο για την τουρκική εισβολή.

Στα Ίμια το 1996, οι Τούρκοι είχαν ήδη έτοιμη τη μελέτη της Ναυτικής τους Ακαδημίας περί νησιών και νησίδων που δεν αναφέρονται σε καμία συνθήκη! Η περίφημη θεωρία των γκριζών ζωνών.

Στο Καστελλόριζο προς το παρόν χρησιμοποιούν την τακτική του «εθισμού»!

Η δόλωση Νταβούτογλου υποστηρίζεται στην πράξη εδώ και χρόνια με μεθόδους

IN TIME

Το Καστελλόριζο βρίσκεται υπό μία παράδοση πολιορκία. Κάθε ιπτάμενο μέσο που περνά περίξ του Καστελλόριζου ειδοποιείται από τα τουρκικά ραντάρ ότι χρησιμοποιεί δήθεν τον τουρκικό εναέριο χώρο!

στις οποίες η Τουρκία έχει αποδείξει ότι είναι πολύ αποτελεσματική. Το Καστελλόριζο βρίσκεται υπό μία παράδοση πολιορκία. Κάθε ιπτάμενο μέσο που περνά περίξ του Καστελλόριζου ειδοποιείται από τα τουρκικά ραντάρ ότι χρησιμοποιεί δήθεν τον τουρκικό εναέριο χώρο! Αυτό συμβαίνει και με τα ελληνικά ιπτάμενα μέσα, ακόμη κι αυτά που κατά καιρούς μεταφέρουν στο νησί Έλληνες επισήμους, πολιτικούς ή στρατιωτικούς! Αρκετοί από τους πλότους ξένων αεροπορικών εταιρειών, ίσως και να 'χουν πια πειστεί ότι το Καστελλόριζο δεν ανήκει απλά... στη Μεσόγειο, αλλά στην Τουρκία!

Στην συνέντευξη που είχε δώσει ο Αχμέτ Νταβούτογλου το 2011, είχε περιγράψει το «νομικό αφήγημα» που βρίσκεται στα «σκαριά», για το Καστελλόριζο. Έλεγε τότε:

«Οι διερευνητικές επαφές έχουν ρητό στόχο να εξετάσουν όλα τα θέματα που αφορούν τις διαφωνίες μας στο Αιγαίο. Επομένως, είμαστε επικεντρωμένοι κατά προτεραιότητα στο θέμα του Αιγαίου. Ωστόσο, το Καστελλόριζο βρίσκεται στη Μεσόγειο. Σε ό,τι αφορά το νησί του Καστελλόριζου, η Τουρκία έχει βάσιμες νομικές και πολιτικές θέσεις, σε συμφωνία με το διεθνές δίκαιο και τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων, συμπεριλαμβανομένης και της Χάγης. Και γνωρίζουμε ότι η Ελλάδα και η Τουρκία διαφωνούν σχετικά με τις θαλάσσιες ζώνες στην Ανατολική Μεσόγειο. Άσχετα, όμως, με τη γεωγραφική συνάφεια ή άλλα θέματα, εμείς θέλουμε να λύσουμε όλες τις διαφορές μας με την Ελλάδα το συντομότερο δυνατό».

IN TIME

Το νομικό καθεστώς

Το Καστελλόριζο ή Μεγίστη (επειδή είναι το μεγαλύτερο από τα νησιά του συμπλέγματος των νησιών που συγκροτούν τον ομώνυμο Δήμο), νησί με ναυτική, εμπορική και πολιτιστική παράδοση, έχει έκταση 9,1 τετρ. κλμ., μήκος ακτών 19,5 κλμ, πληθυσμό 492 κατοίκους στην απογραφή του 2011 και απέχει 1,25 ναυτικά μίλια από τις τουρκικές ακτές, 72 από τη Ρόδο,

150 από την Κύπρο και 328 από τον Πειραιά.

Με τη Συνθήκη της Λωζάνης (24.7.1923), η Τουρκία παραχώρησε στην Ιταλία (άρθρο 15) ονομαστικά 14 νησιά (Αστυπάλαια, Ρόδος, Χάλκη, Κάρπαθος, Κάσος, Τήλος, Νίσυρος, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος, Λειψοί, Σύμη Κως, Καστελλόριζο) με τις παρακείμενες νησίδες τους.

Με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων (1947) μεταξύ Συμμαχικών Δυνάμεων και Ιταλίας, η Ελλάδα πήρε τα προαναφερθέντα από την Ιταλία (άρθρο 14).

Η γραμμή των θαλάσσιων ελληνοτουρκικών συνόρων σε αυτά, ορίστηκε ότι είναι αυτή που διέρχεται από 51 καθορισμένα σημεία, η γεωγραφική θέση των οποίων προσδιορίζεται λεπτομερώς και αναφέρεται στους βρετανικούς υδρογραφικούς χάρτες (British Admiralty) Νο 236, 872, 1546. Μια απλή ματιά στους χάρτες αρκεί για να διαπιστωθεί ότι το Καστελλόριζο ανήκει στην ελληνική επικράτεια.

Ο Νόμος 518/1948 «Περί προσαρτήσεως της Δωδεκανήσου εις την Ελλάδα» (ΦΕΚ 7Α/9-1-1948) αποτελεί ένα διαχρονικό κείμενο και τρανταχτό επιχείρημα για τη σωστή ενημέρωση γύρω από τα «Δωδεκάνησα», και φυσικά και το Καστελλόριζο, τα οποία προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα από την 28η Οκτωβρίου 1947.

Η θεωρία της μειωμένης επίρειας και η Θάλασσα της Λεβαντίνης!

Πώς επιχειρεί να ανατρέψει αυτό το καθεστώς η Τουρκία; Ο Υποναύαρχος του ΛΣ Νικόλας Παπανικολόπουλος το έχει περιγράψει με πολύ πειστικό τρόπο:

«Η Τουρκία, μετά την τελική διαμόρφωση των διατάξεων της “Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας 1982 – United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS 1982”, η οποία από τον ΟΗΕ τέθηκε σε ισχύ στις 16.11.1994, από την Ελλάδα στις 23.6.1995 (Ν. 2321/1995) και από την Ε.Ε

Στην Α.Ο.Ζ, το κράτος δεν ασκεί πλήρη κυριαρχία (όλες τις αρμοδιότητες του κράτους), αλλά ειδικά κυριαρχικά δικαιώματα (έρευνα, εκμετάλλευση φυσικών πόρων κ.ά.) που καλύπτουν όλους του φυσικούς πόρους, ζωντανούς και μη.

στις 10.12.1998 (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 179 / 1998), για να διεκδικεί στο Αιγαίο, και μπν έχοντας επικυρώσει τη Σύμβαση, κατά καιρούς “κατασκευάζει” ή “ανασύρει” διάφορες θεωρίες, όπως τη “Θεωρία της μειωμένης επίρειας”».

Η «Θεωρία της μειωμένης επίρειας» υπάρχει στη διεθνή νομική βιβλιογραφία, αλλά αφορά τον καθορισμό των Ζωνών του «Δικαίου της Θάλασσας» για νησιά που βρίσκονται μακριά από το σώμα του κυρίαρχου κράτους, χωρίς οποιαδήποτε γεωγραφική συνάφεια με αυτό.

Σύμφωνα με τη «Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας» (άρθρα 55 – 75), με την οποία και θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά η ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΝΗ (Α.Ο.Ζ), αυτή περιλαμβάνει τον θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφός του, που εκτείνεται πέραν των χωρικών υδάτων μέχρι, δυνητικά, την απόσταση των 200 ναυτικών μιλίων.

Στην Α.Ο.Ζ, το κράτος δεν ασκεί πλήρη κυριαρχία (όλες τις αρμοδιότητες του κράτους), αλλά ειδικά κυριαρχικά δικαιώματα (έρευνα, εκμετάλλευση φυσικών πόρων κ.ά.) που καλύπτουν όλους του φυσικούς πόρους, ζωντανούς και μπ. ΑΟΖ έχουν τα νησιά, οι νησίδες και οι βραχονησίδες, μόνον εφόσον μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή.

Για ακατοίκτητες νησίδες και βραχονησίδες δημιουργούνται ερωτήματα για το κατά πόσο μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να έχουν ή όχι ΑΟΖ. Για τα κατοικήσιμα όμως νησιά, όπως το Καστελλόριζο, δεν

Η οικονομία της Τουρκίας καταρρέει και είναι απόλυτα εξαρτώμενη από τη Δύση. Αυτό θα κάνει πολύ δυσκολότερη τη σχοινοβασία που επιχειρεί εδώ και πολύ καιρό, σε σχοινί τεντωμένο μεταξύ Μόσχας και Ουάσινγκτον.

γεννάται καμία αμφιβολία.

Η έννοια της Α.Ο.Ζ, στην Ελλάδα έγινε ευρέως γνωστή αρχικά τον Φεβρουάριο του 2003 και στη συνέχεια τον Ιανουάριο του 2007, όταν η Κυπριακή Κυβέρνηση, με Πρόεδρο τον Τάσο Παπαδόπουλο, υπέγραψε συμφωνία για την οριοθέτηση της ΑΟΖ της Κύπρου με την Αίγυπτο και τον Λίβανο, αντίστοιχα.

Το κατόρθωμα της μαρτυρικής Κύπρου, να οριοθετήσει ΑΟΖ, έφερε στο προσκήνιο το Καστελλόριζο, το οποίο αποτελεί τον μεγαλύτερο πονοκέφαλο της Τουρκίας στο Αιγαίο. Αναμφισβήτητα ελληνικό νησί το οποίο κατοικείται, διαθέτει δική του ΑΟΖ και αποτελεί σημείο οριοθέτησης της ελληνικής ΑΟΖ με αυτήν της Αιγύπτου και της Κύπρου.

Η θέση του έχει πανικοβάλλει την Τουρκία, καθώς κάνει τα θαλάσσια σύνορά της με την Αίγυπτο και της περιορίζει την ΑΟΖ.

Μπροστά σε αυτήν την κατάσταση, η Τουρκία δείχνει να εγκαταλείπει το casus belli για τα 12 ν.μ., με αντάλλαγμα τη συναίνεση της Ελλάδας στη «διάσπαση» του εθνικού της χώρου, διαχωρίζοντας το Καστελλόριζο από το Αιγαίο και οριοθετώντας το στη Θάλασσα της Λεβαντίνης.

Οι Τούρκοι αμφισβητούν την αδιατάρακτη ενότητα των ελληνικών θαλασσιών συνόρων, από τον Έβρο μέχρι και το Καστελλόριζο, με το αιτιολογικό ότι το Καστελλόριζο δεν ανήκει στο Αιγαίο, αλλά στη Μεσόγειο, και πιο συγκεκριμένα στη Θάλασσα της Λεβαντίνης.

Το τουρκικό πλεονέκτημα και ο ελληνικός αγαπημένος μύθος

Η στρατιωτική πίεση που ασκεί το καθεστώς Ερντογάν σε όλο το Αιγαίο, ακόμη και στον Έβρο, είναι ένα είδος προβολής ισχύος, μέσω της οποίας η Άγκυρα εκπέμπει το μήνυμα που λέει πως μπορεί να επιβάλλει τις επιδιώξεις της. Η Ελλάδα, ειδικά τα τελευταία χρόνια της κρίσης, προσπαθεί με ελιγμούς να αποφύγει την κλιμάκωση που μέχρι κάποιο σημείο η Τουρκία δείχνει να επιδιώκει. Δεν είναι πάντα εύκολο.

Πολύ συχνά, τα ελληνικά ΜΜΕ κάνουν συγκρίσεις στρατιωτικών δυνάμεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Στην πραγματικότητα, η Τουρκία έχει ένα μεγάλο πλεονέκτημα έναντι της Ελλάδας, το οποίο αποτυπώνεται και στη στρατιωτική της δύναμη: έχει σχέδιο και απόλυτη προσήλωση στους στόχους που έχει στην εξωτερική της πολιτική. Είτε στην εξουσία είναι οι κεραλιστές, είτε ο ισλαμιστής Ερντογάν. Αυτό που επί χρόνια ονομάζουμε «συνδιαχείριση του Αιγαίου», αλλά και η απομόνωση, το «σβήσιμο από τον χάρτη» του Καστελλόριζου, είναι στόχοι που οι Τούρκοι ουδέποτε εγκατέλειψαν ή άλλαξαν την τακτική τους σχετικά. Αντιθέτως, στην Ελλάδα, ποτέ δεν υπήρξε μια τολμηρή προσέγγιση αντιμετώπισης των τουρκικών διεκδικήσεων. Οι κυβερνήσεις της μεταπολίτευσης, και ειδικά από την εποχή πρωθυπουργίας Σημίτη και μετά, επαναπαύθηκαν στις εύκολες επιλογές της «εξημέρωσης του θηρίου» και της «ελληνοτουρκικής φιλίας». Και τα δύο αποδείχθηκαν μυθεύματα.

Η προσήλωση των Τούρκων στην επίτευξη των στόχων τους προκύπτει και από τον τρόπο με τον οποίο εξοπλίζονται, ειδικά την περίοδο διακυβέρνησης Ερντογάν. Όπως έχει επισημάνει ο Πτέραρχος Βαγγέλης Γεωργούσης, «πριν 15 χρόνια, η εξάρτηση των εξο-

πλιστικών αναγκών της Τουρκίας από το εξωτερικό έφθανε στο 80%. Σήμερα είναι στο 40% με στόχο να πέσει στο 20%»!

Τι θα γίνει μετά από τις εκλογές στην Τουρκία;

Οι πρόωρες εκλογές στην Τουρκία έκαναν πολλούς να εκφράσουν την άποψη πως μέχρι τις 24 Ιουνίου θα πρέπει να αναμένουμε ένταση, ακόμη και «θερμό επεισόδιο» στο Αιγαίο ή σε κάποιο άλλο σημείο της ελληνικής επικράτειας. Αυτό που συνέβη ήταν ακριβώς το αντίθετο. Το καθεστώς Ερντογάν τήρησε την παράδοση που θέλει τους Τούρκους να κλιμακώνουν εντάσεις μόνο όταν είναι απολύτως βέβαιοι για το αποτέλεσμα. Σε μια προεκλογική πορεία, κατά την οποία ο Ερντογάν παίζει το πολιτικό του μέλλον, είναι λογικό να μη θέλει να ρισκάρει ούτε στο ελάχιστο. Δεν θα διστάσει να το κάνει μετά από τις εκλογές. Ακόμη κι αν θριαμβεύσει σ' αυτές ο Ερντογάν, είναι υποχρεωμένος να πάρει μετά από τις εκλογές μεγάλες και δύσκολες αποφάσεις. Η οικονομία της Τουρκίας καταρρέει και είναι απόλυτα εξαρτώμενη από τη Δύση. Αυτό θα κάνει πολύ δυσκολότερη τη σχοινοβασία που επιχειρεί εδώ και πολύ καιρό, σε σχοινί τενωμένο μεταξύ Μόσχας και Ουάσινγκτον. Θα πρέπει να αποφασίσει με ποιους θα πάει και ποιους θ' αφήσει. Και ο ίδιος και η χώρα του η Τουρκία. Τα εκλογικά τρικ τελείωσαν. Πέρυσι έκανε δημοψήφισμα, τώρα εκλογές... Δεν υπάρχει άλλο χαρτί για να ρίξει στο τραπέζι και να κερδίσει χρόνο. Γι' αυτό και η περίοδος μετά από τις εκλογές ίσως να αποδειχτεί τελικά περισσότερο επικίνδυνη για τα ελληνοτουρκικά.

Όπως και να 'χει, όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα των τουρκικών εκλογών, η Αθήνα θα πρέπει να καταλάβει ότι η ανάλυση των τουρκικών προθέσεων δεν μπορεί να 'ναι το ζητούμενο. Αυτό που ψάχνουμε και κάποια στιγμή πρέπει να το βρούμε, είναι τι θέλουμε και τι μπορούμε να κάνουμε εμείς. Πώς θέλουμε και πώς μπορούμε να αντιμετωπίσουμε και να εξουδετερώσουμε έναν παραβατικό γείτονα, ο οποίος κατά καιρούς έχει δείξει ότι δεν διστάζει να τραβήξει το σχοινί, αδιαφορώντας για το ενδεχόμενο αυτό να σπάσει.

Η Ελλάδα, ειδικά τα τελευταία χρόνια της κρίσης, προσπαθεί με ελιγμούς να αποφύγει την κλιμάκωση που μέχρι κάποιο σημείο η Τουρκία δείχνει να επιδιώκει. Δεν είναι πάντα εύκολο.

Θέμα χρόνου είναι πλέον η ΔΕΗ να μετατραπεί σε «κακιά ΔΕΗ», στερημένη από όλες τις κερδοφόρες δραστηριότητες και τους καλούς πελάτες.

Η λιγνιτική παραγωγή στους ιδιώτες τα τιμολόγια στα ύψη

ΤΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ ΒΑΤΙΚΙΩΤΗ*

Σημείο τομής στα ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας αποτελεί πλέον ο νόμος για την ιδιωτικοποίηση της λιγνιτικής παραγωγής, που ψηφίστηκε στη Βουλή στις 25 Απριλίου από μια οριακή πλειοψηφία 151 βουλευτών, με τον ανεξάρτητο από το Ποτάμι, αλλά σταθερά στρατευμένο στον νεοφιλελευθερισμό, βουλευτή Χάρη Θεοχάρη, να προσφέρει στην κυβέρνηση την κρίσιμη ψήφο. Η μετεγγραφή της τελευταίας στιγμής, που απαιτήθηκε για να περάσει ο νόμος που ιδιωτικοποιεί τη ΔΕΗ, δεν είναι μόνο σύμβολο καιροσκοπισμού, αλλά και επιστέγασμα της πολιτικής εξαπάτησης εκ μέρους των στελεχών της σημερινής κυβέρνησης, τα οποία έχτισαν το πολιτικό τους κεφάλαιο, αντιδρώντας στο ξεπούλημα της μεγαλύτερης βιομηχανίας της χώρας για να αποδειχθούν ιδανικοί νεκροθάφτες της.

Οι δηλώσεις του ίδιου του Αλ. Τσίπρα στον Ατμοηλεκτρικό Σταθμό του Αμυνταίου το 2014, «η ΔΕΗ θα είναι το κύκνειο άσμα μιας κυβέρνησης που ήδη ψυχορραγεί και σε λίγους μήνες δεν θα είναι παρούσα», θα αποτελούν κορυφαίο παράδειγμα πολιτικής κοροϊδίας, με στόχο την υφαρπαγή της ψήφου!

Ο νόμος που ιδιωτικοποιεί το 40% της λιγνιτικής παραγωγής είναι χειρότερος για το δημόσιο συμφέρον συγκριτικά με τον νόμο για τη «μικρή ΔΕΗ», που προωθούσε η κυβέρνηση Αντ. Σαμαρά το 2014, για έναν απλό λόγο: Ο νόμος που ψήφισαν ΣΥΡΙΖΑ, ΑΝΕΛ και Χ. Θεοχάρης μπορεί να μην περιλαμβάνει το 30% του πελατολόγιου της ΔΕΗ και των υδροηλεκτρικών, όπως περιελάμβανε το σχέδιο της «μικρής ΔΕΗ», το εύρος της ιδιωτικοποίησης είναι δηλαδή μικρότερο, αλλά εκείνο το σχέδιο διέθετε ένα δίχτυ ασφαλείας: ως κατώτατη τιμή πώλησης είχε οριστεί το 30% της χρηματιστηριακής αξίας της ΔΕΗ, που ανερχόταν στο 1,5 δισεκ. ευρώ. Επρόκειτο για μια τιμή σκανδαλωδώς χαμηλή, δεδομένης της κατακύλας του χρηματιστηρίου κι άλλων ποσοσιαστικών κριτηρίων. Για παράδειγμα, η αξία των κοιτασμάτων λιγνίτη της «μικρής ΔΕΗ», με βάση την ενεργειακή ισοδυναμία με το πετρέλαιο είχε υπολογιστεί σε 27,3

*Απόφοιτος τμήματος Στατιστικής του Πανεπιστημίου Πειραιά και Διδάκτορας του Παντείου του Πανεπιστημίου. Αρθρογραφεί για θέματα οικονομίας και διεθνή, έχει την επιστημονική επιμέλεια των ντοκιμαντέρ της ομάδας Infowar κ.α., έχει μεταφράσει οικονομικά βιβλία, κ.ά.

Ο νόμος που ιδιωτικοποιεί το 40% της λιγνιτικής παραγωγής είναι χειρότερος για το δημόσιο συμφέρον ακόμη κι από το νόμο της ΝΔ για τη «μικρή ΔΕΗ».

δισεκ. ευρώ από τον Χρ. Παπαγεωργίου, τέως διευθυντή Λιγνιτικού Κέντρου Δυτικής Μακεδονίας της ΔΕΗ. Επιπλέον, το 1,5 δισεκ. ευρώ ισοδυναμούσε μόνο με το κόστος κατασκευής της λιγνιτικής μονάδας Πτολεμαΐδα 5, ενώ δύο ακόμη φράγματα (του Θησαυρού και της Πλατανόβρυσης) στοίχιζαν σε τιμές εποχής 1,1 δισεκ. και ο θερμοηλεκτρικός σταθμός Μελίτης 961 εκατ. ευρώ. Δεν υπάρχει αυταπάτη ότι ΝΔ-ΠΑΣΟΚ χάριζαν τη ΔΕΗ!

Πουλιέται όσο-όσο

Παρ' όλα αυτά, τότε υπήρχε ένα κατώτατο όριο. Σήμερα δεν υπάρχει! Βγαίνουν στο σφυρί, μέσω της δημιουργίας δύο ανωνύμων εταιρειών, που θα αποσπαστούν από τη ΔΕΗ για να πουληθούν, δύο μονάδες στη Μεγαλόπολη (3 & 4), μία μονάδα (Μελίτης 1) και μία άδεια παραγωγής στη Φλώρινα, κτιριακές, μηχανολογικές και βοηθητικές εγκαταστάσεις, βοηθητικά μηχανήματα, εξοπλισμός και μηχανήματα και αχανείς εκτάσεις και δεν έχει καθοριστεί ελάχιστο τίμημα, για παράδειγμα 1.000 ή έστω 100 ευρώ! Ο νόμος της σημερινής κυβέρνησης, σε συνέχεια των διαδικασιών απελευθέρωσης που ξεκίνησαν από το 1999 με τον νόμο 2773, είναι χειρότερος από τη «μικρή ΔΕΗ» των ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, γιατί, παράλληλα, η ΔΕΗ συνεχίζει να χάνει πελάτες λιανικής (έστω κι αν το μερίδιο των ιδιωτών είναι μόνο 16%, καθώς κανείς δεν ξεχνά την απάτη των Hellas Power και Energa, που πήραν

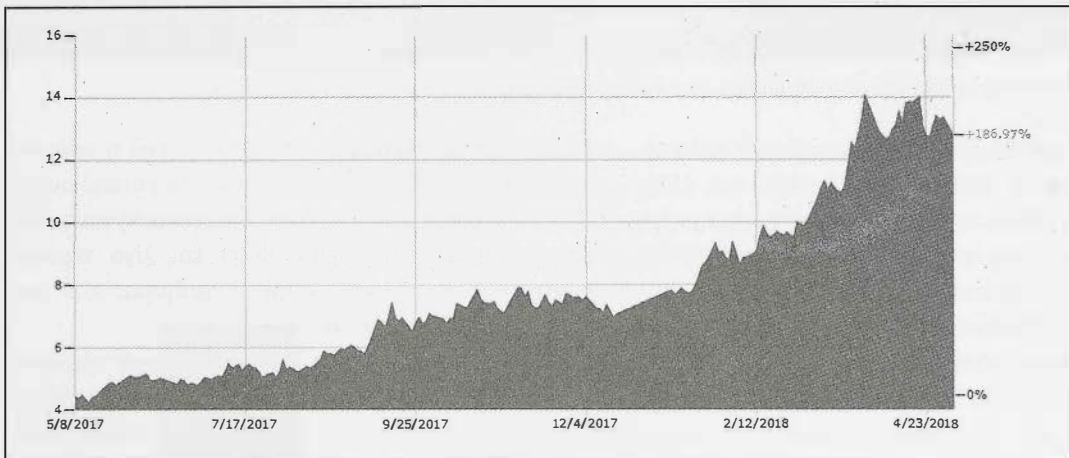
τα λεφτά των λογαριασμών κι έφυγαν), ενώ η πώληση των υδροηλεκτρικών εργοστασίων δεν έχει αποκλειστεί. Η ρήση δε στελέχους ιδιωτικής ενεργειακής εταιρείας «για να κατέβει ο λιγνίτης θέλει και λίγο νεράκι» προμηνύει την πώληση, αργά ή γρήγορα, και των υδροηλεκτρικών εργοστασίων.

Τον λόγο για τον οποίο δεν καθορίστηκε ελάχιστο τίμημα για την πώληση των λιγνιτικών μονάδων, αλλά αντίθετα αφέθηκε στην κρίση ενός ανεξάρτητου εκτιμητή, με την «εκτίμηση να παραμένει εμπιστευτική, μέχρι το άνοιγμα των οικονομικών προσφορών των συμμετεχόντων στον διαγωνισμό, οπότε και θα παραδοθεί στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΔΕΗ ΑΕ και στον εντολοδόχο παρακολούθησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής», όπως ορίζεται στο άρ. 3, παρ. 4 του νόμου, μας τον εξήγησε ο Νίκος Φωτόπουλος, εκπρόσωπος των εργαζομένων στο Δ.Σ. της ΔΕΗ: «Προϋπόθεση για να βρεθεί αγοραστής για τις λιγνιτικές μονάδες είναι να δοθούν... τσάμπα.

Γι' αυτό δεν καθόρισαν τίμημα, κατά παράβαση πάγιων πρακτικών, που εφαρμόζονται σε όλο

Οι λιγνιτικές μονάδες,
που τώρα
ιδιωτικοποιούνται,
όπως και τα
υδροηλεκτρικά,
εξασφάλιζαν
φθηνή ενέργεια
στην Ελλάδα.

τον κόσμο. Υπάρχουν τόσες πολλές αβεβαιότητες που, ακόμη κι αν βρεθούν ιδιώτες, θα είναι μειωμένης αξιοπιστίας, χωρίς στρατηγικό σχεδιασμό», τόνισε ο Νίκος Φωτόπουλος, ξεχωρίζοντας μεταξύ άλλων αβεβαιοτήτων την τιμή του διοξειδίου του άνθρακα, που έφθασε τα 14 ευρώ. Εργαλείο για την επιτάχυνση της ενεργειακής μετάβασης, υποτίθεται, που το μόνο το οποίο κατάφερε είναι να εισάγει τη γάγγραινα της χρηματιστικοποίησης στην ενέργεια, «διωτικοποιώντας ένα παγκόσμιο στοιχείο ενεργητικού, όπως η ικανότητα της γης να ανακυκλώνει το διοξείδιο»¹ και προσθέτοντας με αυτόν τον τρόπο περαιτέρω αστάθεια στην αγορά. Είναι ενδεικτικός ο τριπλασιασμός της τιμής του μέσα σε έναν χρόνο, όπως αποτυπώνεται στο σχετικό διάγραμμα.

Τιμή σε ευρώ διοξειδίου του άνθρακα, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων ρύπων

Η σημαντικότερη ωστόσο επίπτωση από την ιδιωτικοποίηση των λιγνιτικών μονάδων θα αφορά την τιμή καταναλωτή, που θα πάρει τα ύψη, τονίζει η Γιώτα Σταθά, μέλος του Δ.Σ. του Συλλόγου Διπλωματούχων Μηχανικών Ομίλου ΔΕΗ. «Αν η Ελλάδα σήμερα διαθέτει φθηνή ενέργεια, αυτό οφείλεται στη λιγνιτική παραγωγή. Όπως επίσης και στην υδροηλεκτρική παραγωγή, δεδομένου ότι το κόστος παραγωγής είναι εξαιρετικά χαμηλό, το λειτουργικό κόστος ασήμαντο, απασχολούν ελάχιστο προσωπικό, κ.ο.κ. Ελέγχοντας τα υδροηλεκτρικά, ελέγχεις την ευστάθεια του συστήματος σε μεγάλο βαθμό, κι επί της ουσίας την παραγωγή των ΑΠΕ, καθώς, για να ενταχθούν οι ΑΠΕ και κυρίως οι ανεμογεννήτριες στο σύστημα, θα πρέπει να υπάρχουν κατανεμημένες μονάδες παραγωγής που μπορούν να παράγουν σταθερό φορτίο και να εξομαλύνουν τις επικίνδυνες ταλαντώσεις που προκαλούν αυτές στο δίκτυο. Συγκεκριμένα, θερμοηλεκτρικές, είτε έχουν καύσιμο λιγνίτη

είτε φυσικό αέριο είτε πετρέλαιο, και υδροηλεκτρικές».

Με βάση τα παραπάνω, η προοπτική περάσματος της λιγνιτικής παραγωγής στα χέρια των ιδιωτών το 2020, την ίδια ώρα που οι υπόλοιπες μονάδες με τα υφιστάμενα δεδομένα είναι υποχρεωμένες να σταματήσουν να λειτουργούν, ενώ δεν ξέρουμε αν η Πτολεμαΐδα 5 θα είναι έτοιμη για να μπει στην παραγωγή, σημαίνει ότι η Οριακή Τιμή Συστήματος θα ελέγχεται αποκλειστικά και μόνο από τους ιδιώτες. Η τιμή, επομένως, της κιλοβατώρας θα ακριβύνει!

Φτώχεια ελέω Γερμανίας

Η τιμή καταναλωτή στην Ελλάδα θα αυξηθεί για έναν επιπλέον λόγο, συνεχίζει η Γιώτα Σταθά. «Οι υπό

εξέλιξη αναδιαρθρώσεις στην αγορά της ενέργειας υποτάσσονται στην ένταξη της Ελλάδας στο λεγόμενο «μοντέλο-στόχος» (target model). Πράγματι, στο Μνημόνιο Τσίπρα, που υπογράφηκε τον Αύγουστο του 2015, εκεί όπου τίθεται ο στόχος μείωσης του μεριδίου της ΔΕΗ μέσω των δημοπρασιών ρεύματος (ΝΟΜΕ) στο 50% μέχρι το 2020 (άρ. 4.3), αναφέρεται επίσης ότι θα δοθεί κάθε τεχνική βοήθεια εκ μέρους των δανειστών «για την εφαρμογή της μεταρρύθμισης στην αγορά φυσικού αερίου και τη μετάβαση στο “μοντέλο-στόχο” της ΕΕ για την αγορά ηλεκτρισμού». Για τη Γιώτα Σταθά, το περίφημο «μοντέλο-στόχος» δεν είναι τίποτε άλλο από μια συγκαλυμμένη προσπάθεια της Γερμανίας, που έχει το υψηλότερο ενεργειακό κόστος στην Ευρώπη, να δημιουργήσει μια ενιαία αγορά όπου θα συγκλίνουν οι τιμές κάθε κράτους-μέλους, έτσι ώστε η ίδια να πληρώνει λιγότερα. «Σε αυτό όμως το πλαίσιο, χώρες όπως η

IN TIME

Η ζέση της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ να ιδιωτικοποιήσει την ενέργεια συντελείται σε μια περίοδο που όλος ο υπόλοιπος κόσμος ζητά την έξοδο των ιδιωτών και την επανακρατικοποίηση ή δημοτικοποίησή της.

Ελλάδα, που πληρώνουν ως τώρα φθηνή ενέργεια, θα πληρώνουν στο μέλλον πιο ακριβά».

Προς επίρρωση των παραπάνω τα εξής: με βάση στοιχεία της Eurostat,² για να φωτίζει ένας λαμπτήρας των 10 watt 3 ώρες την ημέρα ολόκληρο το 2017, ο μέσος Ευρωπαίος πολίτης (ξέρετε, αυτός που... δεν υπάρχει) πλήρωσε 2,04 ευρώ. Αυτός που υπάρχει είναι ο Έλληνας καταναλωτής, που πλήρωσε 1,94 ευρώ, λιγότερα δηλαδή από τον μέσο όρο. Λιγότερα από το μέσο όρο πλήρωσαν επίσης ο Αυστριακός, ο Σουηδός, ο Κύπριος και πολλοί άλλοι καταναλωτές. Στην άλλη άκρη του φάσματος, που πλήρωσαν περισσότερα από το μέσο όρο, είναι επτά μόλις χώρες: Ιταλία (2,14 ευρώ), Πορτογαλία (2,28), Ισπανία (2,30), Ιρλανδία (2,31), Βέλγιο (2,80), Γερμανία και Δανία (3,05). Αξίζει να υπογραμμιστεί μάλιστα ότι η τιμή της ενέργειας στη Γερμανία είναι σημαντικά ακριβότερη, ακόμη και πριν τους φόρους, 2,51 ευρώ

Η πανευρωπαϊκή σύγκλιση των τιμών που προωθείται στο πλαίσιο του «Target model» θα σημαίνει μείωση των τιμών για τη Γερμανία, αλλά αύξηση για την Ελλάδα.

για την ακρίβεια, στην κλίμακα που εξετάζουμε, έναντι 1,53 ευρώ που πληρώνουμε στην Ελλάδα. Απλώς, η Γερμανία εκμεταλλευόμενη την ηγεμονική της θέση στην ΕΕ θα επιβάλει στους υπόλοιπους λαούς να παραιτηθούν από το συγκριτικό τους πλεονέκτημα, προκειμένου η εγχώρια βιομηχανία της να ανταγωνιστεί με καλύτερους όρους.

Στην Ελλάδα, ωστόσο,

η πανευρωπαϊκή σύγκλιση των τιμών θα οδηγήσει σε νέα ύψη την ενεργειακή φτώχεια, «όπως ορίζεται διεθνώς η αδυναμία πρόσβασης σε βασικές ενεργειακές υπηρεσίες, όπως είναι ο ηλεκτρισμός, το φυσικό αέριο, η θέρμανση, η ψύξη κ.α. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας, υπολογίζεται ότι πληθυσμός μεταξύ 1,2 και 2,6 δισεκ. ανθρώπων στον πλανήτη ζει σε συνθήκες ενεργειακής φτώχειας. Σύμφωνα με μελέτη του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Απόδοσης Κυρίων, ο αριθμός των ενεργειακά φτωχών πολιτών στην Ευρώπη κυμαίνεται από 50 ως 125 εκατ.»³.

Ήδη, στην Ελλάδα, με βάση ανακοίνωση του ΔΕΔΔΗΕ, στις αρχές Μαΐου, οι ρευματοκλοπές αυξάνονται κάθε χρόνο σταθερά. Οι «μη τεχνικές απώλειες», όπως αποκαλείται η διαφορά μεταξύ της ενέργειας που εισάγεται στο σύστημα κι εκείνης που τιμολογείται, από 3,2% του συνόλου το 2015, έφθασε το 4,2% το 2016. Ο δεκαπλασιασμός των μηνύσεων (από 324 το 2015 σε 2.971 το πρώτο 10μηνο του 2017) δεν αποδείχθηκε ικανός να ανακόψει το φαινόμενο, όπως βεβαιώνει ο τετραπλασιασμός των κρουσμάτων που έχουν εντοπιστεί (από 3.226 το 2011 σε 11.528 το 2016). Φαίνεται, επομένως, ότι το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρισμού δεν ωφέλησε τους καταναλωτές. Ούτε και τώρα πρόκειται να μειώσει τις τιμές. Η αναφορά στην εισηγητική έκθεση του νόμου, ότι η περίφημη «αποεπένδυση», όπως αποκαλείται το ξεπούλημα, θα οδηγήσει «τελικά στη μείωση των τιμών ενέργειας στον τελικό καταναλωτή ενέργειας» δεν προκύπτει από πουθενά. Είναι μια ευφημιστική κενολογία που επαναλαμβάνεται χωρίς ποτέ κανείς να κάνει τον κόπο να ελέγξει αν ισχύει ή όχι...

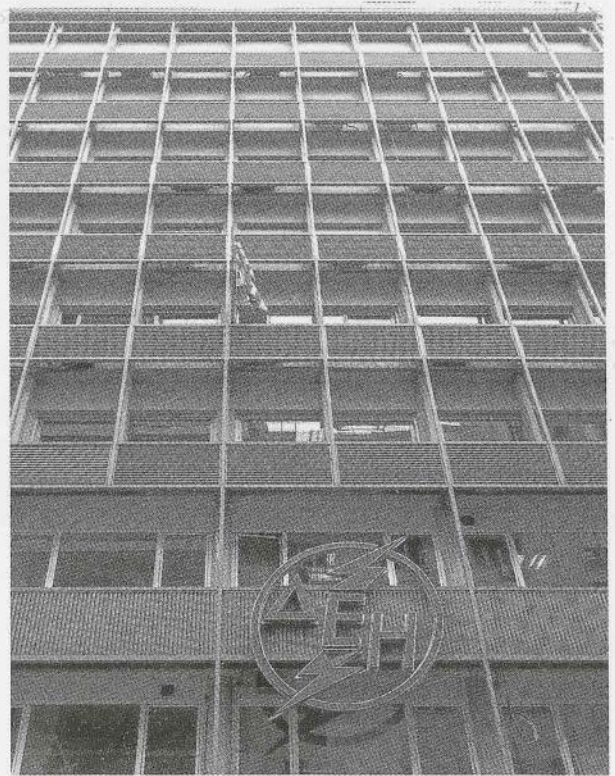
Νόμος κομμένος και ραμμένος στα μέτρα των ιδιωτών

Η επέλαση των ιδιωτών στην ηλεκτρική ενέργεια προωθείται σε βάρος του δημοσίου συμφέροντος ακόμη και με σκανδαλώδη τρόπο. «Στην παράγραφο 10 του άρθρου 3 του νόμου, ορίζεται ότι η ισχύς της Μεγαλόπολης 5 δεν θα υπερβαίνει τα 500 MW, ανεξαρτήτως της εγκατεστημένης ισχύος», τονίζει ο Σαράντος Αλεξανδρής, μέλος Δ.Σ. του Σωματίου Ορυχείων Σταθμών ΔΕΗ Μεγαλόπολης κι επίσης μέλος του Δ.Σ. της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ. «Πίσω από αυτήν την επιλογή κρύβεται η προτεραιότητα που θα δίνεται στο εξής στους ιδιώτες, οι οποίοι θα αγοράσουν τις προς πώληση μονάδες της Μεγαλόπολης, 3 και 4. Για να μπουν αυτοί στο σύστημα, η μονάδα, που θα μείνει στη ΔΕΗ και μπορεί να φτάσει σε πλήρη λειτουργία τα 811 MW, θα υπολειπεται. Γιατί όμως οι φορολογούμενοι και ο ισολογισμός της ΔΕΗ να αναλάβουν το κόστος κατασκευής μιας τόσο μεγάλης μονάδας, αν αυτή πρόκειται να υπολειπεται;», τονίζει ο συνομιλητής μας.

Επιπλέον, όταν οι μονάδες 3 και 4 θα βρίσκονται σε συντήρηση, γιατί να απαγορεύεται στη ΔΕΗ να καλύψει το κενό που θα δημιουργείται; Ερώτημα εν πολλοίς ρητορικό, με όσους γνωρίζουν τα της αγοράς να δείχνουν την Κόρινθος Power, με έδρα του Άγιους Θεοδώρους, συμφερόντων Μυτιληναίου και Μότορ Όιλ...

Οι κίνδυνοι που εγκυμονεί η ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ σχετίζεται και με τι ακανείς εκτάσεις που θα πάρει ο «επενδυτής». «Στη Μεγαλόπολη ξεπερνούν τα 45.000 στρέμματα. Είναι γη που απαλλοτριώθηκε από τους κατόχους της, για να εξυπηρετηθεί ένας ανώτερος σκοπός, όπως η εξασφάλιση φθηνού ρεύματος. Οι ιδιώτες τι χρήση θα επιφυλάξουν σε αυτές τις εκτάσεις; Γιατί δεν καθορίζεται η χρήση, ώστε να αποτραπεί το ενδεχόμενο να μετατραπούν σε χώρους απόθεσης επικίνδυνων απορριμμάτων;», αναρωτιέται ο Σαράντος Αλεξανδρής.

Με τα παραπάνω κι άλλα μέτρα που περιλαμβάνει ο νόμος (όπως, για παράδειγμα, την πρόβλεψη να περάσει στη ΔΕΗ το πλεονάζον προσωπικό⁴), είναι θέμα χρόνου η ΔΕΗ να μετατραπεί σε «κακιά ΔΕΗ»,

ΕΛΠΙΔΑ ΚΑΦΑΝΤΑΡΗ

καθώς μία-μία οι πιο κερδοφόρες δραστηριότητές της θα περνούν σε ιδιώτες, ενώ στη ΔΕΗ θα μένουν τα χρέη (3,9 δισεκ. ευρώ το 2017 σύμφωνα με τον ισολογισμό, με τζίρο 4,95 δισεκ.) και η υποχρέωση να παρέχει στους ιδιώτες φθηνή ενέργεια, όπως γίνεται με τις δημοπρασίες (NOME), για τις οποίες, σύμφωνα με τον Ν. Φωτόπουλο, έπρεπε να παρέμβει ο εισαγγελέας. «Πώς επιτρέπεται, όταν το μεταβλητό κι όχι το συνολικό κόστος παραγωγής ανέρχεται σε 59 ευρώ ανά μεγαβατώρα, η ΔΕΗ να πουλάει στους ιδιώτες ακόμη και 32 ευρώ;», ρωτάει ο συνδικαλιστής.

Η προοπτική πώλησης των λιγνιτικών μονάδων θα θέσει σε αμφισβήτηση πολύ ταχύτερα απ' ό,τι έχει προβλεφθεί και το πλαίσιο των NOME (που αναμένεται να καταργηθεί τον Σεπτέμβριο του 2019, με την πλήρη λειτουργία του χρηματιστηρίου ενέργειας και την πλήρη λειτουργία του target model), καθώς κανείς ιδιώτης παραγωγός λιγνιτικής ενέργειας δεν πρόκειται να τη διαθέσει κάτω του κόστους, με αποτέλεσμα ακόμη κι αυτή η αργή αύξηση των μεριδίων των ιδιωτών παρόχων στη λιανική να ανακοπεί και να απαιτηθούν νέες μορφές πιο άγριας ιδιωτικοποίησης. Επομένως, η δήλωση του προέδρου της ΔΕΗ, Μανόλη Παναγιωτάκη, ότι «η ΔΕΗ έχει συμφέρον να πετύχει η πώληση των λιγνιτών» μόνο ως ευσεβής πόθος μπορεί να εκληφθεί. Δεν στηρίζεται στην πραγματικότητα!

Η ζέση της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ να

ΕΛΠΙΔΑ ΚΑΦΑΝΤΑΡΗ

ιδιωτικοποιήσει την ενέργεια και να επιταχύνει τη συρρίκνωση του μεριδίου της λιγνιτικής παραγωγής στο ενεργειακό μείγμα σε βάρος του επιπέδου των τιμών και της ενεργειακής κυριαρχίας, συντελείται σε μια περίοδο που όλος ο υπόλοιπος κόσμος αποτιμά το κόστος της ιδιωτικοποιημένης ενέργειας και ζητά την έξοδο των ιδιωτών και την επανακρατικοποίηση ή δημοτικοποίηση της ενέργειας. Στην Αγγλία, για παράδειγμα, αξιόπιστη έρευνα έδειξε ότι, αν επανερχόταν στο δημόσιο η ενέργεια, κάθε νοικοκυριό θα εξοικονομούσε 158

λίρες ετησίως.⁵ Στη βάση ενός ογκούμενου κινήματος απόρριψης των ιδιωτικοποιήσεων, το συνέδριο των Βρετανών Εργατικών τον Ιούνιο του 2017 ψήφισε να επαναφέρει υπό κρατικό έλεγχο τους σιδηρόδρομους, την ενέργεια και το νερό. Πιθανότατα και οι άνθρωποι του Τζ. Κόρμπιν να αποδειχθούν εξίσου... συνεπείς με τους συνεργάτες του Αλ. Τσίπρα. Αυτό όμως σε τίποτε δεν αλλάζει τη διαπίστωση ότι η ιδιωτικοποίηση της ενέργειας, όπου εφαρμόστηκε μέχρι τέλος, απέτυχε παταγωδώς!

Αναφορές, βιβλιογραφία

¹ Andriana Vlachou & Georgios Pantelias (2017), "The EU's Emissions Trading System, Part 1: Taking Stock", *Capitalism Nature Socialism*, 28:2, 84-102, DOI:

10.1080/10455752.2016.1233287- Andriana Vlachou & Georgios Pantelias (2017), "The EU's Emissions Trading System, Part 2: A Political Economy Critique", *Capitalism Nature Socialism*, 28:3, 108-127, DOI: 10.1080/10455752.2016.1234027.

² http://ec.europa.eu/eurostat/documents/10186/8482435/Q12017_electricity_prices_graphics.pdf

³ Κοροβέση Άλις, Μεταξύ Κυριακή, Τουλουπάκη Ελευθερία και Χρυσόγελος Νίκος (2017), Ενεργειακή φτώχεια στην Ελλάδα, Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Χάινριχ Μπέλ Ελλάδας.

⁴ Αξίζει να τονιστεί ότι, παρά τα περί αντιθέτου λεγόμενα, ο ενεργειακός τομέας στην Ελλάδα, όπου εξακολουθεί να δεσπόζει η ΔΕΗ, είναι κλάδος υψηλής έντασης κεφαλαίου, όπως δείχνει το γεγονός ότι απασχολεί το 0,9% των εργαζομένων, ενώ συμβάλλει στο 2,7% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας. Σωστά, επομένως, συμπεραίνεται πως «το γεγονός ότι, κατά τη διάρκεια των χρόνων της κρίσης, το μερίδιο του ενεργειακού κλάδου στην Ελλάδα αυξήθηκε σε όρους Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας, ενώ παρέμεινε σχεδόν σταθερό σε όρους απασχόλησης, υποδηλώνει ότι η ποσοστιαία μεταβολή στην παραγωγικότητα της εργασίας στον ενεργειακό κλάδο ήταν υψηλότερη σε σχέση με τη συνολική οικονομία». ("Energy, Logistics, Tourism: Sectoral Prospects, Incipient Investment Projects and Contribution to GDP", Eurobank: Economy & Markets, Volume XII, Issue I, April 2018).

⁵ Energy, rail and water privatization costs UK household 250 £ a year, <https://corporatetwatch.org/energy-rail-and-water-privatisation-costs-uk-households-250-a-year/> [τελευταία πρόσβαση 7 Μαΐου 2018].

Εξ αποστάσεως Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Επικοινωνία & Νέα Δημοσιογραφία

ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ
www.ouc.ac.cy

Αιτήσεις έως 21 Ιουνίου 2018
www.ouc.ac.cy

Δύο κατευθύνσεις: Επικοινωνία & Νέα Δημοσιογραφία

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟ

Με την υποστήριξη και τη συνεργασία:

ADVANCED MEDIA INSTITUTE

δημοσιογραφία

ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ
www.ouc.ac.cy

INTIME

Ακόμη κι οι ειδικές δυνάμεις της αστυνομίας που γνωρίζουμε κρίνονται ανεπαρκείς και «λίγες» προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον «εσωτερικό εχθρό». Πλέον η σκυτάλη περνάει στον στρατό!

Ο στρατός ως δύναμη «αντιμετώπισης πλήθους» και στους δρόμους

Στις 9 Απριλίου, ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη μέσα σε αμφιθέατρο του Πανεπιστημίου της Ναντέρ συζήτηση με τη συμμετοχή περίπου 150–200 φοιτητών για τον νέο νόμο (Loi Orientation et réussite des étudiants) για την είσοδο στα Πανεπιστήμια που προωθεί η κυβέρνηση Μακρόν, προκαλώντας θύελλα αντιδράσεων, άνδρες των ειδικών δυνάμεων καταστολής της αστυνομίας – CRS αλλά και άνδρες της χωροφυλακής (που είναι σώμα του στρατού στη Γαλλία) εισβάλλουν στον πανεπιστημιακό χώρο.

Ακολουθούν εκτεταμένα επεισόδια. Στην ανακοίνωση της Προεδρίας του Πανεπιστημίου ότι «20 άτομα προκαλούσαν φθορές και απειλούσαν άλλους φοιτητές» οπότε κρίθηκε αναγκαία η εισβολή¹, απάντησαν αμέσως με επώνυμη ανακοίνωση δεκάδες διδάσκοντες του Πανεπιστημίου, οι οποίοι πραγματοποιούσαν παράλληλη συνεδρίαση για το ίδιο θέμα, την ίδια ώρα με τους φοιτητές, καταγγέλλοντας την

ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΜΑΥΡΟΥΛΗ*

άσκηση πρωτοφανούς βίας που έθεσε σε κίνδυνο τόσο τους φοιτητές όσο και τους διδάσκοντες χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος, αφού δεν υπήρχε καμία ένταση μέσα στον πανεπιστημιακό χώρο πριν την εισβολή².

Οι άνδρες της χωροφυλακής (του στρατού δηλαδή) άλλωστε, με συνεχείς επιχειρήσεις, έχουν αναλάβει να εκκενώσουν τον κατειλημμένο, εδώ και περίπου 50 χρόνια, χώρο στην Notre Dame des Landes, στην Ανατολική Γαλλία, προκειμένου να προχωρήσει η κατασκευή διεθνούς αεροδρομίου, η οποία σχεδιάζεται από τη δεκαετία του '70 αλλά «σκοντάφτει»³ διαρκώς στις αντιδράσεις κατοίκων, τοπικών συλλόγων, οικολογικών και αντικαπιταλιστικών οργανώσεων.⁴ Η επιχειρήση ξεκίνησε επίσης στις 9 Απριλίου και συνεχιζόταν επί εβδομάδες με τη συμμετοχή αποκλειστικά του στρατιωτικού σώματος των χωροφυλάκων και κορυφώθηκε με τις σφοδρές συγκρούσεις της 22ας Μαΐου, κατά τις οποίες ακρωτηριάστηκε νεαρός διαδηλωτής από κροτίδα της χωροφυλακής.⁵

*Διδάκτορας
Γενικού Τμήματος
Δικαίου, Πάντειο
Πανεπιστήμιο,
συντακτική ομάδα
ToPeriodiko.GR

Στη Γαλλία είναι απολύτως σαφές ότι η χωροφυλακή είναι σώμα του στρατού που ασχολείται κατά σχεδόν αποκλειστική προτεραιότητα με την τήρηση «της τάξης». Γι' αυτό και συχνά χαρακτηρίζεται «στρατός του νόμου», ενώ η άμεση εμπλοκή της με πολίτες κατά τη διάρκεια διαμαρτυριών και διαδηλώσεων είναι διαρκής. Συχνά χρησιμοποιεί ακόμη και ελαφρά άρματα μάχης (αίφρες). Διαθέτει και κινητές μονάδες άμεσης επέμβασης και έχει μετατραπεί σε δυσάρεστη καθημερινότητα οποιουδήποτε αποφασίσει να διαμαρτυρηθεί στη χώρα (εργαζόμενοι, περιβαλλοντιστές, νεολαία κ.λπ.) με την επιβολή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 13ης Νοεμβρίου 2015, η οποία παραμένει σε ισχύ μέχρι σήμερα.

Ίσως η χρήση ενός σώματος στρατού σε επιχειρήσεις καταστολής πλήθους να μοιάζει με «διαιτερότητα». Ωστόσο, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και μετά, ακολούθως προς το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τόσο τα βήματα που έγιναν ως προς τη διαμόρφωση του κοινού δόγματος άμυνας και ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και οι τροποποιήσεις του δόγματος του NATO, καθώς – και κυρίως – ο συνδυασμός των δύο αυτών παραμέτρων προετοίμασαν ειδικές δυνάμεις του στρατού για να σταθούν απέναντι από διαδηλωτές, εφόσον κάτι τέτοιο κριθεί απαραίτητο.

Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας

Η ιδέα μιας κοινής «στρατιωτικής άμυνας» ξεκινά από το 1948, όταν υπογράφηκε η Συνθήκη των Βρυξελλών που αποτέλεσε την απαρχή της δομής, η οποία μετεξελίχθηκε σταδιακά από Ένωση Χάλυβα και Άνθρακα σε ΕΟΚ και από το 2002 και μετά σε Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέχρι και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η στρατιωτική αυτή εκφραζόταν διαμέσω της αμυντικής συμφωνίας ΕΟΚ και NATO. Το 2000 άρχισε πλέον να παίρνει σταδιακά τη μορφή της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας και, στη Σύνοδο του

Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην Πορτογαλία, τέθηκε ο πρώτος Πολιτικός Πρωταρχικός Στόχος, ο οποίος είχε τέσσερα σκέλη: την αστυνόμευση, το κράτος δικαίου, την πολιτική διοίκηση και την πολιτική προστασία. Ως προς την αστυνόμευση, αναφέρονταν, μεταξύ άλλων, η παρακολούθηση και η γρήγορη αποκατάσταση της τάξης. Έκτοτε έγιναν αρκετές αναθεωρήσεις του Στόχου αυτού με την τελευταία, το 2010, να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην «πολιτική και στρατιωτική συνεργασία» για την επίτευξή του.⁶

Στη διαχείριση κρίσεων εμπίπτουν καταστάσεις και «εσωτερικού ενδιαφέροντος» των χωρών-μελών της ΕΕ, χωρίς να γίνεται απολύτως σαφές ποια είναι τα όρια (αν υπάρχουν) στην παρέμβαση των «Σχηματισμών Μάχης».

Στα επίσημα κείμενα της ΕΕ αναφέρεται ρητώς ότι η Κοινή Στρατιωτική Άμυνας και Ασφάλειας της Ένωσης σχεδιάζεται και υλοποιείται σε συνεργασία και συντονισμό πάντα με το NATO. Τονίζεται επίσης ότι αποσκοπεί στην ενίσχυση του «εσωτερικού και εξωτερικού δεσμού» σε ζητήματα όπως «αντιτρομοκρατία, αντιμετώπιση βίαιου εξτρεμισμού, μετανάστευση και βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς και κυβερνο-ασφάλεια».⁷ Είναι προφανές ότι αρκετοί εκ των όρων αυτών, όπως π.χ. ο «βίαιος εξτρεμισμός», είναι έννοιες που μπορούν να οριστούν κατά το δοκούν από τους εκάστοτε κυβερνώντες.

Στο πλαίσιο όλων αυτών των στρατιωτικών και των συνεργασιών, μια σειρά από ασκήσεις επιχειρήσης του στρατού σε αστικό ιστό, όπως ονομάζονται επισήμως, έχουν πραγματοποιηθεί και στην Ελλάδα. Και αυτό γιατί η χώρα συμμετέχει

με γνητικό ρόλο στη δημιουργία και εκπαίδευση των Helbroc Battlegroups.

Στρατιωτικές επιχειρήσεις σε αστικό ιστό

Helbroc Battlegroups ονομάζονται οι ειδικές μονάδες ταχείας αντίδρασης της ΕΕ. Ως δομή αποτελούνται από τουλάχιστον 1.500 μάχιμους στρατιώτες. Έχουν δημιουργηθεί ήδη 15 και στις περισσότερες συμμετέχουν στρατιώτες από διάφορες χώρες της ΕΕ. Ανά πάσα στιγμή, δύο εξ αυτών βρίσκονται σε ετοιμότητα για επέμβαση εκτός ή εντός χωρών της ΕΕ.

Η δυνατότητα Άμεσης Αντίδρασης από πλευράς ΕΕ ήταν από τα βασικά θέματα που αναδείχθηκαν ως ανάγκη κατά τη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 1999 στο Ελσίνκι και η επίτευξή της τέθηκε ως Πρωταρχικός Στόχος. Στο πλαίσιο αυτό, στις 13 Νοεμβρίου 2006, οι υπουργοί Άμυνας από Βουλγαρία, Κύπρο, Ελλάδα και Ρουμανία υπέγραψαν στις Βρυξέλλες Τεχνική Συμφωνία για την έναρξη τακτικής σχετικής εκπαίδευσης και

την ευθύνη της υλοποίησης της ανέλαβε η 71η Αερομεταφερόμενη Ταξιαρχία του ελληνικού στρατού.⁸

Οι «Σχηματισμοί Μάχης» – Battlegroups αξιοποιούνται σε όλο το εύρος καθηκόντων που ορίζονται από το άρθρο 43(1) της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη της Λισαβόνας), στα οποία περιλαμβάνονται, εκτός των άλλων, η αποτροπή συγκρούσεων, η σταθεροποίηση, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις και οι επεμβάσεις διάσωσης, η διαχείριση κρίσεων και η διατήρηση της ειρήνης. Στη διαχείριση κρίσεων εμπίπτουν καταστάσεις και «εσωτερικού ενδιαφέροντος» των χωρών-μελών της ΕΕ, χωρίς να γίνεται απολύτως σαφές ποια είναι τα όρια (αν υπάρχουν) στην παρέμβαση των «Σχηματισμών Μάχης».

Θεωρητικώς, για να αναπτυχθούν είναι αναγκαία η ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και

στόχο των ασκήσεων αυτών.

Ακολούθησαν παρόμοιες ασκήσεις τον Φεβρουάριο του 2011, που πήραν δημοσιότητα και προκάλεσαν αντιδράσεις. Ο τότε αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Άμυνας Πάνος Μπεγγλίτης είχε επιβεβαιώσει την πραγματοποίηση άσκησης του σχηματισμού Helbros, σημειώνοντας μάλιστα ότι έχουν πραγματοποιηθεί ανάλογες ασκήσεις και το 2004 (πριν καν την επίσημη δημιουργία τους δηλαδή), το 2007 και το 2008.

Είχε χαρακτηρίσει «ανυπόστατες και ατυχείς» τις δημοσιογραφικές αναφορές περί ασκήσεων καταστολής πλήθους, συμπληρώνοντας όμως ότι και το ΥΠΕΘΑ ζήτησε να ενημερωθεί από την ηγεσία του ελληνικού στρατού για το ακριβές περιεχόμενο των γυμνασίων.¹²

Τέσσερις μήνες μετά, τον Ιούνιο του 2011, πραγματοποιήθηκε νέα άσκηση παρόμοιου τύπου από τους ίδιους στρατιωτικούς σχηματισμούς στο Δροσάτο Κιλκίς. Αυτήν τη φορά, στην ανακοίνωση του Γενικού Επιτελείου Στρατού αναφερόταν ξεκάθαρα ότι επρόκειτο για «διεξαγωγή επιχειρήσεων σε κατοικημένες περιοχές» με τη διευκρίνιση ότι αναφερόταν σε ενδεχόμενη ανάγκη ανάπτυξης δυνάμεων σε τρίτες χώρες και συμμετοχή ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων σε αποστολές, όπως αυτή του NATO στο Αφγανιστάν¹³ κ.λπ.

Συνήθως υπό την επωνυμία «Καλλιμάχος», οι ασκήσεις αυτές πραγματοποιούνται σε τακτική βάση, με την τελευταία να εκτελείται μόλις την άνοιξη του 2018 στην 113η Πτέρυγα Μάχης της Πολεμικής Αεροπορίας στη Μίκρα της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με πληροφορίες, δυνάμεις της 113 ΠΜ ασκήθηκαν σε σενάριο, σύμφωνα με το οποίο τη βάση προσεγγίζει ειρηνική διαδήλωση που εξελίσσεται σταδιακά σε «βίαση». Διαδηλωτές αφήνουν, δε, ένα «κουτί» στην είσοδο του στρατοπέδου. Σε αντίδραση, δυνάμεις της 113 συγκροτούνται σε ομάδες, προχωρούν σε προσαγωγές διαδηλωτών, ενώ ταυτόχρονα φροντίζουν για τον έλεγχο του «κουτιού» και την εξουδετέρωση του εκρηκτικού μηχανισμού που υποτίθεται ότι κρύβει.

Σμηνίτης που υπηρετεί στη συγκεκριμένη μονάδα, ο οποίος διαμαρτυρήθηκε έντονα για την άσκηση και το περιεχόμενό της, εξαιρέθηκε από αυτήν με απόφαση της διοίκησης, ενώ οι ίδιες πηγές υποστηρίζουν ότι τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο η συγκεκριμένη μονάδα

Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Αστικού Εδάφους (ΣΕΑΕ) και μάχης εκ του σύνεγγυς (CQB) – πραγματοποιήθηκαν στις 17 Δεκεμβρίου 2017 και από Εθελοντές Εφέδρους.

NTIME

έχει θεθεί ως προϋπόθεση και η άδεια από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.⁹

Μία από τις πρώτες ασκήσεις τέτοιου περιεχομένου που έγιναν κάπως γνωστές στο ελληνικό κοινό πραγματοποιήθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 2010, με τη συμμετοχή Μονάδων της 71ης Αερομεταφερόμενης Ταξιαρχίας και αφορούσε την εκτέλεση επιχειρήσεων σε κατοικημένες περιοχές. Την άσκηση παρακολούθησε ο τότε Α/ΓΕΣ Αντιστράτηγος Φραγκούλης Φράγκος, στο πλαίσιο της επίσκεψής του σε Σχηματισμούς και Μονάδες του Β' Σώματος Στρατού.¹⁰

Λίγους μήνες μετά, στις 3 και 4 Φεβρουαρίου 2011, στην Αργυρούπολη του Κιλκίς έγιναν νέες ασκήσεις με τη συμμετοχή των «Σχηματισμών Μάχης Helbros», οι οποίες είχαν ακριβώς ως αντικείμενο την αντιμετώπιση διαδηλώσεων.¹¹ Αυτήν τη φορά πήραν λίγο μεγαλύτερη δημοσιότητα και προκλήθηκαν σοβαρές αντιδράσεις, ενώ ξεκίνησε μεγάλη δημόσια συζήτηση ως προς τον

πραγματοποιεί άσκηση με παρόμοιο σενάριο.¹⁴ Έχει τη σημασία του το γεγονός ότι οι καταγγελίες του σημνίτη ως προς τα σενάρια της άσκησης δεν διαψεύστηκαν επισήμως.

Έχει επίσης ενδιαφέρον το ότι ασκήσεις με παρόμοιο περιεχόμενο - Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Αστικού Εδάφους (ΣΕΑΕ) και μάχης εκ του σύνεγγυς (CQB) - πραγματοποιήθηκαν στις 17 Δεκεμβρίου 2017 και από Εθελοντές Εφέδρους (ΕΘΕΦ) των ΣΣΑΕ, ΣΕΕΔΑ, ΠΕΝΕΦΥΟ (Σύλλογος Στρατιωτικού Αθλητισμού Εφέδρων, Σύλλογος Εφέδρων Ενόπλων Δυνάμεων Αττικής, Πανελλήνια Ένωση Εφέδρων Υπαξιωματικών και Οπλιτών, αντιστοίχως)¹⁵. Μπορεί κάποιος να υποθέσει βάσιμα ότι αυτή η εκπαίδευση δεν προορίζεται για επιχειρήσεις εκτός ελληνικών συνόρων, αφού η ιδιότητα των συμμετεχόντων, ως τέτοια που αναφέρεται τουλάχιστον, δεν τους το επιτρέπει.

Το νέο δόγμα του NATO σε απόλυτη σύνδεση με τους στόχους Ασφάλειας και Άμυνας της ΕΕ

Η ανάπτυξη όλων αυτών των μονάδων και η διεξαγωγή τέτοιου τύπου ασκήσεων εντάσσεται, όπως προαναφέρθηκε, στον στόχο της «διαχείρισης κρίσεων», ο οποίος περιλαμβάνεται τόσο στις βασικές αρχές της πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας της ΕΕ όσο και στο νέο Δόγμα του NATO που εισηγήθηκε το 2010, αλλά είχε ήδη αρχίσει να αποτυπώνεται και στη «Συνεργασία για την Ειρήνη» - Partnership for Peace, η οποία δημιουργήθηκε ήδη από το 1994 και αποσκοπούσε «να ενισχύσει τη σταθερότητα, να μειώσει τις απειλές και να δημιουργήσει μια ενισχυμένη σχέση ασφαλείας ανάμεσα στο NATO (και τα μέλη του) και σε χώρες που δεν είναι μέλη του NATO, αλλά βρίσκονται στην ευρω-ατλαντική περιοχή». Στο πρόγραμμα συνεργασίας, όπως αναφέρεται στην ίδια την ιστοσελίδα της «Συνεργασίας για την Ειρήνη», ως πτυχές αναφέρονται, εκτός από τα συνήθη (εξωτερικές απειλές, αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών,

στρατιωτική συνεργασία), και η στρατιωτική-πολιτική συνεργασία.¹⁶

Μια καλή εικόνα για το τι σημαίνει νέο δόγμα του NATO, στο οποίο περιλαμβάνονται οι στρατιωτικές δομές τύπου Helbroc Battlegroups της ΕΕ, ασκήσεις τύπου «Καλλίμαχος» με συμμετοχή τόσο ευρωπαϊκών όσο και νατοϊκών μονάδων κ.λπ., είχε δώσει μετά το τέλος της Συνόδου Κορυφής της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, στις 19 Νοεμβρίου 2010, ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας Γιώργος Παπανδρέου δηλώνοντας ότι «το νέο στρατηγικό δόγμα αξιολογεί τις πολύ διαφορετικές απειλές που έχει η ανθρωπότητα, που έχουν οι χώρες μας. Θέματα, όπως τι σημαίνει για την ασφάλειά μας η κλιματική αλλαγή; Τι σημαίνει για την ασφάλειά μας η μεγάλη ροή προσφύγων; Οι ανισότητες που υπάρχουν, κοινωνικές και οικονομικές; Η έξαρση του φονταμενταλισμού, οι ακραίες πολιτικές θέσεις-κινήματα ανά τον κόσμο;».¹⁷

Και ένα εγχειρίδιο καταστολής εξεγέρσεων

Η λογική της χρήσης του στρατού σε «φίλιο» αστικό ιστό, ακόμη και της ίδιας της χώρας, απέναντι σε διαδηλώσεις πολιτών και όχι μόνο όλων όσων περιλαμβάνονται, χωρίς να ορίζονται σαφώς, στον εξαιρετικά χρήσιμο όρο των λεγόμενων «ασύμμετρων απειλών» (από περιβαλλοντολογικές και φυσικές καταστροφές μέχρι τρομοκρατικές επιθέσεις και λαϊκές εξεγέρσεις) που είναι το βασικό μότο του νέου δόγματος του NATO,¹⁸ καταγράφεται ρητώς και χωρίς περιστροφές πλέον στο Γενικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης-Αναφοράς για την Καταστολή

Ασκήσεις επιχειρήσης του στρατού σε αστικό ιστό έχουν πραγματοποιηθεί και στην Ελλάδα. Και αυτό γιατί η χώρα συμμετέχει με ηγετικό ρόλο στη δημιουργία και εκπαίδευση των Helbroc Battlegroups.

Εξεγέρσεων που εξέδωσε το ΝΑΤΟ τον Σεπτέμβριο του 2017.

Το εγχειρίδιο αυτό, όπως αναφέρεται εισαγωγικά, φιλοδοξεί να αποτελέσει το έναυσμα για την εντατικοποίηση της σχετικής, συντονισμένης εκπαίδευσης και για την έναρξη διαλόγου μεταξύ των μελών και των εταίρων του ΝΑΤΟ ως προς την ανάπτυξη κοινής μεθοδολογίας στην αντιμετώπιση εξεγέρσεων. Όπως τονίζεται, το νέο δόγμα του ΝΑΤΟ ορίζει την καταστολή εξεγέρσεων ως τις κοινές συνολικές πολιτικές και στρατιωτικές προσπάθειες να πταθεί μια εξέγερση και να υπάρξει «απάντηση» στα αίτια που βρίσκονται στον πυρήνα της. «Οι εξεγερμένοι επιδιώκουν να επιβάλουν αλλαγή πολιτικής σε εκείνους που βρίσκονται στην εξουσία, χρησιμοποιώντας συχνά ή απειλώντας με τη χρήση άτακτων δυνάμεων, ομάδων ή ατόμων. Όσοι συμμετέχουν στην καταστολή της εξέγερσης δεν πρέπει μόνο ν' αναπτύξουν βραχυπρόθεσμες λύσεις για να παράσχουν ασφάλεια στον πληθυσμό-στόχο και για να του αλλάξουν καταστροφικές συμπεριφορές, αλλά πρέπει επίσης να προσδιορίσουν από πού ξεκινά η

δυσφορία και η εξέγερση και διεξάγουν μακροπρόθεσμες επιχειρήσεις για να εξαλείψουν τις πηγές αυτές. Αυτό περιλαμβάνει τη βελτίωση της διακυβέρνησης, την ανάπτυξη της οικονομίας ή την αποκατάσταση βασικών υπηρεσιών...».

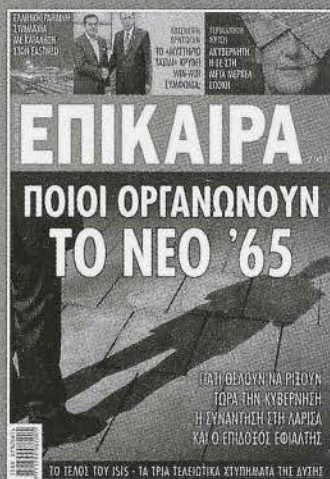
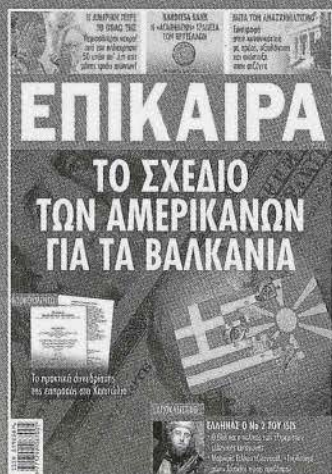
«Ανασφάλεια και αστάθεια μπορούν να προκληθούν εξαιτίας κυβερνητικής αδιαφορίας απέναντι σε συγκεκριμένα παράπονα ή από ανικανότητα ν' αντιμετωπιστούν προβλήματα. Οι καιροσκόποι εκμεταλλεύονται κάθε κενό εξουσίας. Η κατάσταση αυτή δεν καταλήγει πάντα σε εξέγερση, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε άλλες μορφές εσωτερικής σύγκρουσης, όπως είναι οι διαμαρτυρίες πολιτών. Αν η κυβέρνηση δεν είναι ικανή να διατηρήσει την εσωτερική ασφάλεια, οι ομάδες που αντιπαρατίθενται σε αυτήν τείνουν να χρησιμοποιούν βία και να κερδίζουν τη λαϊκή υποστήριξη ενώ μειώνουν την εξουσία και την νομιμότητα της κυβέρνησης. Αυτό υπονομεύει την ικανότητα της κυβέρνησης να αποτρέψει ή να επιλύσει κοινωνικές συγκρούσεις...»¹⁹ την οποία, προφανώς, επιδιώκει να αποκαταστήσει μια παρέμβαση των ειδικά εκπαιδευμένων μονάδων της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.

Αναφορές, βιβλιογραφία

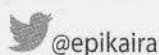
- ¹ http://www.lepoint.fr/societe/les-crs-interviennent-a-l-universite-de-nanterre-l-etablissement-ferme-09-04-2018-2209271_23.php
- ² <http://www.revolutionpermanente.fr/Communique-Des-enseignants-et-personnels-de-Nanterre-denoncent-la-repression-policiere>
- ³ http://www.lemonde.fr/planete/article/2016/02/18/notre-dame-des-landes-petite-histoire-de-la-plus-vieille-lutte-de-france_4868063_3244.html
- ⁴ https://www.ladepeche.fr/article/2018/04/09/2776496-dame-landes-face-face-tendu-entre-gendarmes-zadistes-gendarme-blesee.html?google_editors_picks=true
- ⁵ <http://www.leparisien.fr/faits-divers/nddl-le-jeune-homme-ampute-de-la-main-dement-avoir-voulu-lancer-la-grenade-24-05-2018-7734045.php>
- ⁶ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/5388/shaping-common-security-and-defence-policy_en
- ⁷ <https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union>
- ⁸ <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/battlegroup-helbroc.htm>
- ⁹ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/33557/eu-battlegroups_en
- ¹⁰ <https://armyaviation.wordpress.com/2010/09/09/στρατιωτικές-επιχειρήσεις-σε-αστικό/>
- ¹¹ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=6100567>
- ¹² <https://www.protothema.gr/greece/article/105259/eythynes-sto-ges-gia-to-salo-apo-thn-asksh-kallimayos/>
- ¹³ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=6286704>
- ¹⁴ <https://www.902.gr/eidisi/politiki/156830/askisi-katastolis-diadilaton-stin-113-pteryga-mahis>
- ¹⁵ <http://defenceline.gr/index.php/news/item/4770-cqb>
- ¹⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm#
- ¹⁷ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=6100567>
- ¹⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm
- ¹⁹ https://www.nato.int/nato_static_f12014/assets/pdf/pdf_2017_09/20170904_1709-counterinsurgency-rc.pdf

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ ΣΤΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

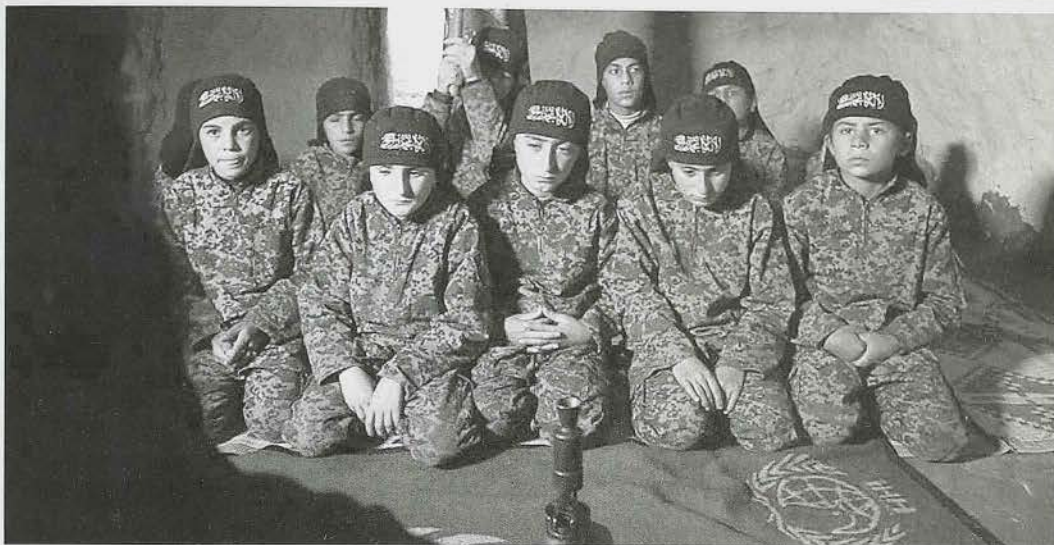

www.facebook.com/epikaira.gr

PeriodikoEpikaira

Συνέντευξη από τον Ταλάλ Ντερκί, Κούρδο σκηνοθέτη από τη Συρία με αφορμή το νέο του ντοκιμαντέρ για τη σημερινή κατάσταση στη Μέση Ανατολή.

Οι ρίζες του ιζιχαντισμού, μέσα από το ντοκιμαντέρ *Πατέρες και γιοι*

ΤΟΥ ΠΑΝΗ ΜΑΝΔΑΛΙΔΗ*

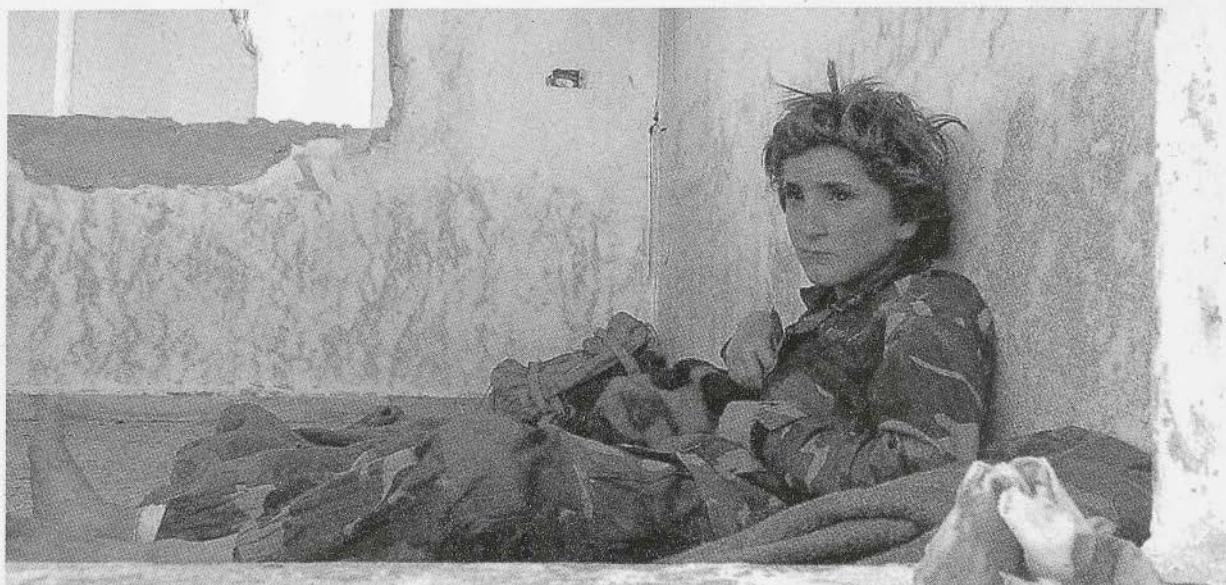
Ο Ταλάλ Ντερκί είναι Κούρδος σκηνοθέτης από τη Συρία. Επέστρεψε στη Συρία από το Βερολίνο όπου ζει εξόριστος και μπήκε στο στόμα του λύκου. Προσποιήθηκε ότι είναι ιζιχαντιστής για να κινηματογραφήσει επί δύο χρόνια την καθημερινότητα του πολέμου, δίπλα σε μία οικογένεια μελών της Αλ Νούρα. Η ματιά του ήταν στραμμένη στους δύο γιους, τον 13χρονο Οσάμα και τον 12χρονο Αϊμάν και τη σχέση τους με τον πατέρα, ο οποίος τους στερεί οποιαδήποτε άλλη επιλογή ζωής πέραν της βίας, μιας βίας που ψάχνει νομιμοποιητικές αναφορές στη θρησκεία.

Το ερώτημα που βασάνιζε τον Ντερκί ήταν πώς κατασκευάζεται ένας ιζιχαντιστής, πώς ένα παιδί οδηγείται στον θρησκευτικό φανατισμό και στον θάνατο. Όπως διαπιστώνει ο ίδιος, αν από την ώρα που γεννιέσαι σε φωνάζουν Οσάμα, είναι επειδή θέλουν να γίνεις σαν τον Μπιν Λάντιν.

Οι Πατέρες και γιοι είναι ένα ντοκιμαντέρ στα όρια της κινηματογραφικής τέχνης με το σκληρό πολεμικό ρεπορτάζ. Δεν υπάρχουν άλλωστε πολλοί πολεμικοί ανταποκριτές που κατόρθωσαν μέχρι σήμερα να μεταφέρουν με τόση λεπτομέρεια και καθαρό βλέμμα την καθημερινότητα των μελών των εξτρεμιστικών ισλαμιστικών ομάδων της Συρίας.

Με την ταινία αυτή ο Ντερκί δεν επέστρεψε μόνο στη Συρία. Επέστρεψε και στην Ελλάδα, στο 20ό Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης. Με την Ελλάδα έχει, κατά δήλωσή του,

*Δημοσιογράφος,
με πολυετή
εμπειρία στα
διαδίκτυα Μέσα
ως διευθυντής
του Newsroom
του ΔΟΛ, του
parapolitika.gr
και του in.gr

σχέση ερωτική. Σπούδασε στην Αθήνα στη Σχολή Σταυράκου. Το 2003 επιχειρήσε να γυρίσει στη Συρία. «Άφησα πίσω το κορίτσι μου. Είχα ένα όμορφο μοτοσακό. Ήξερα πώς να περνάω ωραία. Να βλέπω ταινίες, φίλους. Άφησα πίσω μου τα πάντα για να επιστρέψω στη Συρία να κάνω σινεμά». Το όνειρό του έγινε τελικά πραγματικότητα, όχι όμως στη Συρία. Ήταν Κούρδος και δεν είχε προσβάσεις στην κυβέρνηση, άρα δεν μπορούσε να εξασφαλίσει χρηματοδότηση. Αργότερα ήρθε και ο πόλεμος.

Ο παππούς του κατάγεται από το Μαρντίν του τουρκικού Κουρδιστάν, από όπου έφυγε εξόριστος το 1925, διωκόμενος από τους κεμάλιστές λόγω της συμμετοχής του στην εξέγερση του Σέιχ Σαΐτ. Η Συρία έγινε ο πρώτος τόπος εξορίας της οικογένειάς του. Και τώρα είναι η δεύτερη εξέγερση που υποχρεώνει τον ίδιο να ζήσει τη δεύτερη εξορία, ως συνέχεια μιας οικογενειακής ιστορίας.

Τον συναντήσαμε σε μια ηλιόλουστη Θεσσαλονίκη και η κουβέντα μας κατέληξε σε ένα ψυχογράφημα της πατρίδας του και μία αποτύπωση της κουλτούρας βίας στη Μέση Ανατολή.

Γ. Μ.: Πώς αποφασίσατε να κάνετε την ταινία αυτή;

Τ. Ν.: Γύριζα την προηγούμενή μου ταινία, Επιστροφή στη Χορς, η οποία κέρδισε πολλά βραβεία, μεταξύ των οποίων το Μεγάλο Βραβείο της Κριτικής Επιτροπής στο Sundance. Όταν τελείωσε, διαπίστωσα τη μεγάλη άνοδο του τζιχαντιστικού κινήματος στη χώρα μου, το πώς είχε αρχίσει να πείθει τον κόσμο, πώς είχε αρχίσει να χρησιμοποιεί τα παιδιά για να προετοιμάσει τον στρατό του, είδα μέχρι και έναν πατέρα να εκπαιδεύει τον νεαρό γιο του στη χρήση βαρέων όπλων. Και δεδομένου ότι είμαι και εγώ ο ίδιος πατέρας, η σκηνή αυτή ήταν σοκαριστική.

«Ο πατέρας της ταινίας γνώριζε για τα γυρίσματα που έκανα, ήταν μαζί μου σε κάθε σκηνή. Είχα την άδειά του. Αλλά όχι, δεν γνώριζε για το τι θα γίνει η ταινία, πού θα προβληθεί και ποια θα είναι η τελική της μορφή».

Ακόμη, μέχρι σήμερα, κουβαλώ αυτό το τραύμα. Έτσι προσπάθησα να χρησιμοποιήσω τις προσβάσεις που είχα – και τις ξαναβρήκα.

Η ταινία είναι μία ιστορία από τα μέσα. Είναι μία ιστορία για ένα παιδί. Ακούμε ένα παιδί στο οποίο ασκήθηκε βία και με τον ίδιο τρόπο ο κύκλος της βίας συνεχίζεται από τον πατέρα στον γιο και από τον γιο στον εχθρό.

Γ. Μ.: Δεν φοβηθήκατε μην σας ανυπληθούσαν; Περισσότερο από ταινία επρόκειτο για μία μυστική αποστολή.

Τ. Ν.: Μπορώ να πω ότι, ως σκηνοθέτης, ήμουν ο πιο αδύναμος κρίκος. Συνήθως έχουμε την αίσθηση ότι ο σκηνοθέτης κάθεται σε μία εντυπωσιακή καρέκλα, δίπλα του έχει τους βοηθούς του, δίνει

εντολές, «πάμε», «κόψιμο», όλα αυτά. Αλλά σε αυτή την περίπτωση εγώ ήμουν στην πιο αδύναμη θέση. Ήμουν εκείνος που θα μπορούσε να του κάνει κακό ο καθένας.

Γ. Μ.: Ποια ήταν συναισθηματικά η πιο δυνατή στιγμή στα γυρίσματα;

Τ. Ν.: Σε κάθε τμήμα της ταινία κρύβονται πολλές ιστορίες. Αλλά η σκηνή που μου μένει αξέχαστη είναι εκείνη που φέρνουν τους αιχμαλώτους του στρατού μέσα στην κεντρική φυλακή της Αλ Νούσρα. Εκεί ήταν ένας τύπος από την Αλ-Κάιντα που άρχισε να τους μιλάει και εγώ φοβήθηκα για τον εαυτό μου, γιατί, αν και εξωτερικά φαινόμουν σαν τζιχαντιστές, ξυριζόμουν σαν αυτούς, προσποιούμουν ότι στήριζα τον «Ιερό Πόλεμο», και τους κατέγραφα ως δήθεν πολεμικός κάμεραμαν, στην πραγματικότητα φοβόμουν ότι με το παραμικρό λάθος θα βρισκόμουν και εγώ ο ίδιος σε αυτή τη φυλακή. Θα ήμουν στη θέση αυτών που μαγνητοσκοπούσα.

Γ. Μ.: Τους σκότωσαν;

Τ. Ν.: Ναι.

Γ. Μ.: Γνωρίζουν τώρα για αυτήν την ταινία;

Τ. Ν.: Ο πατέρας της ταινίας γνώριζε για τα γυρίσματα που έκανα, ήταν μαζί μου σε κάθε σκηνή. Είχα την άδεια του. Αλλά όχι, δεν γνώριζε για το τι θα γίνει η ταινία, πού θα προβληθεί και ποια θα είναι η τελική της μορφή. Ίσως τώρα να έμαθε από τις ειδήσεις τι έγινε και πιστεύω πως θα έχει θυμώσει πολύ.

Γ. Μ.: Πώς άλλαξε η Συρία τόσο γρήγορα και τόσο ριζικά; Η Συρία δεν είχε θεοκρατική παράδοση, ήταν κοσμικό κράτος.

Τ. Ν.: Ξέραμε ότι ζούσαμε σε μία δικτατορία. Πολιτικά ήταν μία δικτατορία, αλλά στην καθημερινή και στην προσωπική ζωή υπήρχε ελευθερία. Μπορούσες να είσαι οτιδήποτε ήθελες ως άτομο.

Το θέμα με τη Συρία είναι περίπλοκο. Με την Αραβική Άνοιξη ο λαός εμπνεύστηκε και ενθαρρύνθηκε να κάνει επανάσταση. Υπήρχε μία σύγχρονη κοινωνία στη Συρία, αλλά υπήρχε πρόβλημα. Ο λαός ήθελε αλλαγή, ήθελε νέα κυβέρνηση. Ο κόσμος αντιλαμβανόταν ότι υπήρχαν φτωχοί άνθρωποι, πλούσιοι που γίνονταν πιο πλούσιοι και μία μεσαία τάξη που φτωχοποιούταν. Ειδικά οι πληθυσμοί στην ύπαιθρο και στα προάστια αισθάνονταν ότι δεν είχαν ίσα δικαιώματα και αυτό δημιούργησε τη δυναμική και την ανάγκη για αλλαγή.

Το κοσμικό κράτος αφορούσε κάποιες μειονότητες και ένα τμήμα του πληθυσμού που ζούσε στην πρωτεύουσα. Αλλά το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας ήταν απλοί και θρησκευόμενοι άνθρωποι. Χρησιμοποίησαν την τραγωδία τους για να τους κάνουν πλύση εγκεφάλου και να τους πείσουν ότι πρόκειται για έναν πόλεμο κατά της θρησκείας μας. Δεν είναι ένας πόλεμος επειδή ζητάτε ελευθερία, αλλά είναι ένας πόλεμος επειδή είσατε σουνίτες, μας βομβαρδίζουν και μας σκοτώνουν για αυτό το λόγο.

Ο καθένας μπορεί να βρει και να πει διαφορετικές αλήθειες για τη Συρία. Αλλά, αν με ρωτήσεις πώς φτάσαμε εδώ, είναι μία κατάσταση μετά το Χάος.

Γ. Μ.: Υπάρχει λύση στο τζιχαντιστικό πρόβλημα;

Τ. Ν.: Το Ισλαμικό Κράτος ντράπηκε στρατιωτικά, αλλά οι ιδέες του είναι ακόμη εκεί και δεν γνωρίζουμε πότε θα κάνουν κακό. Ο μοναδικός τρόπος είναι να προετοιμαστεί ο κόσμος σε αυτή τη στιγμή, να προετοιμάσουμε την κοινωνία στις μουσουλμανικές χώρες, να μάθουν την ιστορία για το τι έκαναν οι τζιχαντιστές στη Συρία, το Ιράκ, το Αφγανιστάν, τη Λιβύη. Πρέπει να μάθουν να αποφεύγουν τη βία, πρέπει να υπάρξουν νόμοι κατά της βίας. Ακόμη και στα σχολεία, έχουμε μάθει να μας χτυπούν οι δάσκαλοι. Αυτή είναι η κληρονομιά της βίας. Με αυτόν το τρόπο η βία μεταφέρεται σε εσένα και όταν εσύ μεγαλώσεις είσαι έτοιμος να χρησιμοποιήσεις βία εναντίον κάποιου άλλου.

Γ. Μ.: Ποιος είναι ο ρόλος της Τουρκίας και των άλλων ξένων δυνάμεων στη Συρία;

Τ. Ν.: Εγώ δεν μιλάω για τους Τούρκους, αλλά για την κυβέρνηση Ερντογάν. Κάνει πολύ άσχημα πράγματα. Εκούσια ή ακούσια, αποτελεί μέρος αυτής

της καταστροφής. Και τώρα εκδικείται αυτούς που οδήγησαν στην ήττα το ΙΚ. Επιτίθεται, βομβαρδίζει κουρδικά χωριά. Μένω άφωνος. Δεν ξέρω τι να πω. Όλοι χρησιμοποίησαν τους Κούρδους σε αυτόν τον πόλεμο και τώρα τους εγκαταλείπουν. Οι Αμερικανοί απλώς παρατηρούν και οι Τούρκοι βομβαρδίζουν. Χρησιμοποιούν τον «Ελεύθερο Συριακό Στρατό». Έχουν τελειώσει με τον «Ελεύθερο Συριακό Στρατό» εδώ και πολύ καιρό. Υπήρξε εντολή να ξυρίσουν τη γενειάδα τους για να μην φαίνονται σαν τζιχαντιστές, τους έδωσαν τη σημαία του «Ελεύθερου Συριακού Στρατού» και τώρα τους χρησιμοποιούν στα πεδία των μαχών.

Ποίηση στην υπηρεσία του πολέμου

Σήμερα, στις περιοχές που κατέχει το ISIS, η ζωή οργανώνεται με βάση τη φρίκη. Το ISIS έχει επιβάλει συνολικά στην κοινωνία την πιο βάνουση εκδοχή του νόμου της Σαρία σε συνδυασμό με το «δόγμα του θανάτου». Ο φόβος δεν είναι ένα συναίσθημα· μετατρέπεται σε ιδεολογικό υλικό ώστε να διατηρείται συνεκτικά και «καθαρή» η κοινωνία. Ένα από τα πλέον «εκλεπτυσμένα» προπαγανδιστικά μέσα που χρησιμοποιεί το ISIS είναι η ποίηση.

Ένα δείγμα:

«Αποχαιρετίστε τους με σφαίρες,
ακριβώς όπως όταν ήρθαν
Αποχαιρετίστε τους με ρουκέτες,
ακριβώς όπως όταν ήρθαν...
Χτυπάτε τους, βρίστε τους,
βρίστε κι αυτούς και τους συμμάχους τους...
Καταστρέψτε τα μεγαλόπρεπα κτήριά τους,
τσακίστε τα
Εκμεταλλευτείτε κάθε λάθος τους,
μαστιγώστε τους αλύπτητα
Αποχαιρετίστε τους και σκορπίστε ροδοπέταλα στη
γη που δώσατε τη μάχη.»

Αλ-Σαΐχ αλ-Τζαμπούρι, μαχητής του ISIS

Η παραγωγή ολοένα και περισσότερων ποιημάτων που στρέφονται εναντίον των εχθρών και επιβάλλουν μια ευρύτερη-ενιαία αφήγηση θυσίας ενθαρρύνεται, αφού διαχέει το τζιχαντιστικό όραμα:

«Είπα: δεν υπάρχει ανάπαυση
Όσοπου τα βέλη μου να διαπεράσουν τον εχθρό.
Έδεσα το πολυβόλο μου
με την αποφασιστικότητα του μαχητή
Και συνέχισα την πορεία μου
Με παθιασμένη καρδιά.
Θέλω να αξιωθώ ένα από τα δύο καλά:
Μαρτύριο ή Απελευθέρωση
Από τη δεσποτική εξουσία.»

Ισά Σαντ αλ-Αουσχάν, τζιχαντιστής ποιητής

Από το βιβλίο του Θωμά Ψύρρα, Η τύχη της ποίησης στο φανταστικό χαλιφάτο – Η ποιητική δημιουργία στις επικράτειες του ISIS, εκδ. Θράκα, 2016.

Τέσσερα βραβεία που αποτυπώνουν το όραμα του Ινστιτούτου να προάγει την πρωτότυπη και εφαρμοσμένη έρευνα

Επιχορηγήσεις του Advanced Media Institute

Εναν μοναδικό για τα ελληνικά μέτρα θεσμό εγκαινίασε το Advanced Media Institute: τη χρηματοδότηση ερευνητικών προτάσεων με στόχο την υποστήριξη της πρωτότυπης δημοσιογραφικής έρευνας. Η δημόσια πρόσκληση, που αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα του AMI και συνάντησε ευρεία απήχηση στα Μέσα Ενημέρωσης, καλούσε ερευνητές, επιστήμονες, μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας που δραστηριοποιούνται στην επικοινωνία και τη δημοσιογραφία, αλλά και δημοσιογράφους και επαγγελματίες των Μέσων να καταθέσουν προτάσεις για καινοτόμο ακαδημαϊκή έρευνα ή έργα παραγωγής και διαχείρισης περιεχομένου, που να συνδέονται με εφαρμοσμένη έρευνα. Από τη βραχεία λίστα των 11 συνολικά ερευνητικών έργων επελέγησαν 3 που θα χρηματοδοτηθούν με 2.000 ευρώ το καθένα, αυξάνοντας τη συνολική χρηματοδότηση στα 6.000 ευρώ, από 5.000 που προέβλεπε η αρχική πρόσκληση. Μία ακόμη πρόταση, η τελευταία, θα τεθεί υπό την αιγίδα του AMI χωρίς ωστόσο να υποστηριχθεί οικονομικά. Τα χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα θα υλοποιηθούν εντός ενός (1) έτους από την ημερομηνία υπογραφής της σύμβασης για το έργο.

Ακολουθεί σύντομη περιγραφή των τεσσάρων προτάσεων:

Χαρτογράφηση του ελληνικού δημοσιογραφικού Twitter:

Θεωρητική και πρακτική προσέγγιση

Χρυσή Δραγουλά, ερευνήτρια, Τμήμα δημοσιογραφικών σπουδών,
Πανεπιστήμιο του Σέφιλντ, Ηνωμένο Βασίλειο.

Σκοπός είναι η χαρτογράφηση του ελληνικού δημοσιογραφικού Twitter. Η προσέγγισή του θα γίνει μέσω ενός νέου μοντέλου έρευνας, που αντλεί έμπνευση από την ψηφιακή εθνογραφία. Βασισμένη σε διδακτορική διατριβή που ολοκληρώθηκε το 2017, η πρόταση στηρίζεται τόσο στη θεωρητική πλαισίωση, όσο και στην εφαρμογή του μεθοδολογικού σχεδίου στην ελληνική πραγματικότητα. Εκ τούτου, η ανάλυση του Twitter θα γίνει σε τρεις διαστάσεις/μέρη. Το πρώτο μέρος, το οποίο θα αποτελέσει και το θεωρητικό υπόβαθρο του ερευνητικού έργου, αφορά το πώς «προλαμβάνει» η σχετική βιβλιογραφία τη δημοσιογραφική υπόσταση του Μέσου. Το δεύτερο μέρος αφορά την «πρόσληψη»

του Μέσου από τους άμεσα εμπλεκόμενους, τους υπό μελέτη δημοσιογράφους και για την ανάλυσή της θα πραγματοποιηθεί σειρά συνεντεύξεων. Τέλος, για το τρίτο μέρος, που αφορά την πρακτική χρήση του Twitter και που θα αποτελεί το βασικό κομμάτι του έργου, θα εφαρμοστεί έρευνα μεγάλης κλίμακας στο Twitter. Μέσω ανάλυσης ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών της χρήσης του Μέσου, η έρευνα θα αναδείξει τον ρόλο και τη σημασία της δημοσιογραφίας στην παρούσα πλατφόρμα.

Η επιστροφή του Προμηθέα, ντοκιμαντέρ

Σκηνοθέτης - σεναριογράφος: Κυριάκος Κατζουράκης, ομότιμος καθηγητής Σχολής Καλών Τεχνών ΑΠΘ. Συντονισμός - δημοσιογραφική έρευνα: Δρ. Λεωνίδας Βατικιώτης. Εικονοληψία, μοντάζ: Θάνος Τσάντας.

Στόχος του ντοκιμαντέρ είναι να αναδείξει τις διακβεύσεις που συνοδεύουν μια σύγχρονη ενεργειακή πολιτική, στη λεγόμενη μεταλιγνιτική εποχή.

Συγκεκριμένα, θα προβληθούν οι κίνδυνοι και οι ευκαιρίες κάθε επιλογής: Για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, θα αναδειχθεί η συμβολή τους στην αναγκαία μείωση των εκπομπών αερίου που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου, ενώ θα αναζητηθούν και οι επιπτώσεις που οι ΑΠΕ τυχόν έχουν στο περιβάλλον, όπως και το οικονομικό τους κόστος. Για τις παραδοσιακές μορφές ηλεκτροπαραγωγής, θα εξεταστεί η επιβάρυνση που προκαλούν στον καταναλωτή και το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα όσον αφορά τόσο τους ρύπους όσο και το έδαφος και το υπέδαφος. Στο επίκεντρο της διερεύνησης θα βρίσκεται η έννοια της ενεργειακής φτώχειας. Σχετίζεται με την πρόσβαση του πληθυσμού στους ενεργειακούς πόρους, ώστε ανεμπόδιστα να ικανοποιούνται οι πολύπλευρες ανάγκες του. Το ντοκιμαντέρ θα πλαισιωθεί από συνεντεύξεις ειδικών (καθηγητών, τεχνοκρατών, συνδικαλιστών, κ.α.) και επιτόπιες καταγραφές. Όσον αφορά την παραγωγή, θα αξιοποιηθεί πολλαπλώς η δημοσιογραφία των δεδομένων.

Πληθοπορισμός (crowdfunding) με εφαρμογή σε δημοσιογραφικό διαδικτυακό τόπο την εποχή της συμμετοχικότητας

Νίκος Αντωνόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Αγορίλαος Σ. Κονιδάρης, Επίκουρος Καθηγητής MSc, PhD, Σπύρος Ε. Πολυκαλάς, Dr –Ing Αναπληρωτής Καθηγητής.

Ένα σημαντικό ερώτημα που έχει προκύψει αφορά το κατά πόσον η συμμετοχή των χρηστών μπορεί να επεκταθεί στο κομμάτι της χρηματοδότησης των ειδησεογραφικών οργανισμών, με στόχο την οικονομική τους ανεξαρτησία. Η έρευνα στρέφεται στην άρση του διαχωρισμού μεταξύ του εκδότη/επιχειρηματία και του δημοσιογράφου/χρήστη με απώτερο στόχο την ενεργό συμμετοχή πολιτών όχι μόνο στη δημοσιογραφική διαδικασία, αλλά και στις επιλογές βιωσιμότητας του ίδιου του Μέσου. Η εξέλιξη της τεχνολογίας, η κρίση αξιοπιστίας των Μέσων ενημέρωσης και η αύξηση των δυσαρεστημένων πολιτών δημιουργούν τις προϋποθέσεις για να συμπορευθεί η δημοσιογραφία με τους ενεργούς πολίτες, μέσω αναδυόμενων δημο-

σιογραφικών πρακτικών, όπως το crowdsourcing. Ο βασικός στόχος της έρευνας είναι να ελέγξει την υπόθεση ότι τα διαδικτυακά Μέσα Ενημέρωσης με το crowdsourcing μπορούν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις και να υπηρετήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο. Η απάντηση ερωτημάτων που σχετίζονται με το βασικό ερευνητικό ερώτημα θα πραγματοποιηθεί συνδυαστικά, αξιοποιώντας τη βιβλιογραφική επισκόπηση, την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, την έρευνα κοινού και την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών.

Η ανθρωπογεωγραφία της σύγχρονης μετανάστευσης: σκιαγραφώντας το προφίλ Σύριων και Ιρακινών αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα

Bledar Feta, Visiting Research Fellow, Μάρη Λαυρεντιάδου, Διδάκτωρ Χωροταξίας και Πολεοδομίας Paris X Nanterre, Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός ΕΜΠ, Dr. Eda Gem, Visiting Research Fellow.

Κατά την περίοδο 2015-2017 πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι διέσχισαν τα ελληνοτουρκικά σύνορα, αναζητώντας ασφαλή και καλύτερη ζωή στην Ευρώπη. Σήμερα, χιλιάδες άνθρωποι βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε ελληνικά νησιά και διασκορπισμένοι γύρω από τα αστικά κέντρα Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Η μελέτη έχει τρεις συγκεκριμένους στόχους. Αξιοποιώντας ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία από ένα δείγμα 1.500 αιτούντων άσυλο στην Αθήνα, η μελέτη επιδιώκει να σκιαγραφήσει πρώτα το κοινωνικοοικονομικό προφίλ του νεοεισερχόμενου πληθυσμού. Δεύτερον, λαμβάνοντας υπόψη την πολύ περιορισμένη γνώση γύρω από τις προκλήσεις της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, θα διερευνήσει τις μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία μέσα από καινοτόμο τυπολογία. Τρίτον, η μελέτη θα συμβάλει στην ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινής γνώμης, εστιάζοντας σε ανοικτές συζητήσεις και παράγοντας άρθρα για τα ΜΜΕ, προωθώντας ταυτόχρονα και άλλες μορφές διάχυσης, όπως έκθεση φωτογραφίας ή/και παραγωγή ντοκιμαντέρ, όπου θα σκιαγραφούνται οι αναπαραστάσεις των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία.

INTIME

Ποιος είναι ο ρόλος των ξένων ανταποκριτών στο σημερινό ενημερωτικό τοπίο, όπου οι αποστάσεις έχουν εκμηδενιστεί; Απομεινάρια μιας άλλης εποχής ή αναγκαίος οδηγός για να αποκωδικοποιούμε και να μαθαίνουμε τις εξελίξεις; Στα δεκάδες σχετικά ερωτήματα καταθέτουν τη δική τους γνώση και εμπειρία στη «Δημοσιογραφία» δύο από τους πλέον αναγνωρισμένους και σεβαστούς Έλληνες ανταποκριτές στην Ευρώπη: η Μαρία Δεναξά από το Παρίσι και ο Θεόδωρος Ανδρεάδης Συγγελάκης από τη Ρώμη.

Από την έλευση του μεταρρυθμιστή προέδρου Μακρόν στην εξουσία και μετά, η εντατικοποίηση της εφαρμογής πολιτικών λιτότητας περιλαμβάνει και δραστική συρρίκνωση, στο άμεσο μέλλον, της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης.

Μάθημα δημοσιογραφικής αξιοπρέπειας στη Γαλλία

«**Σ**τη μαύρη εποχή για την πραγματική δημοσιογραφία, που εκλείπει, καθώς οι δημοσιογράφοι, για να επιβιώσουν, είτε θα πρέπει να αφηγούνται το ίδιο μυθιστόρημα είτε θα πρέπει να εξειδικευτούν στο “και Νουνού και Light”, εξακολουθούν να υπάρχουν δημοσιογράφοι που ξεχωρίζουν και τολμούν να υψώνουν τη φωνή.»

Στη Γαλλία, ο “Μακρονισμός” ελέγχει τα πάντα – πόσο μάλλον την ενημέρωση, η οποία αρχίζει κι εδώ να κιτρινίζει. Οι πραγματικές ειδήσεις υποβαθμίζονται. Το δόγμα της “ενιαίας σκέψης” πρέπει να επικρατήσει, ώστε να περιοριστούν στο ελάχιστο οι αντιδράσεις σε αυτά που έρχονται. Έτσι, πρόσφατα, από το πρωθυπουργικό επιτελείο δεν επέτρεψαν – σε μη αρεστή για τις ερωτήσεις της δημοσιογράφου – να καλύψει την επίσκεψη του πρωθυπουργού σε εργοστάσιο γνωστής πολυεθνικής που αντικαθιστά σιγά-σιγά τους ανθρώπους με ρομπότ. Της έδωσαν ένα διαφημιστικό φυλλάδιο της εταιρίας και της είπαν να φτιάξει από εκεί το ρεπορτάζ. Όμως εκείνη πήγε παρακάτω. Στον τηλεοπτικό αέρα, αφηγήθηκε σε ολόκληρη τη Γαλλία τι πραγματικά συνέβη».

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΔΕΝΑΞΑ*

Το παραπάνω κείμενο, μια ανάρτηση στη σελίδα μου στο Facebook, στάθηκε η αφορμή για μια ανάλυση γύρω από τα ραδιοτηλεοπτικά δρώμενα μιας μεγάλης χώρας, όπως είναι η Γαλλία, όπου το 92% των πολιτών κρίνουν χρήσιμη τη δημοσιογραφία και το δημοσιογραφικό λειτουργήμα, σύμφωνα με πρόσφατη δημοσκόπηση που δημοσιεύθηκε στις 11 Μαρτίου στην εφημερίδα Le Journal du Dimanche. Αφορμή για τη διενέργεια της δημοσκόπησης στάθηκαν: οι αυξανόμενες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο γραπτός Τύπος, η δυσπιστία της κοινής γνώμης απέναντι σε ορισμένα ΜΜΕ και οι βίαιες επιθέσεις κατά δημοσιογράφων, συμπεριλαμβανομένων και πολιτικών συντακτών. Τα τελευταία χρόνια, αρκετά φαινόμενα προδικάζουν ένα σκοτεινό μέλλον για τη δημοσιογραφία, τη στιγμή που, από τη μία πλευρά, γίνονται δυσδιάκριτα τα όρια ανάμεσα στην προσωπική άποψη, την προπαγάνδα και τη μη επαληθευμένη είδηση, και, από την άλλη, τα fake news μολύνουν το πεδίο της ενημέρωσης.

Οι προσδοκίες των Γάλλων για ανεξάρτητη δημοσιογραφία, όπως προκύπτουν μέσα από τη δημοσκόπηση, είναι συγκεκριμένες: το 61% απαιτεί από τους δημοσιογράφους να ελέγχουν τις πληροφορίες και τις φήμες, το 49% επιθυμεί να του παρέχουν πρακτικές και χρήσιμες πληροφορίες και το 48% να αποκαλύπτουν παρανομίες ή σοκαριστικά γεγονότα. Μπορεί οι Γάλλοι να επιθυμούν συγκεκριμένα πράγματα σε ό,τι αφορά στην ενημέρωσή τους, όμως ολοένα και περισσότερα Μέσα, κατεχόμενα ενημερωτικά, επιχειρούν με τον τρόπο τους να υπαγορεύσουν πώς ακριβώς πρέπει να σκέφτονται οι μάζες γύρω από τα προβαλλόμενα γεγονότα και τις εξελίξεις. Το αποτέλεσμα είναι να υψώνονται φωνές που υπογραμμίζουν πως επιθυμία της κοινής γνώμης είναι η αδέσμευτη ενημέρωση υπό διαφορετικό πρίσμα, με βάση τις αρχές της ουδετερότητας και της αντικειμενικότητας, ανταποκρινόμενη στις ανάγκες του καθενός, ώστε όλα τα προαναφερόμενα να του δίνουν τη δυνατότητα να σχηματίσει τη δική του άποψη.

*Δημοσιογράφος, ανταποκρίτρια στο Παρίσι για το Star Channel και τον όμιλο της RealNews. Αρθρογραφεί στο reader.gr

Για την ώρα, οι φωνές παραμένουν ανίσχυρες και η ενημέρωση στη Γαλλία παρακμάζει. Μαζί με αυτήν και παραδοσιακά Μέσα, όπως είναι η κρατική τηλεόραση, δηλαδή τα δύο κανάλια γενικού ενδιαφέροντος που στο πρόσφατο παρελθόν αποτελούσαν σημείο αναφοράς, τόσο σε επίπεδο ειδήσεων όσο και ενημερωτικών εκπομπών.

Όμως, από την έλευση του μεταρρυθμιστή προέδρου Μακρόν στην εξουσία και μετά, η εντατικοποίηση της εφαρμογής πολιτικών λιτότητας περιλαμβάνει και δραστηκή συρρίκνωση, στο άμεσο μέλλον, της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης. Η σύμβαση «Σκοπών και Μέσων», που υπέγραψε η διοίκηση της κρατικής ραδιοτηλεόρασης, προβλέπει μεταξύ άλλων την κατάργηση 180 θέσεων εργασίας το 2018 και άλλων 500 το 2020, ενώ οι περικοπές στην κρατική τηλεόραση, στον προϋπολογισμό του 2018, ανέρχονται στα 80 εκατ. ευρώ.

Οι εργαζόμενοι, που έχουν ήδη προχωρήσει σε απεργιακές κινητοποιήσεις, καταγγέλλουν την κυβέρνηση αλλά και τη διοίκηση της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης ότι, με πρόσχημα την οικονομική εξυγίανση, οδηγούν σε οικονομική ασφυξία τον οργανισμό και σε σταδιακή διάλυσή του, με ό,τι κι αν αυτό συνεπάγεται για την πολυφωνία στη χώρα και την πλουραλιστική ενημέρωση των πολιτών.

Από την πλευρά τους, οι συνδικαλιστικές ενώσεις υποστηρίζουν πως έχουν ήδη δοθεί σε εξωτερικές ιδιωτικές εταιρείες και ομίλους τα δικαιώματα προβολής μεγάλων αθλητικών γεγονότων, τα οποία μέχρι πρότινος είχε η δημόσια ραδιοτηλεόραση, ενώ σχεδιάζεται η συγχώνευση περιφερειακών σταθμών, με συνέπεια την κατάργηση των δημοσιογραφικών desks στην περιφέρεια.

Την ίδια ώρα, ιδιωτικά κανάλια συνεχούς ειδησιογραφικής ροής, που χρηματοδοτούνται και ελέγχονται από πανίσχυρους επιχειρηματίες, λειτούργουν με ζημιές και περικοπές. Όμως, τα κέρδη των επιχειρηματιών από άλλους τομείς είναι συνδεδεμένα με τη χάρση της πολιτικής στρατηγικής της χώρας. Έτσι οι επιχειρηματίες, διά των πανίσχυρων Μέσων που διαθέτουν, ολοένα και πιο εμφανώς κινούν τα νήματα επηρεασμού της κοινής γνώμης προς την κατεύθυνση της ανάδειξης συγκεκριμένων πολιτικών προσώπων, τα οποία στη συνέχεια προασπίζουν τα οικονομικά συμφέροντα των επιχειρηματιών κι όχι μόνο. Πιο πρόσφατο ίσως παράδειγμα, η ανάδειξη και η εκλογή του σχεδόν αγνώστου στο ευρύ κοινό έως το 2016, Εμμανουέλ Μακρόν. Ο Μακρόν από μεγαλοστέλεχος μέχρι πρόσφατα στην τράπεζα των Ρότσιλντ, εκλέχθηκε πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας τον Μάιο του 2017, όχι μόνο εξαιτίας του σκανδάλου Φιγιόν ή της δημοκρατικής συσπείρωσης στο πρόσωπό του σε αντίδραση προς τη Μαρίν Λεπέν, αλλά και του γεγονότος ότι η πλειονότητα των γνωστότερων γαλλικών ΜΜΕ, για πρώτη φορά στα χρονικά της πέμπτης Γαλλικής Δημοκρατίας, πήρε ανοιχτά θέση υπέρ του νεαρού υποψηφίου.

Κι αυτό γιατί, καθ' όλη τη διάρκεια της ανέλιξής του, ο Εμμανουέλ Μακρόν υιοθέτησε τη στρατηγική-σοκ του

Ρότζερ Ντάγκλας, ενός πρώην σοσιαλιστή υπουργού Οικονομίας της Νέας Ζηλανδίας, ο οποίος κάποια στιγμή δημιούργησε ένα νεοφιλελεύθερο κόμμα και περιέγραψε τον τρόπο δημιουργίας κοινωνιών της αγοράς.

Μια στρατηγική που ταίριαζε απολύτως στο όραμα που είχαν οι Γάλλοι επιχειρηματίες για τη γαλλική κοινωνία και περιγράφεται στο ακόλουθο απόσπασμα δώλωσης του Ντάγκλας: «Μην προσπαθείτε να προχωρήσετε ένα βήμα τη φορά. Καθορίστε σαφώς τους στόχους

σας και προχωρήστε προς τα πάνω με τεράστια άλματα. Διαφορετικά, οι ομάδες συμφερόντων θα έχουν τον χρόνο να κινητοποιηθούν και να σας τραβήξουν προς τα κάτω. Η ταχύτητα είναι απαραίτητη: [ούτως ή άλλως] είναι αδύνατο να πάμε πολύ γρήγορα. Ακόμη και με τη μέγιστη ταχύτητα, η υλοποίηση του συνολικού προγράμματος θα διαρκέσει μερικά χρόνια. Μην σταματάτε μέχρι να ολοκληρώσετε το πρόγραμμα. Τα πυρά των αντιπάλων πλίστουν με πολύ μικρότερη ακρίβεια, αν πρέπει να πυροβολούν έναν ταχέως κινούμενο στόχο. Πηγαίνετε όσο πιο γρήγορα μπορείτε».

Έτσι, είδαμε τα γαλλικά ΜΜΕ να λειτουργούν σαν προστατευτική ασπίδα – και εξακολουθούν να το κάνουν – γύρω από τα επιχειρηματικά συμφέροντα και τον Εμμανουέλ Μακρόν. Εκείνος, ανενόχλητος κι επιταχύνοντας, κάνει τη δουλειά του(ς).

Την ώρα που τα ΜΜΕ προβάλλουν ζητήματα που θορυβούν την κοινωνία, όπως το πρόσχημα μιας επικείμενης οικονομικής καταστροφής ή τη δικάζουν λ.χ. με τις αιτίες που προκαλούν την περαιτέρω αύξηση του ήδη υπέρογκου δημόσιου χρέους ή με θεματολογία «περί ανέμων και υδάτων», που έχει να κάνει π.χ. με την κληρονομική διαμάχη που έχει ξεσπάσει στους κόλπους της οικογένειας Χαλιντέι, με τις ενδυματολογικές προτιμήσεις της Μπριζίτ Μακρόν ή με επικίδειους και νεκρολογίες, ώστε ο κόσμος να «ξεχνιέται», ο Μακρόν υιοθετεί ολοταχώς αντιλαϊκές μεταρρυθμίσεις που ευνοούν τους λίγους και αποδυναμώνουν βραχυπρόθεσμα τους πολλούς.

Πριν καλά-καλά ξεχαστεί η εργασιακή μεταρρύθμιση, ο Μακρόν προχωρά με βήμα ταχύ σε αλλαγές: στη νομοθεσία για τη μετανάστευση, στις δημόσιες υπηρεσίες, στην εθνική σιδηροδρομική εταιρία (SNCF) και τη δημόσια ραδιοτηλεόραση, την οποία χαρακτήρισε εθνική

Ο κόσμος
αντιλαμβάνεται
πως η ενημέρωσή
του εμπεριέχει
σκοπιμότητες,
δεν είναι πλήρης,
αντικειμενική
και επαρκής. Γι'
αυτό ολοένα και
περισσότεροι Γάλλοι
τελευταία αποκαλούν
τα Media ως Me(r)dia,
μια έκφραση άκρως
απαξιοτική.

ντροπή, με μοναδικό σκοπό τη σταδιακή υποβάθμιση των παραπάνω στα μάτια του κόσμου. Η συνέχεια γνωστή...

Η διαχείριση των Fake News στη Γαλλία

Στα ΜΜΕ σπριζεται επίσης η γαλλική ηγεσία για την παραγωγή παραπλανητικών ή ψευδών ειδήσεων που, με «πιασάρικες» εκφράσεις, βοηθούν στους διάφορους σχεδιασμούς της. Η φήμη που διαδόθηκε γρήγορα, ότι η συντήρηση της κρατικής σιδηροδρομικής εταιρίας κοστίζει σε κάθε Γάλλο πολίτη 1.000 ευρώ, ακόμα και αν δεν χρησιμοποιεί τον σιδηρόδρομο, είχε την ίδια αποστολή με τον ισχυρισμό ότι κάθε Γάλλος πολίτης θα πρέπει να πληρώσει 750 ευρώ για να εξαλείψει το κρέος της Ελλάδας, στην περίπτωση που η χώρα κηρύξει χρεοκοπία. Αυτή η «είδηση» βοήθησε την ΕΕ να εδραιώσει την οικονομική ασφυξία στην Ελλάδα το 2015. Ορισμένες μεταρρυθμίσεις στις συντάξεις δικαιολογήθηκαν από το γεγονός ότι το μέσο προσδόκιμο ζωής αυξάνεται. Ωστόσο, σύμφωνα με πρόσφατη κυβερνητική μελέτη, «για όσους γεννήθηκαν το 1951 ή αργότερα, δηλαδή για το 80% του πληθυσμού της Γαλλίας, το μέσο προσδόκιμο ζωής μετά τη συνταξιοδότηση προβλέπεται να μειωθεί συγκριτικά με όσους γεννήθηκαν το 1950. Η μέση ηλικία συνταξιοδότησης έχει αυξηθεί κατά έναν χρόνο και τέσσερις μήνες από το 2010. Η τάση που δικαιολογεί την αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης αντιστράφηκε, αλλά κανένα Μέσο ενημέρωσης δεν πρόκειται να προειδοποιήσει τους πολίτες γι' αυτό, καθώς φαίνεται πως τα Μέσα έχουν άλλη αποστολή.

Το αποτέλεσμα είναι ότι ο κόσμος αρχίζει και αντιλαμβάνεται πως η ενημέρωσή του σήμερα εμπεριέχει σκοπιμότητες, δεν είναι πλήρης, αντικειμενική και επαρκής. Γι' αυτό ολοένα και περισσότεροι Γάλλοι τελευταία αποκαλούν τα Media ως Me(r)dia, μια έκφραση άκρως απαξιωτική.

Στον γενικότερο σκόπιμο παραλογισμό, προστίθεται ακόμη ένα παράδειγμα: Η απόφαση της γαλλικής κυβέρνησης να νομοθετήσει, και μάλιστα πριν από το καλοκαίρι, κατά των ψευδών ειδήσεων που εν είδει φημών βοηθούν στην παραπλάνηση των πολιτών, αλλά και στο έργο της ιδίας!

Το σκεπτικό του Εμμανουέλ Μακρόν, ο οποίος ισχυρίζεται πως και ο ίδιος έχει πέσει θύμα των «fake news», είναι πως θα πρέπει να αποτρέψει τον εμπρεασμό των νέων προεδρικών εκλογών στη Γαλλία από ψευδείς ειδήσεις, όπως έγινε στην Αμερική, στο Brexit, στο δημοψήφισμα στην Καταλονία και σε τόσες άλλες προεκλογικές εκστρατείες τα τελευταία χρόνια.

Τον Ιανουάριο, ο Γάλλος πρόεδρος γνωστοποίησε την πρόθεσή του να νομοθετήσει σχετικά, ενώ, στις 13 Φεβρουαρίου, η υπουργός Πολιτισμού Φρανσουάζ Νισέν διευκρίνισε τις γενικές γραμμές μιας πρότασης νόμου «για την

αξιοπιστία της πληροφόρησης», η οποία αναμένεται να ψηφιστεί πριν από το καλοκαίρι. Η ιδέα είναι η νέα νομοθεσία να αποτρέψει τη διάχυση ψευδών ειδήσεων, κυρίως κατά τη διάρκεια προεκλογικής περιόδου, προκειμένου να μην αλλάζει εξαιτίας τους το αποτέλεσμα της κάλπης.

Ωστόσο, μέχρι στιγμής, καμία έρευνα δεν επιτρέπει να είμαστε σίγουροι για το γεγονός ότι η μαζική διάχυση fake news έχει αλλάξει πράγματι το εκλογικό αποτέλεσμα. Υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στο να φθάσει μια είδηση σε αρκετά εκατομμύρια άτομα και στο να τα επηρεάζει.

Ερευνητές του Πανεπιστημίου του Stanford μελέτησαν τον αντίκτυπο που είχαν τα fake news στις αμερικανικές εκλογές. Εκτιμούν, παρά το γεγονός ότι, όπως οι ίδιοι διευκρινίζουν, οι έρευνές τους δεν είναι πλήρεις, πως «δεν είναι δυνατόν να είμαστε σίγουροι για το αν η διάχυση ψευδών ειδήσεων επηρέασε πράγματι την τελική ψήφο». Το ίδιο ισχυρίζεται και ο εισαγγελέας Robert Mueller, υπεύθυνος για την υπόθεση της ρωσικής παρέμβασης στις αμερικανικές εκλογές. Αν και αναγνωρίζει την προσπάθεια αποσταθεροποίησης, επισημαίνει ότι δεν υπάρχει απόδειξη για τον αντίκτυπο της εν λόγω προσπάθειας στην τελική έκβαση.

«Οι επιπτώσεις των fake news μοιάζουν πολύ με εκείνες των ΜΜΕ. Τα αποτελέσματα που αποδεικνύονται με μαζικότερο τρόπο είναι εκείνα που ενισχύουν τις απόψεις μας. Επιλέγουμε τα Μέσα που διαβάζουμε ανάλογα με το πόσο μας μοιάζουν. Το ίδιο ισχύει και με τα social media. Μεγάλο μέρος των ψευδών ειδήσεων αναπαράγεται σε συναφείς κοινότητες ανθρώπων», εξηγεί ο καθηγητής επικοινωνίας Arnaud Mercier στο Πανεπιστήμιο Paris 2 Panthéon-Assas. Και συνεχίζει: «Ακολουθούμε τα Μέσα, όπως και τα άτομα, που ενισχύουν και συμβαδίζουν με τις απόψεις μας».

Η δίωξη, λοιπόν, όσων κινούν και διαχέουν ψευδείς ειδήσεις θα είναι πλέον εφικτή στο κονινό μέλλον στη Γαλλία, όχι όμως και των ΜΜΕ που έχουν το ελεύθερο να κόβουν και να ράβουν την επικαιρότητα στα μέτρα των επιχειρηματιών και της πολιτικής που τους βολεύει. Όμως, «ο κίνδυνος θέσπισης διατάξεων που θα πλήττουν την ελευθερία του λόγου είναι πολύ μεγαλύτερος από τη δυνατότητα που δίνεται για βελτίωση των νόμων που ήδη υπάρχουν», σύμφωνα με την εκτίμηση του δικηγόρου Benoit Huet.

Τα γαλλικά ΜΜΕ
λειτουργούν σαν
προστατευτική
ασπίδα γύρω από
τα επιχειρηματικά
συμφέροντα και τον
Εμμανουέλ Μακρόν.

Πρόκειται για ένα καίριο σημείο. Και στην προσπάθεια ελέγχου των ψευδών ειδήσεων. Όχι όμως στην αναστολή της ελευθερίας του λόγου. Επιπλέον, ο Μακρόν θα πρέπει να αναρωτηθεί αν μια επίφαση νομιμότητας είναι αρκετή για να πείσει τους Γάλλους πολίτες... Ευτυχώς υπάρχουν ακόμη παραδείγματα σαν της Γαλλίδας δημοσιογράφου που αναφέρθηκε στην αρχή, τα οποία εξακολουθούν να δίνουν μαθήματα δημοσιογραφικής αξιοπρέπειας, ακόμη και σε εποχές που όλα τίθενται εν αμφιβόλω.

Πρόκειται για μια μείξη ρομαντισμού, αντικειμενικής και υποκειμενικής προσέγγισης της πραγματικότητας, αλλά και για μια συχνά κουραστική δουλειά, η οποία απαιτεί να είσαι σχεδόν πάντα έτοιμος να γράψεις τα σαββατοκύριακα, το καλοκαίρι, τις γιορτές...

Η πρόκληση και τα κεντρίσματα του ανταποκριτή

Το επάγγελμα του ανταποκριτή είναι σαφώς ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα των προκλήσεων που αντιμετωπίζει, σήμερα, η δημοσιογραφία. Είναι όλο και πιο στενά συνδεδεμένο με την ασφυκτική πίεση του χρόνου και όλο και λιγότερο με την άνεση, που σου επιτρέπει να αναπτύξει μια πρωτότυπη και κριτική προσέγγιση στα γεγονότα.

Πιστεύω, όμως, ότι και σε αυτόν τον τομέα της δημοσιογραφίας, τη διαφορά μπορεί να την κάνει η προσωπική εμπειρία, η ευαισθησία και η οπτική με την οποία επιλέγει ο καθένας να προσεγγίζει και να αξιολογεί τα πράγματα. Ενώ, δηλαδή, ότι όποιος διαθέτει μια κάποια εμπειρία και έχει κάνει και μερικές θυσίες για τη δουλειά αυτή (από την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, διακοπών, άλλα και την άρνηση άλλων επαγγελματικών συνεργασιών), καταφέρνει ακόμη να έχει μια διαφορετική, αναγνωρίσιμη φωνή, μέσα στον ωκεανό των ηλεκτρονικών Μέσων και τον καταγισμό των ειδήσεων.

ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΔΡΕΑΔΗ ΣΥΓΓΕΛΑΚΗ*

Είναι σαφές, πλέον, ότι με την τεχνολογική επανάσταση που ζήσαμε και συνεχίζουμε να ζούμε, είναι δύσκολο μια σημαντική είδηση να μην καλυφθεί από κάποιο μεγάλο Μέσο. Αλλά θεωρώ ότι υπάρχουν κάποιες επιπλέον παράμετροι που πρέπει να τύχουν προσεκτικής εκτίμησης. Το ότι, και στην περίπτωση του ανταποκριτή, δεν είναι μόνο σημαντικό ποια είδηση θα μεταδώσεις, αλλά τον τρόπο που θα επιλέξεις να το κάνεις. Σε ποια στοιχεία, για παράδειγμα, θα θελήσεις να δώσεις βάρος: στον εντυπωσιασμό, στην υπερβολή, ή στον παραλληλισμό δυο πολιτισμών και κοινωνικών πραγματικοτήτων, κρατώντας όσο γίνεται πιο χαμηλά τους τόνους;

Θεωρώ, επίσης, ότι οι αναγνώστες, όπως και οι τηλεθεατές, είναι σε θέση να καταλάβουν αν ο δημοσιογράφος, που μεταδίδει τις ειδήσεις από μια άλλη χώρα, χαρακτηρίζεται από εντιμότητα και καλή πρόθεση. Και αυτό είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικό. Όσο για τη συνεχή ροή της πληροφόρησης, είναι κάτι το αδιάφυστο, φυσικά. Αλλά ο ρόλος του ανταποκριτή είναι να επιλέγει και κάποιες φαινομενικά μικρότερες ειδήσεις, που μπορεί να μη γίνουν πρωτοσέλιδα, αλλά έχουν τη δυνατότητα να αναδείξουν διαστάσεις, προβλήματα και αντιφάσεις της

Και σε αυτόν τον τομέα της δημοσιογραφίας, τη διαφορά μπορεί να την κάνει η προσωπική εμπειρία, η ευαισθησία και η οπτική με την οποία επιλέγει ο καθένας να προσεγγίζει και να αξιολογεί τα πράγματα.

* Ανταποκριτής του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων και του Αίφρα από τη Ρώμη.

πραγματικότητας, τις οποίες διαφορετικά δεν θα τις «φώτιζε» κανείς.

Πρόκειται για λεπτομέρειες και στοιχεία που μας κάνουν να πιστεύουμε ακόμη ότι δεν ασχολούμαστε με μια μηχανική και σε μεγάλο βαθμό επαναλαμβανόμενη δουλειά, αλλά ότι ο δημοσιογράφος μπορεί να κάνει, σε έναν βαθμό, τη διαφορά. Και ότι το επάγγελμά μας συνεχίζει να έχει αρκετά κοινά σημεία με εκείνο του συγγραφέα. Το πολυτιμότερο, ίσως, είναι μια συνολική και κάπως αποστασιοποιημένη ματιά που θα πρέπει να προσπαθήσουμε να διασώσουμε.

Είναι σαφές ότι η οικονομική κρίση δημιούργησε κάποια επιπλέον, βαριά προβλήματα: έκλεισαν Μέσα ενημέρωσης, υπήρξε περιστολή των προϋπολογισμών και μείωση (κάποιες φορές τραγική) των αμοιβών. Κάτι που δεν θα μπορούσε να μην έχει αντίκτυπο και στους ανθρώπους που εργάζονται από το εξωτερικό.

Προς το παρόν, ανήκω στους λίγους τυχερούς που μπορούν –ακόμη– να ζήσουν από αυτήν τη δουλειά. Προσπαθώ να καλύπτω, πάντα, ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, το οποίο ξεκινά από τα πολιτικά και φτάνει μέχρι τα κοινωνικά και τα πολιτιστικά θέματα. Αλλά πρέπει να πω, για να είμαι και συνεπής με τον εαυτό μου, ότι ουδέποτε στόχευσα (και πριν το ξέσπασμα της καταραμένης αυτής κρίσης) στο να γίνω πλούσιος χάρη στη δημοσιογραφία. Θέλω, φυσικά, να μπορώ να ζήσω από τη δουλειά μου, αλλά δεν είχα ποτέ μεγάλη ροπή και αδυναμία στη χλιδή και ό,τι αυτή συνεπάγεται. Πρόκειται για στάση ζωής και για τις αξίες που μου μεταδόθηκαν, χωρίς να θέλω να προβάλω υπερβολικά ταπεινοφροσύνη.

Η πραγματικότητα αυτή, βέβαια, σε αναγκάζει να σκέφτεσαι, πάντα, ότι κάποια μέρα το επάγγελμα του ανταποκριτή θα περάσει ακόμη βαθύτερη κρίση και ότι τα ελληνικά Μέσα ενημέρωσης θα μπορούσαν να θελήσουν να πορευθούν και χωρίς τη μετάδοση πρωτογενών ειδήσεων από τη Ρώμη. Αναγκάζεσαι να σκέφτεσαι ότι μπορεί να πρέπει να αναζητήσεις έναν καινούριο ρόλο, μια διαφορετική αποστολή, χρησιμοποιώντας, ει δυνατόν, την μέχρι τώρα εμπειρία σου.

Ο μεγάλος κίνδυνος, βέβαια, είναι ο καταγισμός αυτός ειδήσεων να σε κάνει να χάσεις την αρχική σου περιέργεια, την φρεσκάδα και τον ενθουσιασμό που σε οδήγησαν στη συγκεκριμένη επαγγελματική επιλογή. Είναι ο κίνδυνος ενάντια στον οποίο παλεύουμε κάθε μέρα, ιδίως από το εξωτερικό, όπου (παρά το διαδίκτυο και την “always on” εποχή μας), η σχέση με τα κεντρίσματα, τις αλλαγές και

Ο ρόλος του
ανταποκριτή είναι
να επιλέγει και
κάποιες φαινομενικά
μικρότερες ειδήσεις,
που μπορεί να μη
γίνουν πρώτοσέλιδα,
αλλά έχουν τη
δυνατότητα
να αναδείξουν
διαστάσεις,
προβλήματα και
αντιφάσεις της
πραγματικότητας, τις
οποίες διαφορετικά
δεν θα τις «φώτιζε»
κανείς.

τις εξελίξεις που διαδραματίζονται και στη χώρα μας δεν είναι πάντα αδιάκοπη και συνεχής.

Μπορεί να μη μοιάζει ιδιαίτερα επισημιακό και αποστασιοποιημένο, πρέπει όμως να πω ότι ένα στοιχείο που βοηθά κάθε ανταποκριτή να συνεχίσει να κάνει όσο γίνεται πιο αποτελεσματικά τη δουλειά του είναι και το να διαπιστώνει ότι η αυτή ακριβώς η δουλειά «πάνει τόπο».

Αυτό μπορεί να συμβεί με την ανάπτυξη πολιτικού ή κοινωνικού προβληματισμού, μετά τη μετάδοση μιας είδησης, με το θερμό σχόλιο ενός φίλου, συναδέλφου ή και ενός άγνωστου, όταν «κατεβαίνεις» στην Ελλάδα. Όπως και με την απλή διαπίστωση ότι επέλεξες να δώσεις βάρος σε μια είδηση, η οποία δεν μεταδίδεται από άλλα Μέσα ενημέρωσης.

Πρόκειται, δηλαδή, για μια μείξη ρομαντισμού, αντικειμενικής και υποκειμενικής προσέγγισης της πραγματικότητας και των διάφορων φαινομένων, αλλά και για μια συχνά κουραστική δουλειά, η οποία απαιτεί να είσαι σχεδόν πάντα έτοιμος να γράψεις τα σαββατοκύριακα, το καλοκαίρι,

τις γιορτές και ούτω καθεξής.

Το σημαντικό είναι να παλεύεις για να μη χάσεις τη μικρή ή τη μεγάλη σου ιδιαιτερότητά σου. Για να μην γίνεις ένα απλό γρανάζι της τεχνολογικής, ταχύτατης, απεριόριστης δημοσιογραφικής γραφής και μετάδοσης, η οποία κινδυνεύει να μην αφήσει κανένα ίχνος μετά το πέρασμά της. Αλλά αυτός είναι, άλλωστε, και ο κίνδυνος της ίδιας μας της ζωής, ανεξάρτητα από επαγγελματικές προτιμήσεις και όποιος άλλους πολιτικούς, κοινωνικούς και προσωπικούς προσανατολισμούς.

Το μυστικό, ίσως, είναι να ξέρεις ότι το αληθές και το απρόβλεπτο, που μπορεί να βρίσκονται σε μια μικρή είδηση, είναι σε θέση να σε αποζημιώσουν και για κάποιες άλλες, «τυποποιημένες υποχρεώσεις». Και να προσπαθείς να προσεγγίζεις με τον ίδιο σεβασμό και αποτελεσματικότητα, τη δράση του πάπα Φραγκίσκου, το δικαίωμα στην ευθανασία, τις εξελίξεις μετά από τις βουλευτικές εκλογές, αλλά και τον διαγωνισμό, στα κλασικά λύκεια της Ιταλίας, με τον οποίο ζητήθηκε από τους μαθητές να γράψουν εκθέσεις χρησιμοποιώντας μόνο λέξεις με ελληνικές ρίζες.

Παρά τις δυσκολίες, δηλαδή, θεωρώ πως πρόκειται ακόμη για μια δουλειά στην οποία (αν είσαι τυχερός) αξίζει τον κόπο να δίνεις τον καλύτερό σου εαυτό. Τουλάχιστον, μέχρις ότου φανεί ότι οι καθημερινές συνθήκες σε διαψεύδουν...

ΤΖΑΝΙΝ ΝΤΙ ΤΖΙΟΒΑΝΙ

Μιλάει στη Δημοσιογραφία για τον πόλεμο στη Συρία η συγγραφέας του βιβλίου:

Το πρωί που ήρθαν να μας πάρουν (εκδ. Δώμα)

Η ιστορία εκείνων που ένα πρωί έχασαν όλη τους τη ζωή

Σχεδόν έξι εκατομμύρια. Τόσοι περίπου αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τους φίλους, τους συγγενείς, τα σπίτια και την πατρίδα τους: τη Συρία. Να εγκαταλείψουν τη ζωή τους με μόνο στόχο να τη σώσουν. Τώρα, πλάνητες και «γυμνοί». Homo sacer, δίχως εστία, δίχως δικαιώματα, δίχως αξιοπρέπεια. Αριθμοί, σώματα, σκιές.

Το βιβλίο της Τζανίν Ντι Τζιοβάνι *Το πρωί που ήρθαν να μας πάρουν*, το οποίο κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Δώμα», είναι η ιστορία τους. Είναι η μαρτυρία και το μαρτύριό τους.

Αν τα εξαιρετικά βιβλία χωρίζονται σε εκείνα που τα διαβάζεις χωρίς ανάσα και σε εκείνα που σου κόβουν την ανάσα, *Το πρωί που ήρθαν να μας πάρουν* είναι και τα δύο, ταυτόχρονα. Θέλεις να το διαβάσεις απνευστί, αλλά η ανάσα σου κόβεται.

Μιλήσαμε με την Τζανίν Ντι Τζιοβάνι στο Skype. Εκείνη στο σπίτι της στη Νέα Υόρκη. Κι εγώ στο δικό μου, στην Αθήνα. Ανάμεσα μας έξι εκατομμύρια περιπλανώμενες σκιές.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΒΑΣΙΛΗ ΜΟΥΡΔΟΥΚΟΥΤΑ*

Απομαγνητοφώνηση: Άννα Γιαννιού, Μετάφραση: Χριστίνα Λιναρδάκη

B.M.: Τι σας ώθησε να γράψετε αυτό το βιβλίο;

J. di G.: Όταν το ξεκίνησα, εργαζόμουν στη Συρία. Παρακολουθούσα τις εξελίξεις. Έβλεπα αυτό που ξεκινούσε να συμβαίνει. Προαισθανόμουν τα όσα θα ακολουθούσαν. Σε αντίθεση με ένα ή πολλά άρθρα, το βιβλίο σου επιτρέπει να κατανοήσεις μία κατάσταση. Σε βοηθά να μπει βαθιά μέσα στη ζωή των χαρακτήρων σου. Ένωσα τότε, εκεί, ότι αυτός ήταν ο καταλληλότερος τρόπος. Ήταν ο πλέον πρόσφορος τρόπος να αφηγηθώ την ιστορία του απίστευτου πόνου στη Συρία.

B.M.: Γιατί αυτός ο τίτλος;

J. di G.: Οι περισσότεροι απ' όσους συνάντησα, που είχαν μπει στη φυλακή, συνήθως έρχονταν και τους έπαιρναν το πρωί. Πολύ πρωί. Στον ύπνο. Είναι μια τακτική σκόπιμη. Είναι ένας τρόπος να τους αποπροσανατολίσουν. Μου το ανέφεραν οι ίδιοι κάθε φορά που ξεκινούσαμε να μιλάμε για όσα τους συνέβησαν. Μου έλεγαν: «το πρωί που ήρθαν για μένα...». Κι ήταν τόσο πολλοί.

Αυτό το πρωί ήταν για όλους τους ένα τραγικό όριο. Ήταν λες και υπήρχαν δύο ζωές: η πρώτη, πριν από εκείνο το πρωινό και η δεύτερη, μετά.

B.M.: Θα καταφέρουν ποτέ να επιστρέψουν στην πρώτη εκείνη ζωή που έχασαν;

J. di G.: Όταν η ζωή σου έχει γίνει χιλιάδες κομμάτια, μοιάζει ακατόρθωτο. Όταν σε έχουν βασανίσει ή βιάσει ή φυλακίσει για χρόνια, ενώ είσαι αθώος, πώς μπορείς να

*Ο Βασίλης Περικλής Μουρδουκούτας είναι διδάκτωρ Πολιτικής Φιλοσοφίας (PhD ΕΚΠΑ, Ma University of York), διδάσκει στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου και είναι σύμβουλος επικοινωνίας στην V+O Greece.

εμπιστευθείς τους άλλους ανθρώπους; Είναι οι συνάνθρωποί σου που σου το έκαναν αυτό. Και στην περίπτωση της Συρίας, της Βοσνίας, ή όποιας άλλης εμπόλεμης περιοχής όπου εργάστηκα, είναι ο γείτονάς σου.

Β.Μ.: Έχετε ζήσει πολεμικές συρράξεις, μπορεί κάποιος να βρει ανθρωπιά σε τόσο βάνουσες και δύσκολες και βάρβαρες καταστάσεις;

J. di G.: Υπάρχουν πάντα άνθρωποι που σε εκπλήσσουν. Απίστευτοι άνθρωποι. Ηρωικοί. Σε συναρπάζει το πώς καταφέρνουν να υψωθούν πάνω από την κτηνωδία. Το πώς κατορθώνουν να γίνουν οι καλύτεροί τους εαυτοί. Και δεν εννοώ μόνο εκείνους που είναι η αποστολή τους να σώζουν τους αμάχους. Εννοώ τους απλούς ανθρώπους, τις μητέρες που πασχίζουν να κρατήσουν τις οικογένειές τους ενωμένες ή εκείνους που απλά καταφέρνουν με κάποιον τρόπο να μην χάσουν τα λογικά τους, να μην παραδοθούν στην παράνοια που τους πολιορκεί.

Β.Μ.: Μήπως η αραβική άνοιξη ήταν τελικά ο πρόλογος σε έναν μακρύ και φρικτό χειμώνα;

J. di G.: Δεν το πιστεύω αυτό. Δεν πιστεύω ότι η αραβική άνοιξη ήταν αποτυχία. Πιστεύω ειλικρινά ότι, πρώτα απ' όλα, ήταν εξαιρετικό που είδαμε ανθρώπους, κυρίως νέους, να ξεσηκώνονται και να διαδηλώνουν ενάντια στις κυβερνήσεις τους. Και μάλιστα κυβερνήσεις δικτατορικές, βάνουσες. Και είδαμε έναν-έναν, τον Μπεν Άλι στην Τυνησία, τον Μουμπάρακ στην Αίγυπτο, τον Καντάφι στη Λιβύη, να «πέφτουν» από ανθρώπους που συναρροίζονταν διαδικτυακά, που οργάνωναν τη δράση τους αξιοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Είδαμε δηλαδή, τρανούς και φοβερούς δικτάτορες να «πέφτουν» με μηνύματα στο Facebook. Είναι εκπληκτικό.

Β.Μ.: Θα κατορθώσουν να αποκτήσουν και τη Δημοκρατία;

J. di G.: Φοβάμαι ότι, εάν αυτό που επιθυμούν είναι μία δημοκρατία όπως αυτή που έχουν οι Αμερικανοί, θα είναι δύσκολο. Δεν μπορεί κάθε πολιτισμός να προσαρμοστεί στο είδος του συστήματος που έχουν κάποιοι άλλοι.

Να εξηγηθώ. Στην Αμερική, ακόμη και σήμερα, μπορώ να γράψω στη New York Times ή την Washington Post και να πω ότι δεν μας αρέσει ο Πρόεδρός μας. Μπορώ να το κάνω και δεν πρόκειται να με βάλουν στη φυλακή γι' αυτό.

Στη Συρία ή στην Αίγυπτο, αυτό δεν μπορεί να συμβεί. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει σταθερούς και ισχυρούς δημοκρατικούς θεσμούς. Χώρες όπως η Λιβύη ή η Συρία δεν διαθέτουν αυτούς τους θεσμούς.

Δεν λέω λοιπόν ότι αυτό που είναι σωστό για τη Δύση είναι σωστό για όλους. Λέω απλώς ότι θα χρειαστεί χρόνος για να ανεγερθεί το καινούργιο, οι όποιοι δημοκρατικοί

θεσμοί. Αυτό δεν σημαίνει ότι η αραβική άνοιξη ήταν αποτυχία.

Β.Μ.: Συχνά περιγράφετε τη δουλειά σας όχι τόσο ως δημοσιογράφου όσο ως υποστηρικτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γιατί;

J. di G.: Ίσως επειδή προτιμώ να πω την ιστορία κάποιων ανθρώπων, μια ιστορία συνήθως τρομακτική, βάνουση και οδυνηρή, επειδή εκείνοι δεν μπορούν να την πουν. Αυτή είναι για μένα η αξία σε ό,τι κάνω. Γι' αυτό λοιπόν περιγράφω με αυτόν τον τρόπο τη δουλειά μου.

Β.Μ.: Υπάρχει πολύς πόνος στο βιβλίο σας. Πόνος που τον είδατε, τον αισθανθήκατε,

τον ζήσατε από κοντά. Πώς αντέχετε όλον αυτό τον πόνο;

J. di G.: Είναι πραγματικά δύσκολο να βλέπεις ένα άλλο ανθρώπινο να υποφέρει, ιδίως όταν πρόκειται για παιδιά. Τα παιδιά, ακόμη και στις εμπόλεμες ζώνες, έχουν ένα είδος αθωότητας που σου ραγίζει την καρδιά. Θυμάμαι ακόμη εκείνο το παιδί στο Χαλέπι. Το θυμάμαι μέσα στο κρύο να φοράει σανδάλια και κάλτσες στα χέρια, επειδή δεν είχε γάντια, ή ανθρώπους που δεν τους έφτανε το φαγητό. Δεν νομίζω ότι υπερβαίνω ή βάζω στην άκρη τον πόνο. Ο πόνος είναι εκεί και εγώ είμαι μια συγγραφέας. Και είμαι πολύ τυχερή που μπορώ να γράψω για όλο αυτό, γιατί είναι κάπως σαν πρεμιστικό. Γράφοντας, ίσως καταφέρω αυτός ο πόνος που βλέπω να περιοριστεί. Η αλήθεια είναι ότι έχω υποφέρει πολύ. Υπήρξαν περίοδοι που είχα βαθιά κατάθλιψη, όπως όλοι, νομίζω. Πιστεύω όμως ότι διαθέτω ανοχή. Έχω τη δυνατότητα να μαζεύω τα κομμάτια μου και να προχωράω. Είναι δώρο. Δώρο θεού.

Β.Μ.: Πάντα θα υπάρχουν πόλεμοι. Υπάρχει τρόπος να γίνουν λιγότερο βίαιοι και βάνουσοι ή λιγότερο βάρβαροι;

J. di G.: Όσο υπάρχει η απλυστία, και η διαφθορά και το χρήμα στη ρίζα των κυβερνήσεων και των ατόμων, θα υπάρχουν πόλεμοι. Οι άνθρωποι πάντοτε θα έχουν ατελείωτες φιλονικίες για τα όρια, τα εδάφη, τα σύνορα. Θα υπάρχουν πάντα προδοσίες και τρόποι οι μεν να κατηγορήσουν τους-δε.

Το γεγονός όμως είναι ότι εντέλει ο πόλεμος συνιστά επιλογή. Το αν, στο τέλος της ημέρας, θα πάρεις ένα όπλο και θα πολεμήσεις, αυτό είναι επιλογή. Μπορεί να πολεμάς για την πατρίδα σου, μπορεί να πολεμάς για να προστατεύσεις την οικογένειά σου, για ό,τι κι αν πολεμάς, έχεις επιλέξει να το κάνεις.

Έως λοιπόν τη στιγμή που θα αποκτήσουμε λιγότερα όπλα και έως την ώρα που θα μειωθούν εκείνοι που προσφέρουν τα όπλα ή τα χρήματα γι' αυτά, θα συνεχίσουμε να έχουμε πολέμους. Αυτή είναι η φρικτή, κυνική απάντηση.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που προκαλεί η διαδικτυακή διαφήμιση είναι ότι διευρύνει συνεχώς τα όρια της ψηφιακής επιτήρησης και της μαζικής εμπορευματοποίησης των προσωπικών δεδομένων.

Σκάνδαλο Cambridge Analytica: Ο καπιταλισμός της επιτήρησης στην πράξη

Στις 10 και 11 Απριλίου 2018, ο Μαρκ Ζούκερμπεργκ, δισεκατομμυριούχος διευθύνων σύμβουλος του Facebook, βρέθηκε μπροστά σε περισσότερα από εκατό μέλη του Κογκρέσου των Ηνωμένων Πολιτειών. Για πάνω από δέκα ώρες προσπάθησε να απαντήσει σε πολλές και δύσκολες ερωτήσεις σχετικά με τον ρόλο του Facebook στο σκάνδαλο Cambridge Analytica και τον τρόπο με τον οποίο η εταιρεία συλλέγει και εκμεταλλεύεται τεράστιες ποσότητες δεδομένων για τους περισσότερους από δύο δισεκ. χρήστες της υπηρεσίας. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που ένας από τους ισχυρότερους φορείς της βιομηχανίας του διαδικτύου απολογήθηκε σε δημοκρατικά εκλεγμένους αντιπροσώπους. Η απολογία του ήταν αποτέλεσμα της αυξανόμενης πολιτικής πίεσης που δέχεται το Facebook μετά την εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ και το δημοψήφισμα του Brexit στο Ηνωμένο Βασίλειο.

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ*

Η κοινή γνώμη, οι δημοσιογράφοι, οι ΜΚΟ και οι κυβερνήσεις φαίνεται να συνειδητοποίησαν τελικά τους κινδύνους που δημιουργεί ο σχεδόν απόλυτος έλεγχος του διαδικτύου από μια χούφτα γιγαντιαίων πολυεθνικών.

Τι συνέβη;

Το σκάνδαλο αφορά τη συλλογή προσωπικών δεδομένων 87 εκατ. χρηστών του Facebook από την εταιρεία πολιτικής επικοινωνίας Cambridge Analytica το 2014. Τα δεδομένα φέρονται να χρησιμοποιήθηκαν για να επηρεάσουν ψηφοφόρους για λογαριασμό των πολιτικών που προσέλαβαν την εταιρεία. Η πέτρα του σκανδάλου είναι ο Aleksandr Kogan, data scientist στο Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ, ο οποίος ανέπτυξε μια εφαρμογή που ονομάζεται thisisyourdigitallife, με στόχο τη συλλογή δεδομένων για ακαδημαϊκή έρευνα. Ωστόσο, το Facebook επέτρεψε σε αυτήν την εφαρμογή να μη συλλέγει μόνο τα στοιχεία των ατόμων που

www.cartoonmovement.com / HAJO

συμφώνησαν να πραγματοποιήσουν την έρευνα, αλλά και τις προσωπικές πληροφορίες όλων των επαφών τους. Με αυτόν τον τρόπο η Cambridge Analytica απέκτησε από τον Kogan δεδομένα για εκατομμύρια χρήστες του Facebook και τα χρησιμοποίησε για μικροστόχευση διαφημιστικών μηνυμάτων πολιτικού περιεχομένου κατά τη διάρκεια των προεδρικών εκλογών του 2016 στις ΗΠΑ, αλλά και του δημοψηφίσματος για την έξοδο από την ΕΕ στη Μεγάλη Βρετανία. Τον Δεκέμβριο του 2015, ο Guardian ανέφερε ότι ο γερουσιαστής των Ηνωμένων Πολιτειών Ted Cruz χρησιμοποίησε τις υπηρεσίες της Cambridge Analytica στην καμπάνια του για το χρίσμα των Ρεπουμπλικανών. Τον Μάρτιο του 2018, οι New York Times, Guardian και Channel 4 News έκαναν πιο λεπτομερείς αποκαλύψεις για την υποθεση με νέες πληροφορίες από τον Christopher Wylie, πρώην υπάλληλο της Cambridge Analytica, που μετατράπηκε σε whistleblower κι ο οποίος έδωσε λεπτομέρειες σχετικά με το μέγεθος και το βάθος της συλλογής και εκμετάλλευσης των εν λόγω

*Διαμένει μόνιμα στη Γαλλία όπου έκανε τις πανεπιστημιακές του σπουδές στον τομέα της επικοινωνίας. Υποστήριξε το διδακτορικό του με θέμα την ανάλυση της ενημερωτικής βιομηχανίας στο διαδίκτυο το 2005 στο πανεπιστήμιο Université Grenoble 3. Από το 2004 διδάσκει Πολιτική οικονομία, Ιστορία και Κοινωνιολογία των ΜΜΕ και του διαδικτύου.

δεδομένων, καθώς και για τις επικοινωνίες μεταξύ Facebook, Cambridge Analytica και πολιτικών. Αυτές οι αποκαλύψεις είχαν μεγάλο αντίκτυπο στην κοινή γνώμη, με αποτέλεσμα τη μείωση της χρηματοπιστωτικής αξίας του Facebook, τη μαζική καμπάνια #DeleteFacebook, καθώς και την ανάκριση του Ζούκερμπεργκ από την αρμόδια επιτροπή του Κογκρέσου.

Το διαδίκτυο ως μηχανισμός επηρεασμού της κοινής γνώμης

Για τους γνωρίζοντες βέβαια, το σκάνδαλο Cambridge Analytica δεν αποτέλεσε έκπληξη. Το αντίθετο μάλιστα. Εδώ και μια δεκαετία οι συσκευές, τα δίκτυα και οι online υπηρεσίες μετατρέπονται από χρήσιμα εφόδια σε δυνάστες της προσωπικής και επαγγελματικής μας ζωής, αλλά και της δημόσιας έκφρασής μας. Αυτή η εξέλιξη λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας παγκοσμιοποιημένης και απορρυθμισμένης οικονομίας που ευνοεί την ακραία συγκέντρωση πόρων. Βρισκόμαστε συνεπώς μακριά από τον ιδεατό τύπο, που είχε ιδιαίτερος μνησθεί στο παρελθόν, αυτόν ενός εκ φύσεως δημοκρατικού, συμμετοχικού και αποκεντρωμένου Μέσου, επονομαζόμενου και «Web 2.0». Αυτό που έχει συμβεί είναι ακριβώς το αντίθετο: τα τελευταία χρόνια, το διαδίκτυο έχει μετατραπεί σε ένα πεδίο σκληρού ανταγωνισμού μεταξύ γιγαντιαίων πολυεθνικών εταιρειών με διακύβευμα τον έλεγχο πάνω στους διαύλους της ψηφιακής επικοινωνίας.¹

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το σοκ για την κοινή γνώμη προήλθε από τη συνειδητοποίηση ότι το Facebook μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο πολιτικής προπαγάνδας και να επηρεάσει εκλογικά αποτελέσματα. Όμως, κάτι τέτοιο βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με τη βασική του λειτουργία: την άσκηση επιρροής και τη διαμόρφωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων σε όλους τους τομείς, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων όσων μπορούν να πληρώσουν γι' αυτό. Σε αυτήν τη λειτουργία βασίζεται το ιδιαίτερα επιτυχημένο διαφημιστικό μοντέλο του Facebook. Βασικός σκοπός του Facebook, αλλά και των άλλων ολιγοπωλιακών πακτών του διαδικτύου, όπως η Google, είναι η αύξηση του κέρδους και η μεγιστοποίηση των μερισμάτων που λαμβάνουν οι μέτοχοί τους. Όχι η ικανοποίηση και η προστασία των χρηστών τους. Εξ ου και η ανάγκη όλο πιο μαζικής εξόρυξης και εκμετάλλευσης ψηφιακών δεδομένων με βασικό σκοπό την εμπορική προπαγάνδα, η οποία εν προκειμένω χρησιμοποιήθηκε στο πολιτικό πεδίο.

Καπιταλισμός της επιτήρησης και διαφήμιση

Η ομαλή λειτουργία της διαφημιστικής αγοράς στο διαδίκτυο εξαρτάται από την αποτελεσματικότητα της αντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Οι αλγόριθμοι χρησιμοποιούν τις μάζες των δεδομένων που συλλέγονται για τις συνθήκες και τα προσωπικά στοιχεία των χρηστών και τα ταξινομούν, προκειμένου να προσδιορίσουν την ποιότητα των προσφερόμενου χώρου διαφήμισης και την τιμή του, ώστε στη συνέχεια να εντοπίσουν τις κατάλληλες διαφημίσεις από το απόθεμα. Ως εκ τούτου, οι

ψηφιακές τεχνολογίες εντείνουν την καταγραφή συνηθειών και προτιμήσεων των χρηστών και οδηγούν στην ανάδυση αγορών, όπου τεράστιες ποσότητες πληροφοριών που αφορούν προσωπικά δεδομένα ανταλλάσσονται και πωλούνται αδιάκοπα.

Η δύναμη του Facebook βασίζεται στον πλούτο των πληροφοριών που του παρέχουν οι χρήστες εντελώς εθελοντικά. Πράγματι, απaráβατη προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία της ψηφιακής κοινωνικής δικτύωσης είναι η αναπαραγωγή προσωπικών δεδομένων που επιτρέπουν τον άμεσο ή έμμεσο προσδιορισμό ενός φυσικού προσώπου (επώνυμο, όνομα, τόπος κατοικίας, φωτογραφία κ.λπ.) και παρέχουν πληροφορίες για τις προτιμήσεις, τις συνήθειες και τις κοινωνικές του σχέσεις, διευκολύνοντας τους αντίστοιχους συσχετισμούς με άλλους χρήστες. Ταυτόχρονα, όμως, τα δεδομένα αυτά επιτρέπουν στο Facebook να προσφέρει στους διαφημιζόμενους εκλεπτυσμένα εργαλεία διαφημιστικής στόχευσης. Η διαφημιστική του πρόταση προσφέρει πολλές κατηγορίες κριτηρίων στόχευσης, όπως είναι η τοποθεσία (χώρα, πόλη ή ακόμη και γειτονιά), τα κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία (ημερομηνία γέννησης, γλώσσα, φύλο, οικογενειακή κατάσταση κ.λπ.), πληροφορίες επαγγελματικού χαρακτήρα (βιογραφικό σημείωμα, βιοτικό επίπεδο, εκπαίδευση, επαγγελματική δραστηριότητα κ.λπ.), γούστα, προτιμήσεις και

ενδιαφέροντα που προκύπτουν από τη δραστηριότητά τους στην πλατφόρμα (likes, shares κλπ.) και, τέλος, στοιχεία για την επικοινωνία και τις σχέσεις του χρήστη (με άλλους μεμονωμένους χρήστες, με μια ομάδα, με μια εκδήλωση, ένα εμπορικό σήμα κ.λπ.). Αυτό το σύνολο των χαρακτηριστικών ενός ατόμου αντικειμενοποιείται, ποσοτικοποιείται και πωλείται ως εμπορικό προϊόν από το Facebook.

Προφανώς, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που προκαλεί η διαδικτυακή διαφήμιση είναι ότι διευρύνει συνεχώς τα όρια της ψηφιακής επιτήρησης, αλλά και της μαζικής εμπορευματοποίησης των προσωπικών δεδομένων. Στην πραγματικότητα, αρκεί ένας χρήστης να βρεθεί απλώς online και αυτόματα παράγει δεδομένα που δεν μπορεί να ελέγξει και τα οποία αποτελούν αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης. Πρόκειται στην πραγματικότητα για μια μορφή ψηφιακής εργασίας (digital labor), δηλαδή μιας δραστηριότητας που καθιστά τις ψηφιακές μας σχέσεις κομμάτι της παραγωγής και σηματοδοτεί την τεχνολογική υποταγή της κοινωνικής διάστασης των ανθρωπίνων σχέσεων στην εμπορική, κάτι που η Shoshana Zuboff αποκαλεί Καπιταλισμό της επιτήρησης (Surveillance Capitalism)².

Η τάση αυτή ενισχύεται από την πολλαπλότητα και πολυπλοκότητα του ψηφιακού εξοπλισμού, ο οποίος παράγει όλο και περισσότερα δεδομένα, αλλά και από τους ειδικούς αλγόριθμους που έχουν τη δυνατότητα να αποσπασουν όλο και υψηλότερο οικονομικό κέρδος από τις ανθρώπινες σχέσεις. Πρόκειται λοιπόν για ένα εξόχως πολιτικό ζήτημα, αφού αγγίζει τα ίδια τα θεμέλια του συστήματος εξαγωγής υπεραξίας στον σύγχρονο καπιταλισμό, ενώ επηρεάζει τη ζωή εκατοντάδων εκατομμυρίων χρηστών του διαδικτύου.

Αναφορές, βιβλιογραφία

¹ Σμυρναίος, Ν. (2018), *Το ολιγοπώλιο του διαδικτύου. Πώς οι Google, Apple, Facebook, Amazon και Microsoft πήραν τον έλεγχο της ψηφιακής μας ζωής*, Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις.

² Zuboff, S. (9 April 2015). "Big other: surveillance capitalism and the prospects of an information civilization". *Journal of Information Technology, Social Science Research Network*, 30(1): 75–89.

Σκέψεις για τα Μέσα Δικτύωσης

Πόσο εμπιστευόμαστε τα social media;

Η χρυσή εποχή των social media φαίνεται να παρέχεται, καθώς σύμφωνα με νέες έρευνες όλο και λιγότερο εμπιστευόμαστε τις ειδήσεις που λαμβάνουμε από τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στην εποχή των fake news, οι παραδοσιακές αξίες της δημοσιογραφίας, που ακουμπούν στη διασταύρωση και επαλήθευση των πηγών, αποκτούν ιδιάζουσα σημασία. Πώς μπορούμε λοιπόν, αν μπορούμε, να διασφαλίσουμε την εγκυρότητα των όσων διακινούνται στα social media; Πόσο εμπιστευόμαστε τις διαδικτυακές πηγές και πώς μπορούμε να αποκτήσουμε ψηφιακό εγγραμματισμό;

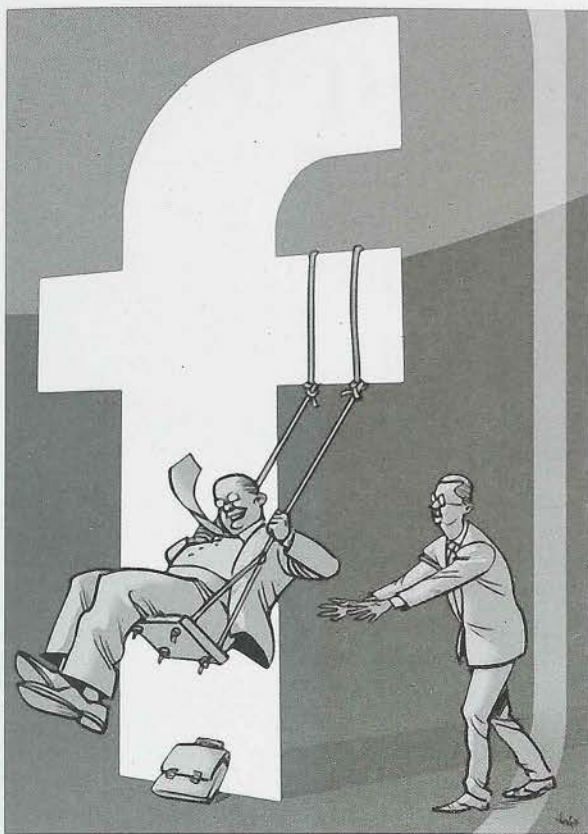
Σύμφωνα με το πρόσφατο Edelman Trust Barometer (2018), τη μακροβιότερη έρευνα για θέματα εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας, λιγότεροι από το 1/4 του βρετανικού πληθυσμού εμπιστεύεται τα social media, ενώ τα παραδοσιακά Μέσα φαίνεται να κερδίζουν πόντους (συγκεκριμένα ανέβηκαν κατά 13 μονάδες), κάτι που έχει να συμβεί από το 2012.

ΤΗΣ ΛΗΔΑΣ ΤΣΕΝΕ*

Και παλαιότερη έρευνα του Reuters Institute for the Study of Journalism (2017) όμως, έδειχνε προς αυτήν την κατεύθυνση. Σύμφωνα με τις απόψεις της πλειονότητας των συμμετεχόντων (η έρευνα με τίτλο «Bias, Bullshit and Lies: Audience Perspectives on LowTrust in the Media» πραγματοποιήθηκε σε 18.000 άτομα σε εννέα διαφορετικές χώρες: Αμερική, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Δανία, Αυστραλία, Γαλλία και Ελλάδα), τα social media δεν τους βοηθούν να ξεχωρίσουν τα πραγματικά από τα κατασκευασμένα ή και μη αληθή γεγονότα. Τονίζουν μάλιστα, ότι «το γεγονός ότι περνάμε καθημερινά χρόνο στο Facebook ή το Twitter δεν σημαίνει αυτόματα ότι εμπιστευόμαστε ό,τι διαβάζουμε».

Ποιοι είναι οι λόγοι που φαίνεται να κλονίζουν την αξιοπιστία των Μέσων κοινωνικής δικτύωσης; Σίγουρα, η διαδικασία επαλήθευσης των ειδήσεων αποτελεί ένα από τα σημεία αμφισβήτησης. Οι πολίτες απαιτούν μεγαλύτερη διαφάνεια στην καθημερινή διαχείριση των πηγών, αλλά και στην αντιμετώπιση και γρήγορη διόρθωση τυχόν λανθασμένων πληροφοριών που βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Ένα ακόμα σημείο, αποτελεί το δίπολο ταχύτητα εναντίον βάθους. Η κοινή γνώμη φαίνεται να αποζητά όλο και περισσότερο δημοσιογραφικές ιστορίες βασισμένες σε έρευνα και λιγότερο γρήγορα νέα χωρίς πλαισίωση. Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι τα social media ευνοούν την παρουσίαση διαφορετικών φωνών, παρατηρείται έκδηλη ανησυχία όσον αφορά τον έλεγχο και τον περιορισμό αυτής της πολυφωνίας. Τέλος, οι δημοσιογράφοι οφείλουν να εξασκούν τη δεξιότητα της ενεργητικής ακοής, προκειμένου να συλλέγουν δεδομένα και να διερευνούν ιστορίες που ακουμπούν τα πραγματικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των πολιτών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Kath Viner της Guardian, «αν οι δημοσιογράφοι απομακρύνονται από τις ζωές των πολιτών, τότε χάνουν τις

*Διδάκτωρ
του Παντείου
Πανεπιστημίου.
Διδάσκει
στο ΜΠΣ
«Επικοινωνία
και νέα
Δημοσιογραφία»
του Ανοικτού
Πανεπιστημίου
Κύπρου.

ουσιαστικές ιστορίες, και έτσι χάνουν και την αξιοπιστία τους».

Από την άλλη πλευρά, όλα τα παραπάνω ενισχύουν την ανάγκη εκπαίδευσης των πολιτών στην αποκωδικοποίηση νέων που προέρχονται από διαδικτυακές πηγές. Η έρευνα του Reuters Institute for the Study of Journalism (2017) επιβεβαιώνει ότι η πτώση της ποιότητας, αλλά και της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στα social media, πηγάζει και από την αλόγιστη διάχυση πληροφορίας από τους χρήστες τους, χωρίς να είναι σε θέση να κατανοήσουν αν και πόσο η εν λόγω πληροφορία είναι αληθής ή ακόμα και παραπλανητική. Η επένδυση λοιπόν, τόσο από τους μιντιακούς οργανισμούς όσο και από τους εκπαιδευτικούς, στην καλύτερη προετοιμασία των πολιτών για πιο υπεύθυνη κατανάλωση, αλλά και παραγωγή, περιεχομένου στις ψηφιακές πλατφόρμες είναι η σύγχρονη πρόκληση της εποχής μας. Άλλωστε, όπως επισημαίνουν οι Nancy Frey και Douglas Fisher, συγγραφείς του βιβλίου Literacy 2.0, «πρέπει να σταματήσουμε να σκεφτόμαστε την τεχνολογία, αναφερόμενοι σε ονόματα, όπως YouTube, Powerpoint, Twitter και να χρησιμοποιούμε πλέον ρήματα, όπως παρουσιάζουμε, μοιραζόμαστε, επικοινωνούμε».

Σύμφωνα με το Trust Barometer της Edelman για το 2018, για πρώτη φορά τα Μέσα Ενημέρωσης είναι ο θεσμός που εμπιστεύονται λιγότερο οι πολίτες παγκοσμίως (σε 22 από τις 28 χώρες που συμμετέχουν στην έρευνα). Η πτώση αυτή συνδέεται άμεσα με την αντίστοιχη πτώση στην εμπιστοσύνη απέναντι στις μηχανές αναζήτησης και τα social media.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, οι μισοί από τους συμμετέχοντες δηλώνουν ότι ενημερώνονται από τα συμβατικά Μέσα λιγότερο από μια φορά την εβδομάδα, ενώ το 25% δεν διαβάζουν καθόλου ειδήσεις, γιατί τις θεωρούν πολύ ενοχλητικές.

Η έρευνα της Common Sense Media με τίτλο "News and America Kids. How Young People Perceive and are Impacted by the News" (2017) αποκαλύπτει ότι το 31% των συμμετεχόντων έχει μοιραστεί στα social media περιεχόμενο το οποίο δεν είναι αληθές,

35% των συμμετεχόντων στην έρευνα του Reuters Institute for the Study of Journalism (2017) με τίτλο "Bias, Bullshit and Lies: Audience Perspectives on Low Trust in the Media" πιστεύει ότι το περιεχόμενο που καταναλώνουν μέσω των social media είναι αναξιόπιστο ή χαμηλής ποιότητας, ενώ το 24% θεωρεί ότι το ίδιο περιεχόμενο είναι μεροληπτικό ή ακόμα και κατευθυνόμενο.

Σκέψεις για τα Μέσα

Εμφύλιος στους New York Times

Έναν «πολιτισμικό πόλεμο» σε εξέλιξη διακρίνει στην αίθουσα σύνταξης των New York Times ο Τζο Πομπέο του Vanity Fair. Ο γνωστός σχολιαστής και γνώστης τους αμερικανικού μιντιακού τοπίου αποδίδει εν μέρει τη σύγκρουση αυτή στη διαφορετική νοοτροπία από την οποία διακατέχονται οι νεοπροσληφθέντες δημοσιογράφοι - ο αριθμός των οποίων συνεχώς αυξάνεται. Όπως αναφέρει, πρόκειται

The New York Times

για μία σύγκρουση γενεών που έχει να συμβεί από τη δεκαετία του '60. Η εσωτερική αυτή σύγκρουση βγήκε με τον πιο εκρηκτικό τρόπο στην επιφάνεια τον περασμένο Φεβρουάριο, όταν μία νεαρή αρθρογράφος, η Μπάρι Βάις, στην προσπάθειά της να κάνει θετική αναφορά στην Αμερικανίδα (από Ιάπωνες γονείς) αθλήτρια του καλλιτεχνικού πατινάζ Μιράι Ναγκάσου, μετά την επιτυχία της στους Ολυμπιακούς Αγώνες, έγραψε κατά λάθος στο Twitter ότι είναι μετανάστρια. Το λάθος αυτό προκάλεσε αντιπαράθεση μεταξύ των εργαζομένων των Times και τα μηνύματα που αντάλλαξαν μεταξύ τους διέρρησαν από την Huffington Post. «Τον τελευταίο καιρό αισθάνομαι συχνά ότι το newsroom είναι χωρισμένο ανάμεσα στην παλαιά φρουρά και στην κατηγορία των νέων και "ζύπνιων". Είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι οι παλαιότεροι δεν λαμβάνουν υπόψη πόσο το μέλλον της εφημερίδας στηρίζεται στο ταλέντο των νεότερων», φέρεται να είπε ένας εργαζόμενος του ιστορικού εντύπου.

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΝΔΑΛΙΔΗ*

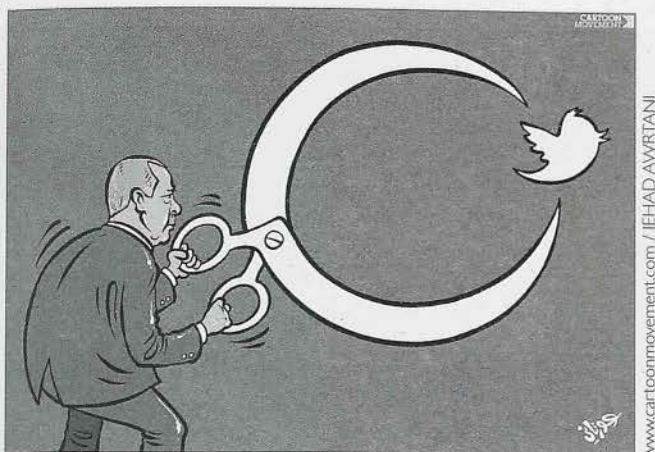
Mobile Innovation Lab από τον Guardian

Χρειάστηκαν δύο χρόνια έρευνας και ανάπτυξης, πάνω από είκοσι πειράματα, η κάλυψη του Brexit και των αμερικανικών εκλογών και η εμπειρία εκατοντάδων χιλιάδων

The Guardian

αναγνωστών προκειμένου το Mobile Innovation Lab του Guardian να αναπτύξει τη νέα εφαρμογή της εφημερίδας για τις κινητές συσκευές. Το Mobile Innovation Lab έλαβε χρηματοδότηση 2,6 εκατ. δολαρίων από το Ίδρυμα Knight, ώστε να αναπτύξει το ερευνητικό πρόγραμμα, με την ενεργό συμμετοχή του newsroom της εφημερίδας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στην προσπάθεια συμμετείχαν και άλλα συνεργαζόμενα μέσα ενημέρωσης. Οι επικεφαλές του Mobile Innovation Lab, Σάσα Κορέν και Σάρα Σαμάλμπαχ, επικέντρωσαν την προσπάθειά τους στη δημιουργία ενός εργαλείου που θα ανταποκρίνεται στις πραγματικές εκδοτικές και τεχνολογικές ανάγκες ενός πλήρως λειτουργικού newsroom. Βελτιώθηκαν τα πρότυπα για ειδοποιήσεις, η αναπαραγωγή αρχείων ήχου/εικόνας, το σύστημα offline ανάγνωσης ειδήσεων, αναπτύχθηκαν μηχανισμοί online ψηφοφοριών και τρόποι παρουσίασης άρθρων που προσαρμόζονται αυτόματα στις καταγεγραμμένες προτιμήσεις των αναγνωστών. Το αποτέλεσμα της έρευνας τέθηκε προς αξιολόγηση στο κοινό, προκειμένου να εντοπιστούν προβλήματα και να συλλεχθούν χρήσιμες πληροφορίες από την εμπειρία των τελικών χρηστών. Μέρος της έρευνας επικεντρώθηκε επίσης στην ανάπτυξη νέων εργαλείων που εμπλουτίζουν την εμπειρία χρήσης της εφαρμογής και τα οποία οι εκδότες μπορούν να αποκτήσουν χωρίς να εξαρτώνται από τις γνωστές πλατφόρμες, όπως το AMP της Google, το Facebook κ.ο.κ.

*Δημοσιογράφος, με εμπειρία στα διαδικτυακά μέσα ως διευθυντής του Newsroom του ΔΟΛ, του parapolitika.gr και του in.gr

Τουρκία: Δημοσιογράφοι στη φυλακή

Τα πρωτόκολλα στους φυλακισμένους δημοσιογράφους εξακολουθεί να κρατά με περίπου 160 κρατούμενους δημοσιογράφους η Τουρκία, σύμφωνα με στοιχεία της Ένωσης Συντακτών Τουρκίας. Περίπου 130 Μέσα ενημέρωσης έχουν απαγορευθεί μετά την αποτυχημένη απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016. Σε μία από τις πλέον πολύκροτες δίκες κατά δημοσιογράφων, τουρκικό δικαστήριο καταδίκασε στις 16 Φεβρουαρίου τρεις διαπρεπείς δημοσιογράφους, τους αδελφούς Μεχμέτ και Άχμετ Αλτάν και την παλαίμαχο δημοσιογράφο Ναζλί Ιλιτζάκ, σε ισόβια κάθειρξη με την κατηγορία ότι συνδέονταν με τους πραξικοπηματίες. Ο Μεχμέτ Αλτάν, καθηγητής Οικονομικών και δημοσιογράφος, και ο αδελφός του Άχμετ, επίσης δημοσιογράφος, κατηγορήθηκαν ότι μετέδωσαν «κωδικοποιημένα» μηνύματα κατά τη διάρκεια τηλεοπτικής εκπομπής, μία ημέρα πριν από την απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016. Η Ναζλί Ιλιτζάκ, άλλη μία εξέχουσα δημοσιογράφος, καταδικάστηκε επίσης σε ισόβια κάθειρξη κατηγορούμενη για σχέσεις με το δίκτυο του Φετχουλάχ Ικιοιλέν, ο οποίος θεωρείται από το καθεστώς Ερντογάν ιθύνων νους του πραξικοπήματος. Άλλοι τρεις κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν επίσης σε ισόβια, με την κατηγορία της απόπειρας κατάλυσης του Συντάγματος και ανατροπής της κυβέρνησης. Λίγες εβδομάδες αργότερα, τουρκικό δικαστήριο διέταξε την απελευθέρωση έπειτα από 20 μήνες στη φυλακή, αλλά με την επιβολή του μέτρου του κατ'όικον περιορισμού, ενός ακόμη γνωστού δημοσιογράφου, του Σαχίν Αλπάι. Οι Ρεπόρτερ Χωρίς Σύνορα τοποθετούν την Τουρκία στην 155η θέση της κατάταξης για την ελευθερία του Τύπου, σε σύνολο 180 χωρών.

Αντιμέτωποι με τη Μαφία

Περίπου 200 Ιταλοί δημοσιογράφοι ζήτησαν πέρυσι αστυνομική προστασία εξαιτίας των απειλών που δέχθηκαν από τη Μαφία. Οι επιθέσεις κατά δημοσιογράφων που καλύπτουν θέματα του οργανωμένου εγκλήματος δεν περιορίζονται μόνο σε περιοχές του ιταλικού Νότου με ισχυρή παρουσία της Μαφίας, όπως η Καμπανία, η Καλαβρία και η Σικελία. Μέλη της τοπικής Μαφίας στην Όστια, έξω από τη Ρώμη, που ελέγχεται από τρεις φαμίλιες, απήγαγαν και απείλησαν τη δημοσιογράφο της Repubblica, Φεντερίκα Ανιέλι, ενώ στην ίδια περιοχή θύμα επίθεσης – η οποία μάλιστα μαγνητοσκοπήθηκε – έπεσε ο ρεπόρτερ της RAI, Ντανιέλε Πιερβιντσέντζι.

Επάγγελμα υπό διωγμό

Οκτώ δημοσιογράφοι, τέσσερις πολίτες δημοσιογράφοι (citizen journalists) και ένας βοηθός δημοσιογράφου έπεσαν νεκροί από την αρχή του χρόνου και έως τις αρχές Απριλίου σε όλον τον κόσμο, σύμφωνα με στοιχεία των Ρεπόρτερ Χωρίς Σύνορα (RSF). Το ίδιο διάστημα, στη φυλακή βρίσκονταν 181 δημοσιογράφοι, 125 πολίτες δημοσιογράφοι και 15 βοηθοί δημοσιογράφων.

Οι διαφημιστές προτιμούν ψηφιακό βίντεο

Η διαφημιστική αγορά επιλέγει ψηφιακό βίντεο με σαφή προτίμηση στις κινητές συσκευές. Το μερίδιο του βίντεο ως μέσου προβολής παρουσιάζει αυξητικές τάσεις σε όλες τις πλατφόρμες, ωστόσο νικητές της κούρσας αναδεικνύονται οι κινητές συσκευές και οι «δικτυωμένες» τηλεοράσεις. Η δεύτερη επίσημη έρευνα της IAB Europe για τη Διαφήμιση μέσω Ψηφιακού Βίντεο διαπιστώνει ότι η διαφημιστική δαπάνη όσον αφορά το ψηφιακό βίντεο για κινητά έχει ξεπεράσει την αντίστοιχη δαπάνη για τους desktop υπολογιστές. Η έκθεση βασίζεται σε έρευνα μεταξύ 450 διαφημιστών, πρακτορείων και εκδοτών από 31 χώρες.

Οι νεότερες γενιές φαίνεται ότι προτιμούν το βίντεο από την ανάγνωση, αφού καταναλώνουν περισσότερο περιεχόμενο σε ένα ευρύτερο φάσμα συσκευών συγκριτικά με το παρελθόν. Επίσης, από την έκθεση προκύπτει ότι η διείσδυση του διαφημιστικού βίντεο οφείλεται στην αυξημένη επίδραση που ασκεί στο καταναλωτικό κοινό σε σχέση με την «παραδοσιακή» display προβολή, καθώς διαχέει το μήνυμά του στον σωστό δίαυλο, τη σωστή στιγμή, με πολλαπλασιαστική ισχύ και εν κινήσει. Οι εκτιμήσεις για το 2018 παραμένουν αισιόδοξες. Πάνω από το 80% όλων των ερωτηθέντων προβλέπει αύξηση της κατανάλωσης ψηφιακών βίντεο κατά τους επόμενους 12 μήνες. Το 22% των διαφημιστών, το 2% των πρακτορείων και 10% των εκδοτών, αναμένει μάλιστα μεγάλη αύξηση, άνω του 51%.

ΜΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΧΙΛΙΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

INTIME

Η Μόρια ως παραδειγματισμός

Δραματικές εξακολουθούν να παραμένουν οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης της Μόριας στη Μυτιλήνη. Οι φυσιολογικές και ανθρώπινες αντιδράσεις των εγκλωβισμένων μεταναστών εξελίσσονται σε πρώτης τάξης ευκαιρίες για ρατσιστικές επιθέσεις και επεισόδια. Εντάσεις που θα είχαν εκλείψει, αν γινόταν σεβαστό το αίτημά τους να φτάσουν στον τόπο προορισμού τους κι η Ελλάδα δεν λειτουργούσε ως ασπίδα προστασίας της ΕΕ, ή αν, το ελάχιστο, τους παρέχονταν ανθρώπινοι όροι ζωής. Αλλά τότε, θα παραβιάζονταν οι αυστηρές οδηγίες που θέλουν την απελπισία να λειτουργεί ως αποτροπή για τα επόμενα κύμα μετανάστευσης...

Μια πρωτοποριακή σύλληψη του νέου Γενικού Κανονισμού (GDPR) στρέφεται ενάντια στην αρχειακή λειτουργία του Τύπου και στα «αιώνια αρχεία». Καθένας έχει δικαίωμα να ζητήσει τη διαγραφή των δεδομένων που τον αφορούν!

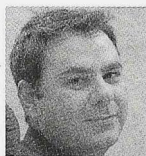
Η σύγχρονη προστασία προσωπικών δεδομένων και η νέα αποσιολή της δημοσιογραφίας

Κοσμογονία με παρελθόν και μέλλον

Σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τους τελευταίους μήνες έχει ξεσπάσει ένα τεράστιο ρυθμιστικό ζήτημα. Από τις 25.5.2018 τίθεται σε εφαρμογή ένα νέο ευρωπαϊκό νομοθέτημα που φιλοδοξεί να επαναπροσδιορίσει ριζικά και σε βάθος χρόνου τη ροή των προσωπικών πληροφοριών.

Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων είναι το νέο παλίμψηστο, στο οποίο η Ε.Ε. κατέγραψε το σύνολο των κεντρικών αποφάσεων που λάμβανε σε

βάθος εικοσαετίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων, με μια νέα στόχευση: να επιβάλλει αυτούς τους κανόνες απευθείας στα κράτη-μέλη της, αλλά, το κυριότερο, να υποχρεώσει εμμέσως οποιοδήποτε κράτος ανταλλάσσει προσωπικά δεδομένα

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ*

με την Ευρώπη, να εφαρμόζει τη νέα ευρωπαϊκή νομοθεσία. Το θέμα λοιπόν παίρνει διαστάσεις που διαπερνούν τα, ούτως ή άλλως, εκτεταμένα ευρωπαϊκά σύνορα και διεγείρει τον σχετικό διάλογο στην άλλη όχθη του Ατλαντικού, όπως και στον νέο μεγάλο κόσμο που ετοιμάζεται να κατακτήσει εμπορικά τον 21ο αιώνα: την Ασία και κυρίως την Κίνα. Οι νέες ρυθμίσεις δεν περιορίζονται στις εμπορικές συναλλαγές, αλλά καταλαμβάνουν ένα τεράστιο εύρος δραστηριοτήτων, ανάμεσα στα οποία είναι και η δημοσιογραφία. Η δημοσιογραφία στην ευρύτατη πρόσληψή της: τα μεγάλα, ιστορικά

* Δικηγόρος

συγκροτήματα Τύπου και λοιπών ΜΜΕ, τα τοπικά, περιφερειακά και εθνικά μέσα ενημέρωσης, αλλά και τις νέες μορφές διάχυσης της πληροφορίας που φθάνουν μέχρι και τον ενεργό πολίτη – δημοσιογράφο – χρήστη τυποποιημένων εφαρμογών για να πληροφορήσει και να πληροφορηθεί. Πρόκειται για μια κοσμογονία που είναι βέβαιο ότι δεν θα αφήσει κανέναν ανεπηρέαστο.

Μετάθεση του ελέγχου

Η μεγάλη αλλαγή βρίσκεται στη «μετάθεση» του ελέγχου της προστασίας προσωπικών δεδομένων. Μέχρι τώρα, η αρχιτεκτονική της προστασίας προσωπικών δεδομένων πρόβλεπε δικαιώματα και υποχρεώσεις για όσους διαχειρίζονται προσωπικές πληροφορίες, αλλά ανέθετε σε έναν αποκλειστικά εξωτερικό ελεγκτή, την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, την αρμοδιότητα της εποπτείας για την ορθή εφαρμογή. Είχαμε, δηλαδή, επί είκοσι και πλέον χρόνια τον κάθετο διαχωρισμό ανάμεσα σε ελεγχόμενο και ελεγκτή.

Τα Μέσα ενημέρωσης, έχοντας την αποστολή της πληροφόρησης του κοινού, αλλά και παλεύοντας για οικονομική επικράτηση (αν όχι επιβίωση), επεξεργάζονται μεταξύ άλλων και προσωπικές ή, τέλος πάντων, ονομαστικές πληροφορίες. Άλλοτε εύλογα, έντιμα και ορθά, άλλοτε με παραβιάσεις. Η διαπίστωση της παραβίασης στο παλιό μοντέλο ήταν αποκλειστική ευθύνη του κράτους: είτε με την επιβολή προστίμων από την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, είτε με την εκδίκαση σχετικών υποθέσεων από τα Δικαστήρια. Αυτό το μοντέλο όμως θεωρήθηκε ήδη πεπαλαιωμένο. Στη σύγχρονη ροή της πληροφορίας, με την ένταση και τον διεθνή αντίκτυπο της διάδοσής της στο Διαδίκτυο, καθένας αντιλαμβάνεται ότι η δουλειά των κρατικών θεσμών ενεργεί πυροσβεστικά, αν όχι συμβολικά ή ακόμη και διακοσμητικά. Η κρατική γραφειοκρατία δεν μπορεί να εγγυηθεί και πολλά πράγματα, οπότε ο νομοθέτης αναγνωρίζει ότι πρέπει να εμπλέξει στην αρχιτεκτονική της προστασίας προσωπικών δεδομένων και την ίδια την αγορά.

Θεσμικό μαντρόκυκλο

Από την άλλη πλευρά, βέβαια, και η δημοσιογραφία έχει από τη φύση της ελεγκτικό ρόλο στη σύγχρονη δημοκρατία. Πέρα από τον κυνισμό της λειτουργίας των πολυεθνικών συγκροτημάτων ηλεκτρονικών και παραδοσιακών Μέσων ενημέρωσης, που είναι υποχρεωμένα να δρουν με όρους αγοράς, ο ρόλος του Τύπου αναγνωρίζεται ως μια «τέταρτη» μορφή εξουσίας.

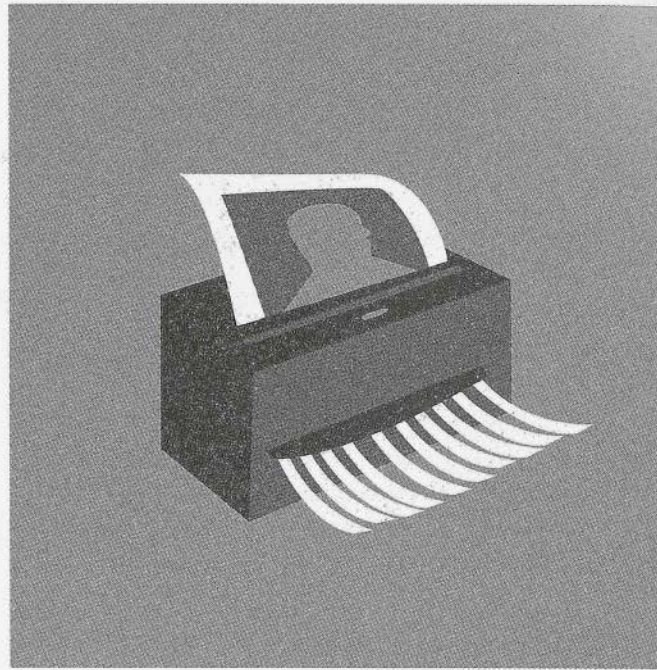
Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κατ' επανάληψη χαρακτηρίζει τον Τύπο με τον όρο "public watchdog", δηλαδή θεσμικό μαντρόκυκλο που, αποκαλύπτοντας, διαχέοντας στοιχεία και κρίνοντας τις άλλες μορφές εξουσίας, επιτελεί αποστολές κομβικές για την ομαλή λειτουργία της δημοκρατίας και την καταπολέμηση φαινομένων διαφθοράς σε όλα τα επίπεδα: στην πολιτική σφαίρα, στις επιχειρηματικές δραστηριότητες και στη διαπλοκή των δύο τους, σε τοπικό αλλά και σε διεθνές γεωπολιτικό επίπεδο. Η ανάπτυξη της δημοσιογραφικής δεοντολογίας μέσα στα τελευταία εκατό χρόνια ακολούθησε τη λογική της αυτορρύθμισης: εκδότες και συντάκτες οργανώνονται για να περιφρουρήσουν τα όρια μέσα στα οποία μπορούν να κινούνται με ασφάλεια, προκειμένου κατ' αρχήν να αποσείσουν θεμιτούς κινδύνους (όπως είναι οι νομικές ενέργειες εναντίον τους), να αποφύγουν τις αθέμιτες επιθέσεις (όπως σε συνθήκες ολοκληρωτικών

Η ετοιμότητα της δημοσιογραφίας δεν θα κριθεί μόνο με όρους αγοράς και επενδυτικής διάθεσης. Πρόκειται για ένα βαθύτερο ζήτημα που ανάγεται στην ίδια την εκπαίδευση του δημοσιογραφικού κόσμου.

καθεστώτων), κυρίως όμως να διασφαλίσουν ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ τους θα διατηρηθεί σε επίπεδα που μπορούν όλοι να αντεπεξέλθουν. Η δημοσιογραφία έχει ούτως ή άλλως από τη φύση της ελεγκτικό ρόλο, τον οποίο θα πρέπει να συγκεράσει με τη νέα ανάθεση που επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση σε οποιονδήποτε επεξεργάζεται προσωπικά δεδομένα. Το ερώτημα είναι πόση ενέργεια πρέπει να αφιερώσει η δημοσιογραφία σε αυτήν τη νέα αποστολή που της επιβάλλεται δεσμευτικά και πόσο κεντρικός είναι ο ρόλος της σε έναν αυτοέλεγχο που μπορεί να έρθει σε ένταση με την πρωταρχική αποστολή της.

Παλιές απαλλαγές

Η μεγάλη μετάθεση που έρχεται δεν είναι η κατάργηση των κρατικών ελεγκτικών μηχανισμών, καθώς διατηρείται φυσικά ο θεσμός της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και, οπωσδήποτε, ο δικαστικός έλεγχος. Ωστόσο, μια σειρά από τις παλαιότερες αρμοδιότητες της Αρχής αναβαπτίζονται ως υποχρεώσεις της οντότητας που επεξεργάζεται τα δεδομένα, του «υπευθύνου επεξεργασίας», όπως είναι ο σχετικός όρος. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που καθορίζει τον σκοπό και τον τρόπο της συλλογής και της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων. Με αυτόν τον ορισμό, ο οποίος προβλέπεται ήδη από το 1995 σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κάθε οργανισμός ενημέρωσης (νομικό πρόσωπο), αλλά και κάθε ατομικός ερευνητής, δημοσιογράφος, συντάκτης, ανταποκριτής, σχολιαστής που έχει δικό του «αρχείο», διακριτό από αυτό του μέσου στο οποίο υπηρετεί, είναι «υπεύθυνος επεξεργασίας». Φέρει δηλαδή μια σειρά υποχρεώσεων για τα προσωπικά δεδομένα που διαχειρίζεται. Ειδικά όμως για τα Μέσα ενημέρωσης και γενικότερα για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για δημοσιογραφικούς σκοπούς, η νομοθεσία αναγνώριζε και εξακολουθεί να αναγνωρίζει απαλλαγές. Ο νομοθέτης αντιλαμβάνεται ότι η χρήση των προσωπικών δεδομένων από τους δημοσιογράφους έχει ειδικά χαρακτηριστικά, τα οποία διαφοροποιούνται ουσιαστικά από τις επεξεργασίες προσωπικών δεδομένων που διενεργούν οι άλλοι, συνήθεις, υπεύθυνοι επεξεργασίας. Άλλη είναι η αποστολή των τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιριών, των υπηρεσιών υγείας, των εκπαιδευτικών οργανισμών, των δημόσιων υπηρεσιών, της δικαιοσύνης και ουσιαστικά διαφορετική είναι η συλλογή πληροφοριών για δημοσιογραφικούς σκοπούς. Γι' αυτόν τον λόγο, στη γενική νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων, υπάρχουν περιπτώσεις όπου αναγνωρίζεται ο ρόλος του Τύπου με σαφείς διατάξεις και απαλλάσσονται τα Μέσα Ενημέρωσης από υποχρεώσεις που θα παρακάλυαν ουσιαστικά τη δική τους αποστολή. Για παράδειγμα, ένας κλασικός, θεμελιώδης στόχος της προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι ότι καθένας πρέπει να γνωρίζει ποιός, πότε και για ποιον σκοπό επεξεργάζεται τα προσωπικά δεδομένα που τον αφορούν. Η γνώση αυτή αντιστοιχεί σε υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας να γνωστοποιήσει στο υποκείμενο των δεδομένων ότι συλλέγει πληροφορίες και πρόκειται

να τις χρησιμοποιήσει. Αυτό, εάν εφαρμοζόταν στη δημοσιογραφία, θα σήμαινε ότι κάθε δημοσιογράφος που συλλέγει πληροφορίες για οποιονδήποτε, θα έπρεπε να τον ενημερώνει για την ταυτότητά του, για το Μέσο που πρόκειται να τις χρησιμοποιήσει και για τον σκοπό της δημοσιογραφικής έρευνας. Αυτό θα τίνιζε στον αέρα την έννοια της δημοσιογραφίας και όχι μόνο της ερευνητικής. Θα σήμαινε ότι, προτού ένας φωτορεπόρτερ βγάλει φωτογραφία ένα δημόσιο πρόσωπο, οφείλει να προχωρήσει σε μια σειρά ενημερώσεων. Το σύστημα των διαπιστευμένων δημοσιογράφων, όμως, που καλύπτουν συγκεκριμένες κατηγορίες ρεπορτάζ είναι μια μορφή διασφάλισης ότι η ενημέρωση αυτή, εν πολλοίς, έχει δοθεί.

Αλλά και χωρίς να υπάρχει αυτό το σύστημα, είναι σχεδόν αυτονόητο ότι στις περιπτώσεις των δημοσίων προσώπων, παρόλο που εξακολουθεί να ισχύει η ορολογία για τα προσωπικά δεδομένα, υπάρχει κι ένα υπέρτερο έννομο συμφέρον της κοινής γνώμης να πληροφορηθεί για τη δράση τους, τουλάχιστον στη δημόσια σφαίρα και, υπό περιπτώσεις, για τις ιδιωτικές τους συμπεριφορές. Αναγνωρίζοντας ο νομοθέτης αυτό το υπέρτερο έννομο συμφέρον, που αντιστοιχεί και σε μια θεμελιώδη ελευθερία, την ελευθερία της πληροφόρησης του κοινού, απαλλάσσει τον δημοσιογράφο - “υπεύθυνο επεξεργασίας” από την υποχρέωση προηγούμενης ενημέρωσης, όταν η συλλογή και χρήση προσωπικών δεδομένων αφορά δημόσια πρόσωπα και η επεξεργασία και διάδοση των δεδομένων γίνεται για δημοσιογραφικούς σκοπούς. Αντίστοιχα, στο παλιό μοντέλο της εποπτείας της εφαρμογής των διατάξεων από την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, ειδικά για τα «ευαίσθητα δεδομένα», η επεξεργασία τους προϋποθέτει προηγούμενη διοικητική άδεια από την ανεξάρτητη αρχή!

Ο ελληνικός νόμος υπ' αρ. 2472/1997 αναφέρει ότι ως ευαίσθητα δεδομένα νοούνται οι πληροφορίες που αφορούν τη φυλετική-εθνική καταγωγή του ατόμου, τις θρησκευτικές/ πολιτικές/ φιλοσοφικές πεποιθήσεις του, την υγεία, τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, την κοινωνική πρόνοια, τις ποινικές διώξεις ή καταδίκες και την ερωτική ζωή. Η άδεια από την Αρχή για τη χρήση αυτών των ευαίσθητων δεδομένων δίδεται μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις, ανάμεσα στις οποίες αναφέρεται και η περίπτωση της επεξεργασίας των δεδομένων για δημοσιογραφικούς σκοπούς, εφόσον τα δεδομένα αναφέρονται σε πρόσωπα με δημόσια αξιώματα ή σε πρόσωπα που διαχειρίζονται δικαιώματα τρίτων (για να οριστεί η έννοια του δημοσίου προσώπου όχι μόνο στον δημόσιο, αλλά και στον ιδιωτικό τομέα).

Όμως, το καθεστώς της προηγούμενης διοικητικής άδειας, για να επιτραπεί σε δημοσιογράφους να χρησιμοποιήσουν τέτοια ευαίσθητα δεδομένα δημοσίων προσώπων, κρίθηκε αντίθετο προς την ελευθερία της πληροφόρησης του κοινού. Η ίδια η Ελληνική Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, στην οποία έχει νομοθετικά ανατεθεί η αδειοδότηση, σε σειρά αποφάσεών της έκρινε αντισυνταγματική αυτήν την αρμοδιότητά της. Η δημοσιογραφία δεν μπορεί να ασκείται υπό την προϋπόθεση της προηγούμενης διοικητικής άδειας όσον αφορά τη συλλογή προσωπικών δεδομένων, γιατί αυτό θα ερχόταν σε αντίθεση με τη συνταγματική ελευθερία της λήψης και διάδοσης πληροφοριών που αφορούν το κοινό.

Απαλλάσσοντας η ίδια η Αρχή τους δημοσιογράφους από το καθεστώς της προηγούμενης άδειας, ήδη πάντως μετέθεσε στα ΜΜΕ την ευθύνη για το περιεχόμενο: μπορεί να μην τα ελέγχει προληπτικά (αφού τα «προληπτικά μέτρα», κατά το άρθρο 14 του Ελληνικού Συντάγματος, απαγορεύονται για τον Τύπο), τα ελέγχει όμως κατασταλτικά και εκ των υστέρων. Μπορεί οι δημοσιογράφοι να μη χρειάζεται να λάβουν άδεια για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δημοσίων προσώπων όσον αφορά για παράδειγμα την ερωτική τους ζωή, όταν όμως αποφασίσουν να το κάνουν, οφείλουν να σεβαστούν μια σειρά άλλων, προϋπαρχόντων νομικών κανόνων που επιτρέπουν τη συρρίκνωση της ιδιωτικότητας για τα δημόσια πρόσωπα.

Αυτό το σύνολο κανόνων συνοψίζεται στην έννοια της αναλογικότητας: επιτρέπεται να διαδόσεις ευαίσθητα δεδομένα δημοσίου προσώπου για δημοσιογραφικούς σκοπούς μόνον όταν αυτά τα δεδομένα είναι απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού, χωρίς να υπερβείς το «μέτρο». Ναι, δεν χρειάζεται να πάρεις άδεια από την Αρχή για να μιλήσεις για την ερωτική ζωή

ενός δικαστή που μετέχει στη σύνθεση του ανώτατου δικαστηρίου στην υπόθεση που σχετίζεται με τις άδειες των τηλεοπτικών σταθμών. Θα επιτρεπόταν όμως να το κάνεις μόνον, εάν η ερωτική ζωή πρέπει να αποκαλυφθεί γιατί ενέχει μια κραυγαλέα αντινομία ανάμεσα στη δημόσια αποστολή του δικαστή και στο ιδιωτικό πράττειν. Όταν η Αρχή εκλήθη να κρίνει αυτήν ακριβώς την υπόθεση, αποφάνθηκε ότι η ερωτική ζωή ήταν εντελώς άσχετη με το δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση. Μερικά χρόνια πριν, όμως, όταν η ερωτική ζωή αφορούσε μητροπολίτες που άλλα κήρυτταν από άμβωνος και άλλα έπρατταν ίδια, η Αρχή έκρινε ότι υπήρχε δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση. Αλλά,

μόνο για πληροφόρηση, όχι για συνεχή αναπαραγωγή υποκλοπείσας ερωτικής συνομιλίας που, τελικά, κατέτεινε όχι στην ενημέρωση του κοινού, αλλά στην εμπορική εκμετάλλευση των προσωπικών δεδομένων από το Μέσο ενημέρωσης και στον πολλαπλασιασμό των κερδών από τις διαφημίσεις. Σε αυτήν την τελευταία περίπτωση, η Αρχή έκρινε ότι το κοινό ενημερώθηκε με την αρχική προβολή του θέματος και ότι η διαρκής αναπαραγωγή και σε επόμενες εκπομπές υπερέβαινε το αναγκαίο μέτρο και, τελικά, παραβίαζε την αρχή της αναλογικότητας. Λόγος για τον οποίο επέβαλε πρόστιμο στο Μέσο ενημέρωσης.

Η προγραμματική συμμόρφωση

Η μετάθεση της ευθύνης δεν είναι λοιπόν εντελώς άγνωστη για τους υπευθύνους επεξεργασίας που, ούτως ή άλλως, έχουν το βάρος να αποφασίζουν ποια και πόσα προσωπικά δεδομένα και για πόση διάρκεια θα μεταδίδουν. Τώρα όμως με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων, αυτή η μετάθεση κωδικοποιείται ως «αρχή της λογοδοσίας». Τα Μέσα ενημέρωσης καθίστανται εξ αρχής υπεύθυνα να διασφαλίσουν με

Οι νέες ρυθμίσεις
δεν περιορίζονται
στις εμπορικές
συναλλαγές, αλλά
καταλαμβάνουν ένα
τεράστιο εύρος
δραστηριοτήτων,
ανάμεσα στα
οποία είναι και η
δημοσιογραφία.

οργανωμένο εσωτερικό μηχανισμό την προστασία των προσωπικών δεδομένων που επιτρέπεται να επεξεργάζονται, να συλλέγουν και να διαδίδουν. Ακόμη κι αν δεν παραβιάσουν προσωπικά δεδομένα, τα Μέσα ενημέρωσης πρέπει να μπορούν ανά πάσα στιγμή να αποδείξουν ότι έχουν λάβει όλα τα οργανωτικά μέτρα για την εσωτερική προστασία των προσωπικών δεδομένων. Καλούνται δηλαδή να λογοδοτήσουν για το κατά πόσον είναι προετοιμασμένα να εφαρμόσουν τις νέες διατάξεις του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων.

Είναι σαφές ότι η επένδυση γίνεται σε προληπτικό επίπεδο, σαν μια νέα μορφή ασφάλισης αστικής ευθύνης: κάθε μέσο ενημέρωσης, αλλά και κάθε ανεξάρτητη δημοσιογραφική οντότητα, είτε είναι φορέας είτε είναι φυσικό πρόσωπο, πρέπει να ακολουθήσει ένα «πρόγραμμα συμμόρφωσης» με τη νέα πραγματικότητα. Αυτό το πρόγραμμα συμμόρφωσης περιλαμβάνει συγκεκριμένα στάδια αυτοελέγχου, καρτογράφησης, καταγραφής αποκλίσεων, αξιολόγησης και αποκατάστασης, που από μόνο του αποτελεί απόδειξη ότι η οντότητα τηρεί και θα τηρεί τις υποχρεώσεις της.

Εξ ορισμού παραβατικοί

Ο κεντρικός κανόνας που θεσπίζεται με τον νέο Κανονισμό είναι η αρχή της προστασίας προσωπικών δεδομένων «από τον σχεδιασμό» (by design) και «εξ ορισμού» (by default). Κάποιος θα μπορούσε να παρατηρήσει καυστικά ότι τα μέσα ενημέρωσης είναι εξ ορισμού και από τον σχεδιασμό τους προορισμένα για το εντελώς αντίθετο. Δηλαδή ότι για τα μέσα ενημέρωσης ισχύει μια άτυπη, αντίρροπη αρχή: παραβίαση προσωπικών δεδομένων από τον σχεδιασμό και εξ ορισμού. Οι δημοσιογράφοι από τη φύση τους έχουν σκοπό τη συλλογή των πληροφοριών που ενδιαφέρουν την κοινή γνώμη, για να προσελκύσουν το κοινό. Άρα βρίσκονται στον αντίποδα της προστασίας δεδομένων εξ ορισμού και «από τον σχεδιασμό» τους. Είναι όμως έτσι στην πραγματικότητα;

Πέρα από τις θεαματικές εξαγγελίες και τις βαρύτερες πολλές φορές ορολογίες, η νομοθεσία δεν εξαντλείται στους τίτλους, αλλά περιλαμβάνει κι ένα ορισμένο περιεχόμενο, το οποίο πολλές φορές έχει τεράστια σημασία για την εφαρμογή ή μη των διατάξεων.

Η δημοσιογραφία έχει ούτως ή άλλως από τη φύση της ελεγκτικό ρόλο, τον οποίο θα πρέπει να συγκεράσει με τη νέα ανάθεση που επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το άρθρο 25 που επιβάλλει αυτήν την «καταστατική» ή «αφετηριακή» προστασία των προσωπικών δεδομένων ορίζει ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας «τόσο κατά τη στιγμή του καθορισμού των μέσων επεξεργασίας όσο και κατά τη στιγμή της επεξεργασίας» οφείλει να λάβει τα «κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, όπως η ψευδωνυμοποίηση, σχεδιασμένα για την εφαρμογή αρχών προστασίας των δεδομένων, όπως η ελαχιστοποίηση των δεδομένων, και την ενσωμάτωση των απαραίτητων εγγυήσεων στην επεξεργασία, κατά τρόπο ώστε να πλη-

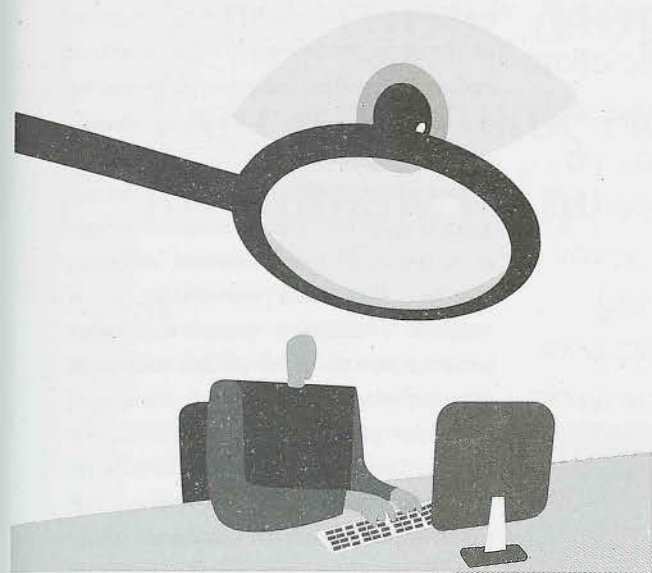
ρούνται οι απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού και να προστατεύονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων».

Είναι μια πιο συγκεκριμένη περιγραφή της αρχής της αναλογικότητας που από παλιά δέσμευε τη δημοσιογραφία, με τεχνικές αναφορές σε εφαρμογές της πληροφορικής (ψευδωνυμοποίηση).

Παρακάτω γίνεται πιο συγκεκριμένος ο στόχος: «τα εν λόγω μέτρα διασφαλίζουν ότι, εξ ορισμού, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν καθίστανται προσβάσιμα χωρίς την παρέμβαση του φυσικού προσώπου σε αόριστο αριθμό φυσικών προσώπων». Άρα, ο κανόνας αυτός πρακτικά σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται όλοι να έχουν πρόσβαση σε όλα όσα τηρούνται στο αρχείο. Άρα, ορίστε ρόλους, δώστε «κλειδιά», αναγνωρίστε περιορισμένες «εξουσίες» και «άδειες» εσωτερικά, ενδοεπιχειρησιακά, ενδο-δημοσιογραφικά.

Δικαίωμα στη «λήθη»

Μια πρωτοποριακή σύλληψη του νέου Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων στρέφεται ενάντια στην αρχειακή λειτουργία του Τύπου και στα «αιώνια αρχεία». Καθένας έχει δικαίωμα να ζητήσει τη διαγραφή των δεδομένων που τον αφορούν και μάλιστα, ακόμη κι όταν ο υπεύθυνος έχει δημοσιεύσει τα δεδομένα και λάβει τέτοιο αίτημα διαγραφής, οφείλει να ενημερώσει και όλους τους άλλους που άντλησαν από αυτόν τα δεδομένα ότι το υποκείμενο ζητά τη διαγραφή τους. Βέβαια, η νομοθεσία προβλέπει και τα όρια αυτού του δικαιώματος, αναφέροντας ότι αυτό ικανοποιείται «λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία και το κόστος εφαρμογής». Προβλέπει μάλιστα και ειδική

ΣΟΤΗΡΗΣ ΚΙΖΗΛΟΣ

απαλλαγί, όταν η ικανοποίηση αυτού του δικαιώματος είναι αντίθετη στην «άσκηση του δικαιώματος ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος στην ενημέρωση». Η διατύπωση όμως είναι τόσο ευρεία που μόνος του ο δημοσιογράφος δεν θα μπορέσει εύκολα να πάρει την απόφαση της διαγραφής. Άρα, χρειάζεται κάποιος να τον συμβουλευτεί εσωτερικά, άμεσα και έγκυρα για τα όρια ανάμεσα σε «λήθη» και «ενημέρωση».

Έρχεται ο Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων

Αυτός ο «κάποιος» είναι ο Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων. Ένας θεσμός που προϋπήρχε της νέας ευρωπαϊκής νομοθεσίας σε διάφορα κράτη. Ειδικά στη Γερμανία, ο ΥΠΔ της Deutsche Welle είναι νομοθετικά προβλεπόμενος από τον ομοσπονδιακό γερμανικό νόμο για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Ο νομοθέτης αναγνωρίζει ότι η ταχύτητα δεν αφορά μόνο τη ροπή της πληροφορίας, αλλά και τη ροπή της νομολογίας, η οποία σε καθημερινό πια επίπεδο εμπλουτίζεται, αναδιαμορφώνεται, εξελίσσεται, αναπτύσσεται και συχνά ανατρέπεται, πραγματοποιεί στροφές κ.λπ. Άρα, δεν μπορεί να υπάρξει από τον σχεδιασμό και εξ ορισμού εσωτερική προστασία προσωπικών δεδομένων, χωρίς τον εσωτερικό και άρα οικείο, ελεγκτή.

Τα ειδικά χαρακτηριστικά της επεξεργασίας πληροφοριών στα ΜΜΕ επιβάλλουν ούτως ή άλλως την έγκυρη και έγκαιρη νομική συμβουλή προς τους συντάκτες, τους

υπευθύνους ύλης και το λοιπό ανθρώπινο δυναμικό της σύγχρονης δημοσιογραφίας. Δεν είναι δουλειά του δημοσιογράφου να παρακολουθεί τις σχετικές νομικοπληροφορικές εξελίξεις, όπως δεν είναι δουλειά του να υποβάλλει τα έργα του σε επιμέλεια κειμένου κ.λπ. Η διαφορά είναι ότι η μη καλή επιμέλεια μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια αναγνωστών, ενώ η μη ορθή επεξεργασία δεδομένων σε νομικές κυρώσεις.

Ο ΥΠΔ είναι ένα άτομο που ορίζει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, προκειμένου να ενημερώνει για τις υποχρεώσεις προστασίας προσωπικών δεδομένων, αλλά και να συμβουλεύει παρακολουθώντας τη συμμόρφωση προς αυτές. Ο ρόλος του είναι αμιγώς συμβουλευτικός, αλλά και επικοινωνιακός, γιατί αυτός ορίζεται ως το «πρόσωπο επικοινωνίας» για θέματα προσωπικών δεδομένων, τόσο για το κοινό, όσο και για την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Η υποχρέωση ορισμού ΥΠΔ αφορά τις επιχειρήσεις ΜΜΕ που επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα τουλάχιστον σε επίπεδο περιφερειακό, εθνικό και υπερεθνικό, όχι δηλαδή σε επίπεδο αποκλειστικά τοπικό. Οι οντότητες ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται σε γεωγραφικό επίπεδο πέραν του τοπικού, αλλά και επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα μεγάλου αριθμού υποκειμένων των δεδομένων, έχουν την υποχρέωση ορισμού ΥΠΔ που θα ασκεί αυτόν τον ρόλο. Η μετάθεση λοιπόν από την κεντρική Αρχή γίνεται και σε επίπεδο προσώπου: ο ΥΠΔ θα είναι μια εσωτερική, ανεξάρτητη αρχή με συμβουλευτικό και επικοινωνιακό ρόλο.

Η εσωτερική προστασία σε τρεις περιπτώσεις

Ποι ειδικές υποχρεώσεις που επιβάλλονται στις δημοσιογραφικές οντότητες είναι η δημιουργία «αρχείου δραστηριοτήτων επεξεργασιών» και η υποχρέωση γνωστοποίησης των παραβάσεων στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Στην πρώτη περίπτωση, έχουμε μια φαινομενικά τυπική διαδικασία καταλογογράφησης όλων των επεξεργασιών προσωπικών δεδομένων σε έναν πίνακα που θα αναφέρει ποιες κατηγορίες προσωπικών δεδομένων, ποιες κατηγορίες υποκειμένων δεδομένων, αποδεκτών, ποια τεχνικά μέτρα ασφαλείας έχουν ληφθεί και για πόσο χρόνο τηρούνται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας.

Η υποχρέωση αφορά οντότητες που απασχολούν άνω των 250 εργαζομένων ή και κάτω από αυτό τον αριθμό, αλλά στη δεύτερη περίπτωση, μόνον εάν η επεξεργασία «δεν είναι περιστασιακή»: άρα, οι οργανωμένες δημο-

σιογραφικές οντότητες οφείλουν να εκπονήσουν αυτήν τη μελέτη και να τη διαθέτουν ανά πάσα στιγμή που μπορεί να τους ζητηθεί. Η δεύτερη υποχρέωση σχετίζεται με την τεχνική ασφάλεια των αρχείων: όταν διαπιστωθεί παραβίαση αυτής της ασφάλειας, εντός 72 ωρών πρέπει να ενημερωθεί σχετικά η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.

Μια ακόμη πιο σοβαρή υποχρέωση αυτοελέγχου είναι η «εκτίμηση επιπτώσεων». Με αυτόν τον όρο περιγράφεται μια διαδικασία εσωτερικής «αδειοδότησης»: όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας εκτιμά ο ίδιος ότι μια μορφή επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων πιθανόν να ενέχει αυξημένους κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων, οφείλει να διενεργήσει μια ειδική περίπτωση μελέτης κινδύνων και μέσων που μπορεί να μετέλθει για να τους αποτρέψει. Μόνο

εάν διαπιστωθεί ότι τα μέτρα είναι επαρκή, μπορεί να εκκινήσει η συγκεκριμένη επεξεργασία. Στον χώρο της δημοσιογραφίας, εκτίμηση επιπτώσεων θα χρειαστούν τεχνικές μαζικής άντλησης πληροφοριών από το Διαδίκτυο με την εφαρμογή αλγορίθμων, αλλά και πιο παραδοσιακές μέθοδοι ερευνητικής δημοσιογραφίας, όπως η χρήση κατασκοπευτικών μηχανημάτων (π.χ. κρυφή κάμερα), εφόσον εφαρμόζονται σε τακτική βάση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ρόλος του ΥΠΔ είναι καθοριστικός, διότι συμβουλεύει τον υπεύθυνο επεξεργασίας εάν πρέπει να διενεργηθεί εκτίμηση επιπτώσεων, εάν επαρκεί το υπάρχον προσωπικό για να την αναλάβει ή εάν πρέπει να ανατεθεί σε εξωτερικό συνεργάτη, καθώς και αν είναι επαρκή τα μέτρα ασφαλείας που προτείνονται. Σε περίπτωση που το ΜΜΕ καταλήξει ότι δεν διαθέτει επαρκή μέτρα ασφαλείας, η νομοθεσία ορίζει ότι πρέπει να εκκινήσει μια διαδικασία διαβούλευσης με την Αρχή, η οποία με τη σειρά της καλείται να δώσει οδηγίες, εντός οκτώ εβδομάδων από το αίτημα, για το τι μέλλει γενέσθαι.

Νέες απαλλαγές

Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων αναγνωρίζει ότι η δημοσιογραφία οφείλει μεν να προστατεύσει τα προσωπικά δεδομένα, από την άλλη όμως έχει κι έναν αυξημένο όγκο προσωπικών δεδομένων που πρέπει να επεξεργάζεται για συνταγματικούς λόγους. Στο άρθρο 85 του GDPR αναφέρεται λοιπόν ότι, για την επεξεργασία που διενεργείται για δημοσιογραφικούς

Επιτρέπεται να
διαδόσεις ευαίσθητα
δεδομένα δημοσίου
προσώπου για
δημοσιογραφικούς
σκοπούς, μόνον
όταν αυτά
τα δεδομένα είναι
απολύτως αναγκαία
για την ενημέρωση
του κοινού, χωρίς
να υπερβεί
το «μέτρο».

σκοπούς, «τα κράτη μέλη προβλέπουν εξαίρεσεις ή παρεκκλίσεις από το κεφάλαιο II (αρχές), το κεφάλαιο III (δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων), το κεφάλαιο IV (υπεύθυνος επεξεργασίας και εκτελών την επεξεργασία), το κεφάλαιο V (διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς), το κεφάλαιο VI (ανεξάρτητες εποπτικές αρχές), το κεφάλαιο VII (συνεργασία και συνεκτικότητα) και το κεφάλαιο IX (ειδικές περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων), εφόσον αυτές είναι αναγκαίες για να συμβιβαστεί το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης». Αυτές οι νέες απαλλαγές θα γίνουν με την εθνική νομοθεσία, εάν γίνουν. Οπότε η δημοσιογραφία καλείται να «διαπραγματευτεί» ή και να διαπλακεί με τον νομοθέτη, για την έκταση των απαλλαγών της. Όριο στην διαπλοκή τίθεται από τον ίδιο τον Ευρωπαϊκό νομοθέτη: τα

κράτη-μέλη οφείλουν να γνωστοποιήσουν τις νέες απαλλαγές στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Για να αποφασιστεί αν τελικά οι απαλλαγές είναι επιτρεπτές ή αν παραβιάζουν τον Γενικό Κανονισμό.

Είναι έτοιμη η δημοσιογραφία να αναλάβει αυτόν τον ρόλο;

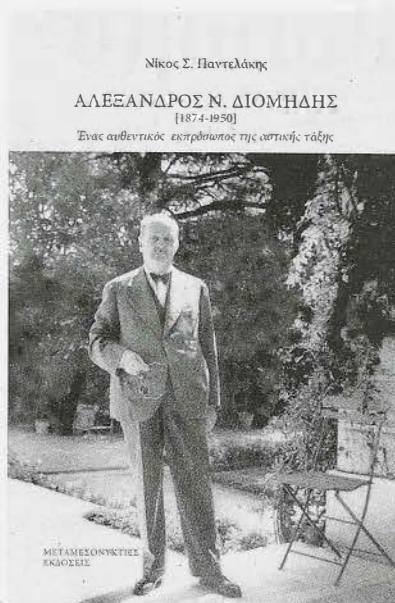
Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα θα δοθεί από την ίδια την «πράξη», αλλά είναι πολύ πιθανό να μην είναι ενιαία. Οι μεγάλες επιχειρήσεις ΜΜΕ που διαθέτουν επαρκείς πόρους, όχι μόνο οικονομικούς αλλά και ανθρώπινους είναι πιθανό να αντιληφθούν ότι τα τεράστια πρόστιμα που μπορούν να επιβληθούν με βάση τον GDPR οφείλουν ανάπτυξη επαρκούς πλέγματος ασφαλείας για την περιουσία τους. Η συμμόρφωση είναι μια μορφή οικονομικής επένδυσης: όσα περισσότερα δαπανήσει ένα ΜΜΕ για να διασφαλίσει ότι δεν παραβιάζει τους κανόνες, τόσο περισσότερη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μπορεί να διεξάγει για τις κύριες, δημοσιογραφικές δραστηριότητές του. Το θέμα όμως περί της ετοιμότητας της δημοσιογραφίας δεν θα κριθεί μόνο με όρους αγοράς και επενδυτικής διάθεσης. Πρόκειται για ένα βαθύτερο ζήτημα που ανάγεται στην ίδια την εκπαίδευση του δημοσιογραφικού κόσμου. Στον πυρήνα της, η συμμόρφωση είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τη δεοντολογία, αλλά και την παιδεία. Η απάντηση στο κεντρικό ερώτημα συνεχεται, λοιπόν, με το επίπεδο εξέλιξης του δημοσιογραφικού μας πολιτισμού.

Στο βιβλίο του Νίκου Σ. Παντελάκη, που κυκλοφόρησε από τις Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις, αναπλάθεται μια ολόκληρη εποχή, με τραγικές ομοιότητες με το σήμερα

Αλέξανδρος Διομήδης (1874-1950): Ένας αυθεντικός εκπρόσωπος της αστικής τάξης

Αξιοποιώντας μοναδικό υλικό από το προσωπικό αρχείο του Αλέξανδρου Διομήδη, πρώτου Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (πριν 90 χρόνια), ο Νίκος Παντελάκης ξεναγεί τον αναγνώστη σε μια συναρπαστική διαδρομή του νεαρού πολιτικού, που ξεκινά στο πλάι του Ελευθερίου Βενιζέλου, ζει όλες τις διαπραγματεύσεις και συνδιασκέψεις της δεκαετίας του 1910 και 1920, έχει την εμπειρία των ξένων που «υποβάλλουν την Ελλάδα στο μαρτύριο της σταγόνας», αλλά και της συμπεριφοράς της πολιτικής τάξης στην πραγματικότητα του Δικασμού.

Διαβάζουμε - Μάιο του 1927 - από τα Αρχεία της Bank of England, αναφορές των στελεχών της Διεθνούς Οικονομικής Επιτροπής και της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων, στο μέσον δηλαδή της πολλαπλής καταστροφής που είχε πλήξει την Ελλάδα του Μεσοπολέμου: «Στην Ελλάδα δεν υπάρχει κανενός είδους συνέχεια στην δημόσια διοίκηση. Με την παραμικρή πρόφαση ολόκληρη η διοίκηση αλλάζει με κάθε Κυβερνητική αλλαγή [...]. Ο Έλληνας δεν θεωρεί ένα υπογεγραμμένο πρωτόκολλο κάτι που τον δεσμεύει, αλλ' απλώς σαν μια βάση για συζήτηση. Αν δεν υπάρχει έλεγχος, η κατάσταση σταδιακά θα χειροτερεύει μέχρι να φθάσει στο σημείο όπου οι Έλληνες θα είναι έτοιμοι να αποδεχθούν τον Έλεγχο σαν μια αναγκαιότητα». Δεν θυμίζει – εφιαλτικά – κάτι; Εκπρόσωπος μιας αστικής τάξης που αλληλογραφεί με Εμ. Τσουδερό ή Ελ. Βενιζέλο, αρκετές φορές ελληνοαγγλογαλλικά (γιατί έτσι διεξάγονται οι διαπραγματεύσεις...), που επιχειρεί να βρει τρόπους να στηρίξει εκείνο το οποίο αργότερα θα γνωρίσουμε ως βιομηχανική ανάπτυξη, αλλά και την αξιοποίηση των εγχώριων ενεργειακών πόρων (ο Διομήδης

προσπάθησε ήδη προπολεμικά να προωθήσει έρευνες για το πετρέλαιο, ενώ ώθησε και προς την κατεύθυνση της αξιοποίησης των υδατοπτώσεων για υδροηλεκτρικά έργα), ως Διοικητής άλλοτε της Εθνικής και άλλοτε της Τράπεζας της Ελλάδας, ο Διομήδης ζει τον σφυγμό δεκαετιών Ελληνικής οικονομίας και πολιτικής.

Αλληλογραφεί, διαπραγματεύεται, αρθρογραφεί, μιλάει...

Ζει όμως και τις πικρές στιγμές της διάρρηξης της σχέσης του με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, όταν ουσιαστικά προκύπτει διαφωνία τους για την έκταση και τη διαδικασία της σταθεροποίησης

(οι δεσμοί σπάνε με αφορμή την υπόθεση Παπαστράτου, όταν εγκαταλείπεται ο κανόνας χρυσού). Έρχεται σε συχνή αντιπαράθεση με την Τρόικα της εποχής, τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Παραμερίζει τις «ορθόδοξες» νομισματικές απόψεις της εποχής, όταν χρειάζεται να μείνει ζωντανή η πραγματική οικονομία. Ενώ, έχοντας κάνει την επιλογή να μη φύγει στο εξωτερικό τα ακόμη πιο βαριά χρόνια της Κατοχής, αλλά να μείνει στην Ελλάδα, συμβάλλοντας στην άμυνα της Εθνικής Τράπεζας, ώστε να μην αποψιλωθεί από τα περιουσιακά στοιχεία και τις συμμετοχές της, που εποφθαλιούσαν οι Γερμανοί, ζει από κοντά τη λεηλασία της ελληνικής οικονομίας από τον γερμανικό αναγκαστικό δανεισμό. Γι αυτό και ήδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια εξεγείρεται που δεν διεκδικείται το διαβόητο αναγκαστικό δάνειο, το οποίο είχαν επιβάλει οι δυνάμεις Κατοχής να δοθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος...

Μια σχεδόν μυθιστορηματική διαδρομή, μια αφυπνιστική προσγγείωση στο «τώρα, όπως και τότε».

Α.Δ.Π.

Η βασική θεωρία για τις πηγές των ειδήσεων επανέρχεται στη διδακτέα ύλη, καθώς οι φοιτητές πλοηγούνται στο όλο και πιο χαστικό περιβάλλον των ψηφιακών Μέσων ενημέρωσης

Κάνονιας τον ψηφιακό αλφαριθμητισμό ... μεγάλο ξανά

ΤΟΥ MICHAEL ROSENWALD*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΘΑΛΕΙΑ ΠΑΥΛΟΥ

Ο καθηγητής Carl T. Bergstrom ξεκίνησε την πρώτη του διάλεξη στο εισαγωγικό μάθημα INFO198 στο πανεπιστήμιο της Ουάσινγκτον με μία δόλωση για την Αμερική: «Έχουμε πιάξει στη μπαρουφολογία», δόλωσε, απευθυνόμενος στους 160 φοιτητές του την περασμένη άνοιξη· «μας έχει πνίξει». Το ακροατήριο του Bergstrom δεν φάνηκε να ξαφνιάζεται ούτε να εξοργίζεται με τη φράση του. Δεν ήταν φυσικά η πρώτη φορά που άκουγε τη συγκεκριμένη λέξη, τη γνώριζε άλλωστε από τους τίτλους στον κατάλογο βιβλίων του μαθήματος: «Διαδικτυακές μπαρούφες στην εποχή των μαζικών δεδομένων».

Ενώσω μιλούσε ο Bergstrom, σε μια οθόνη πίσω του εμφανίστηκε μία φωτογραφία της Χίλαρι Κλίντον και του Ντόναλντ Τραμπ, την οποία διαδέχθηκε λίγη ώρα αργότερα η φωτογραφία μιας νεαρής κοπέλας να πληκτρολογεί στο κινητό της. «Ο μέσος Αμερικανός ξοδεύει καθημερινά σχεδόν μία ώρα στο Facebook», είπε. «Κάνοντας τις Κυρίες, διαδίδοντας μπαρούφες». Οι φοιτητές ξέσπασαν σε γέλια. Στη συνέχεια ο Bergstrom κραύγασε: «Φτάνει! Φτάνει πα με τη μπαρουφολογία! Μπουκτίσαμε».

Αυτός είναι άλλωστε ο λόγος που ο Bergstrom, εξελικτικός βιολόγος στο επάγγελμα, κατέληξε σε μια αίθουσα διαλέξεων, να κηρύσσει τον πόλεμο στις ψευδείς ειδήσεις. Αυτός και ο συνάδελφός του Jevin West, ειδικός επιστήμονας της ανάλυσης δεδομένων, εισήγαγαν το μάθημα την προηγούμενη άνοιξη, λίγο καιρό αφότου τα ψεύτικα δημοσιεύματα, η ρώσικη προπαγάνδα και οι πασάρικои τίτλοι είχαν προκαλέσει χάος στη διεξαγωγή προεκλογικής διαδικασίας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι καθηγητές ανησυχούσαν επίσης για τα παραπλανητικά επιστημονικά δημοσιεύματα, τη δημοσιογραφία μέσω δελτίων Τύπου, και τον τρόπο με τον οποίο ομάδες συμπεφορόντων και φορείς μεθοδευμένα διαστρεβλώνουν πληροφορίες. Η τάξη συμπληρώθηκε σε λιγότερο από ένα λεπτό, και αρκετές εκατοντάδες φοιτητών παρέμειναν εκτός.

*Συντάκτης της *Washington Post*.
 Αρθρογραφεί επίσης για τα περιοδικά *The New Yorker*, *Esquire* και *The Economist*.

«Σκοπός μας ήταν να διδάξουμε στους φοιτητές πώς να αξιολογούν την επέλαση της πληροφορόρνησης και των ειδήσεων στη ζωή μας», δηλώνει ο West στο CJR. «Αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε εξέλιξη ο πόλεμος της πληροφορόρνησης». Ως ειδικός επιστήμονας στην ανάλυση δεδομένων, ο West ζει σε έναν κόσμο όπου οι αλγόριθμοι και η νοημοσύνη των μηχανών επιλύουν τα προβλήματα των ανθρώπων. Υποστηρίζει ότι το Facebook, η Google και το Twitter έχουν αρχίσει να λανσάρουν τέτοιου είδους εργαλεία για να εξαλείψουν τις ψευδείς ειδήσεις

Fight against Fake News.

και να προβάλλουν αξιόπιστο περιεχόμενο. Γνωρίζει όμως καλά ότι τα ψηφία του δυαδικού συστήματος από μόνα τους δεν μπορούν να βρουν τη λύση.

Αργότερα, στη διάρκεια του ακαδημαϊκού εξαμήνου, οι West και Bergstrom εξήγησαν στους φοιτητές τους τον εντυπωσιακό λόγο γι' αυτό, ερευνώντας την ψευδή ειδηση ότι τα εμβόλια προκαλούν το σύνδρομο του απότομου τραντάγματος στα βρέφη. Οι ισχυρισμοί ήταν τόσο παράλογοι που δεν βρέθηκε ούτε μία μελέτη στο διαδίκτυο που να τους διαψεύδει. Πληκτρολογώντας στη μηχανή αναζήτησης της Google το ερώτημα: «προκαλούν τα εμβόλια το σύνδρομο του απότομου τραντάγματος στα βρέφη;» το μόνο που εμφανιζόταν ήταν διευθύνσεις που παρέπεμπαν σε άλλους ψεύτικους ιστότοπους που αναπαρήγαγαν και διέδιδαν την κατασκευασμένη πληροφορία.

«Χρειαζόμαστε μια λύση και σε πολιτιστικό επίπεδο», επισημαίνει ο West στο CJR. «Αυτός είναι ο λόγος του σεμιναρίου».

Τουλάχιστον καμιά δεκαριά πανεπιστήμια σε όλη τη χώρα έχουν εισάγει ή σχεδιάζουν να εισάγουν παρόμοια μαθήματα, χρησιμοποιώντας ως πρότυπο το σεμινάριο «Διαδικτυακές μπαρούφες» και τη διδακτέα ύλη από το Κέντρο Αλφαριθμητισμού και Εκπαίδευσης στα ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Stony Brook. Επίσης, έχει εκδηλωθεί τεράστιο ενδιαφέρον από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με τους νομοθέτες σε τουλάχιστον δεκαπέντε πολιτείες να εισηγούνται ή να ψηφίζουν, προσφάτως, νόμους που καταστούν υποχρεωτικό τον ψηφιακό αλφαριθμητισμό στα δημόσια σχολεία.

«Είναι κάτι που μπορεί να γίνει πραγματικότητα», ισχυρίστηκε την πρώτη μέρα του μαθήματος ο West, παίρνοντας τον λόγο από τον Bergstrom. «Και όταν η μπαρούφα αρχίζει και γίνεται πραγματικότητα, τότε οφείλουμε να ενδιαφερθούμε ως κοινωνία».

Οι ψευδείς ειδήσεις δεν αποτελούν καινούργιο φαινόμενο

Αιώνες τώρα, οι άνθρωποι παραποιούν και σκαρφίζονται πληροφορίες — για να πείσουν, να αναστατώσουν, να ψυχαγωγίσουν. Ας μην ξεχνάμε τον κίτρινο τύπο. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποίησαν την προπαγάνδα στους Αμερικανούς πολίτες

για να συσπειρώσουν τη χώρα. Και, φυσικά, ο Αδόλφος Χίτλερ υπήρξε αυθεντία των ψεύτικων ειδήσεων.

Ο εγγραμματισμός στα Μέσα ενημέρωσης επίσης δεν αποτελεί καινούρια ιδέα. Τη δεκαετία του '30, ένας πρώην δημοσιογράφος ονόματι Clyde Miller ίδρυσε το Ινστιτούτο Ανάλυσης της Προπαγάνδας, το οποίο σχεδίαζε εκπαιδευτικά προγράμματα που μάθαιναν στους συμμετέχοντες να αναγνωρίζουν επτά διαφορετικά τεχνάσματα προπαγάνδας. Ένα από αυτά ήταν οι «αστραφτερές γενικολογίες», το οποίο ορίζεται ως «η πρόθεση επηροής και χειραγώγησης συναισθημάτων χρησιμοποιώντας σημαντικά ιδεώδη και αρετές, όπως ελευθερία, δικαιοσύνη, αλήθεια, εκπαίδευση, δημοκρατία, με έναν ευρύ, γενικευμένο τρόπο».

Η έννοια του εγγραμματισμού στα Μέσα ενημέρωσης διδάσκεται στα σχολεία εδώ και δεκαετίες, προφανώς όμως ποτέ σε ένα περιβάλλον όπως το σημερινό, όπου δεν απαιτείται να είναι κάποιος ιδιοκτήτης εκδοτικού οργανισμού ή δορυφορικού καναλιού για να μπορεί να διαδώσει ευρύτατα πληροφορίες. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με υπερκομματικές πολιτικές, έχει οδηγήσει στη μετατροπή των ειδήσεων σε όπλο από ιδιώτες, πολιτικές ομάδες και ξένες χώρες.

Τα παλιά εργαλεία του ψηφιακού αλφαριθμητισμού — έλεγχος των πηγών, εμπιστοσύνη σε γνώριμους πόρους — δεν επαρκούν τη στιγμή που ένας χάκερ στην ΠΓΔΜ μπορεί εύκολα να δημιουργήσει έναν φαινομενικά νόμιμο ιστότοπο και στη συνέχεια να κερδίζει χιλιάδες δολάρια από διαφημίσεις, ενώ διαδίδει ψευδή δημοσιεύματα. Το σκρόλινγκ στις αναρτήσεις στα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης γεννά τη μία πρόκληση μετά την άλλη, από την πιο σοβαρή έως την πιο κοινότοπη.

Μάθημα «Διαδικτυακές μπαρούφες»

«Υπάρχουν τόσοι πολλοί άνθρωποι που απλώς βλέπουν κάτι και το μοιράζονται», δηλώνει ο Conner Ardman, 19 ετών, ο οποίος παρακολούθησε το μάθημα και σκοπεύει να ειδικευθεί στην πληροφορική και κυρίως στην ανάλυση δεδομένων. «Δεν το διαβάζουν καν. Δεν έχουν ιδέα περί τίνος πρόκειται».

Στις αρχές του εξαμήνου, οι καθηγητές είχαν παρουσιάσει κάμποσες απάτες (memes) που κυκλοφορούσαν στο διαδίκτυο. Οι φοιτητές έπρεπε να ψηφίσουν ηλεκτρονικά, εάν πίστευαν ότι οι ισχυρισμοί αυτοί ήταν αληθινό.

«Παιδιά, πρέπει να προσέχετε, όταν πηγαίνετε στην τουαλέτα», είπε ο West, δείχνοντας στους φοιτητές μια ευρέως

Σε τουλάχιστον
δεκαπέντε
πολιτείες
βουλευτές
εισηγούνται
ή ψηφίζουν
νόμους που
καταστούν
υποχρεωτικό
τον ψηφιακό
αλφαριθμητισμό
στα δημόσια
σχολεία

κοινοποιημένη φωτογραφία μιας τουαλέτας με το ακόλουθο μήνυμα: «Κανείς δεν το λέει, αλλά πάνω από τριάντα χιλιάδες Αμερικανοί τραυματίζονται κάθε χρόνο στην τουαλέτα».

Το ακροατήριο ξέσπασε σε γέλια.

«Μπαρούφα», είπε ο West. «Η μύπως δεν πρόκειται για μπαρούφα;»

Οι φοιτητές ψήφισαν. Το 65%, κατά προσέγγιση, έκρινε ότι πρόκειται για μπαρουφολογία.

«Κι όμως δεν πρόκειται για μπαρουφολογία», δήλωσε ο West. «Είναι αλήθεια. Πράγματι, οι άνθρωποι τραυματίζονται στην τουαλέτα».

Η αλήθεια περί επικινδυνότητας των αποκαρνητηρίων εγείρει ένα μάλλον βαθυστοχαστό για την εποχή μας ερώτημα: εάν μια πληροφορία που στο διαδίκτυο φαίνεται γελοία, είναι αληθινή, πώς οι χρήστες του ίντερνετ μπορούν να γνωρίζουν αν κάτι, που πιθανώς φαίνεται αληθοφανές, είναι στην πραγματικότητα ψεύτικο; Με αυτά ακριβώς τα ζητήματα ασχολούνται μαθήματα όπως οι «Διαδικτυακές μπαρούφες». Παρότι η ψευδής είδηση μπορεί να μοιάζει με βλακεία-που-αναγνωρίζεις-με-την-πρώτη-ματιά, οι φοιτητές ισχυρίζονται ότι τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης την μετατρέπουν στο ακριβώς αντίθετο.

«Είναι δύσκολο, γιατί συνήθως εμπιστεύεσαι τους φίλους σου όταν σου λένε κάτι», δηλώνει η Jessica Basa, 20 ετών, φοιτήτρια του τμήματος Πληροφορικής και Προγραμματισμού στο πανεπιστήμιο της Ουάσιγκτον, η οποία παρακολουθεί το μάθημα. «Δεν προσπαθούν να σε ξεγελάσουν, όταν αναρτούν διάφορα πράγματα που θεωρούν ενδιαφέροντα, αλλά είναι αναληθή».

Ίσως ένα μέρος της διδασκαλίας να ακούγεται ξεπερασμένο και προφανές, ωστόσο προσφάτως απέκτισε ξανά σημασία. Ως πρώτη γραμμή άμυνας, οι καθηγητές του μαθήματος «Διαδικτυακές μπαρούφες» διδάσκουν στους φοιτητές να θέτουν στον εαυτό τους τρεις ερωτήσεις κάθε φορά που βλέπουν ένα καινοφανές δημοσίευμα, μια επιστημονική μελέτη ή κάποια περίπλοκα δεδομένα:

Ποιος μου δίνει την πληροφορία;

Πώς τη γνωρίζει;

Τι έχει να κερδίσει από αυτήν;

«Εάν θα πηγαίνατε σε έναν έμπορο αυτοκινήτων, θα κάνατε τέτοιου είδους ερωτήσεις», είπε ο West κατά τη διάρκεια της παράδοσης. «Στόχος μας είναι να μπειτε σε αυτό το πλαίσιο σκέψης από δω και στο εξής... Θα πρέπει να είστε δύσπιστοι, ιδιαίτερα όταν βρίσκεστε σε ψηφιακό περιβάλλον».

Παράλληλα, οι West και Bergstrom εισήγαγαν και επιστημονικές μεθόδους άμυνας, όπως η αρχή του ξυραφιού του Όκαμ, μια θεωρία του 14ου αιώνα, σύμφωνα με την οποία η απλούστερη εξήγηση είναι συνήθως και η ορθότερη. Συμπλήρωσαν τον συγκεκριμένο κανόνα με τον αποκαλούμενο «Ασύμμετρο κανόνα της μπαρούφας», ιδέα που ανάρτησε στο Tweeter ένας Ιταλός κατασκευαστής λογισμικού το 2013. Σύμφωνα με τον κανόνα: «Η δύναμη που απαιτείται για να διαψεύσει κανείς την μπαρούφα, είναι μεγαλύτερη σε κλίμακα απ' ό,τι εκείνη που απαιτείται για να τη δημιουργήσει».

Προς τεκμηρίωση αυτού, οι καθηγητές προέβλεπαν τις

θεωρίες συνωμοσίας περί ύπαρξης ισχυρού κυκλώματος παιδοφίλων, του οποίου ηγήτο η Χίλαρι Κλίντον και λάμβανε χώρα στο υπόγειο της πιστοαρίας «Comet Ping Pong» στην Ουάσιγκτον. Η συνωμοσιολογία αυτή πήρε αρκετούς μήνες να καταρριφθεί, ενώ συναφείς αναφορές εξακολουθούν να ξεπερνούν στα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης από εκείνους που την αποδέχονται ή απλώς επιθυμούν να τη χρησιμοποιούν ως όπλο ενάντια στην αντιπολίτευση.

Μέθοδοι εντοπισμού ... μπαρούφας

Άλλες μέθοδοι εντοπισμού περιστατικών μπαρουφολογίας που διδάσκονται στο Stony Brook, είναι περισσότερο τεχνικές και απαιτούν μεγαλύτερες δεξιότητες, δεν παύουν όμως να είναι εξίσου σημαντικές. Οι φοιτητές μαθαίνουν πώς να ανατρέχουν σε αρχεία καταχώρισης domain. Μολονότι τα αρχεία αυτά μπορεί να έχουν παραποιηθεί, οποιαδήποτε αγγλόφωνη ειδησεογραφική ιστοσελίδα προερχόμενη από την Ανατολική Ευρώπη — η πλειονότητα των ψευδών ειδήσεων κατασκευάζεται εκεί — πιθανότατα να είναι ψεύτικη. Επιπλέον εργαλείο: η αναζήτηση εικόνας. Για να εντοπίσει κανείς την προέλευση μιας φωτογραφίας, αρκεί απλώς να πετάξει την αμφιλεγόμενη εικόνα στην μπάρα αναζήτησης της Google. Σίγουρες προειδοποιητικές ενδείξεις: φτωχό λεξιλόγιο και κακός σχεδιασμός.

Το Stony Brook αναδείχθηκε σε ηγέτη του μνημιακού αλφαριθμητισμού λίγο αφότου ο Howard Schneider, πρώην αρχισυντάκτης του περιοδικού Newsday, ίδρυσε εκεί Σχολή δημοσιογραφίας το 2006. Πέραν από την εκπαίδευση της μελλοντικής γενιάς των δημοσιογράφων, ο Schneider υπήρξε προφητικός στο γεγονός ότι πρέπει, όπως ο ίδιος διατύπωσε το 2007 σε άρθρο του στο site Nieman Reports, να υπάρξει και μια πρόσθετη αποστολή «εφάμιλλης — και ενδεχομένως μεγαλύτερης — σημασίας: να εκπαιδευθεί η νέα γενιά καταναλωτών ειδήσεων».

«Η ψηφιακή επανάσταση μπορεί να γεννά την προοπτική της ενημέρωσης, εξαιτίας όμως της νοσηρής έλλειψης υπευθυνότητας που τη διακρίνει, μπορεί με την ίδια ευκολία να διασπείρει τον ιό της σύγχυσης και της παραπληροφόρησης», έγραφε ο Schneider. «Ο απόλυτος έλεγχος ενάντια στα ανακριβή ή αναξιόπιστα οχόλια δεν μπορεί ποτέ να αρκείται απλώς στους καλά εκπαιδευμένους δημοσιογράφους ή στην

ολοένα αυξανόμενη κριτική του τύπου και τους κώδικες δεοντολογίας».

Ποια ήταν η απάντηση, λοιπόν;

«Καταναλωτές, οι οποίοι μπορούν να διακρίνουν ανάμεσα στην ανεπεξέργαστη και αδιαμεσολάβητη πληροφορία που κυκλοφορεί στο διαδίκτυο, και την αμερόληπτη, επιβεβαιωμένη δημοσιογραφία», έγραφε ο Schneider.

Περισσότεροι από 10.000 φοιτητές έχουν παρακολουθήσει το μάθημα ψηφιακού αλφαριθμητισμού στο Stony Brook, το οποίο διαρκώς αναβαθμίζεται ώστε να βοηθά τους σπουδαστές του να εντοπίζουν τις τελευταίες μεθόδους διασποράς παραπληκτικών ειδήσεων και πληροφοριών. Για παράδειγμα, υπάρχουν δεκάδες ιστότοποι που επιτρέπουν στον καθένα να κατασκευάσει ψεύτικα posts στα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κατόπιν να τα αναπαράγει στο Tweeter, να τα postάρει στο Facebook, ή να τα ενσωματώσει σε δημοσιεύματα.

Παρ' όλα αυτά, τα ψεύτικα tweets μοιάζουν εντελώς γραφικά μπροστά σε με μια ακόμη πιο προηγμένη απειλή: Τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης για την κατασκευή βίντεο, όπου θα εμφανίζονται άνθρωποι να λένε πράγματα που δεν έχουν πει ποτέ. Ερευνητές κατασκεύασαν πρόσφατα ένα βίντεο όπου εμφανίζεται ο Μπαράκ Ομπάμα να εκμυστρώνεται με ιδιαίτερη σοβαρότητα τις προτεραιότητές του την περίοδο της δύσης της διακυβέρνησής του.

«Το μοναδικό σημαντικό πράγμα που κάνω τώρα», φαίνεται να λέει ο Ομπάμα σύμφωνα με το παραποιημένο νηπιτικό σχόλιο, «είναι να παίζω γκολφ».

Η παρακάτω φράση δεν αποτελεί ψευδή είδηση, ούτε βασίζεται σε μπαρουκρολογίες: Ο ψηφιακός αλφαριθμητισμός λειτουργεί και μπορεί πράγματι να σώσει την ανθρωπότητα. Τουλάχιστον ένα μέρος αυτής της φράσης χρησιμοποιήθηκε σε πρόσφατη έρευνα, η οποία εξετάζει πώς ο κόσμος κρίνει την ορθότητα διαφόρων ισχυρισμών σε αμφιλεγόμενα θέματα. Επιστημονικοί ερευνητές από το πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια στο Ρίβερσαϊντ και το πανεπιστήμιο της Σάντα Κλάρα εφοδίασαν περισσότερους από 2.000 εφήβους και ενήλικες μέχρι 27 ετών με ψευδείς ισχυρισμούς που συνδέονται με δημοσιεύματα για ιδιαίτερα φορτισμένα θέματα, όπως η οικονομική ανισότητα και η φορολογία. Η έρευνα έδειξε ότι οι ισχυρισμοί για επίμαχα θέματα, αληθείς ή ψευδείς, συνήθως προσδιορίζονταν ως ακριβείς, εφόσον ευθυγραμμίζονται με προηγούμενες απόψεις του ατόμου. Πρόκειται ουσιαστικά για την προκατάληψη της επιβεβαίωσης, την αναζήτηση και την αποδοχή δηλαδή της πληροφορίας εκείνης που ενισχύει την κοσμοθεωρία μας. Τραγική αλήθεια. Ωστόσο, δεν προκαλεί έκπληξη.

Εν συνεχεία, οι ερευνητές εμβάθυναν περαιτέρω στα δεδομένα εξαγάγοντας εντυπωσιακά ευρήματα. Παρατήρησαν δύο υποσύνολα των υποκειμένων υπό μελέτη: εκείνων με την υψηλότερη από τον μέσο όρο πολιτική γνώση, αλλά καμιά απολύτως εκπαίδευση στον ψηφιακό λόγο, και

εκείνους που είχαν ελάχιστη ή καθόλου πολιτική γνώση, αλλά παρακολούθησαν μαθήματα μνησιακού αλφαριθμητισμού. Η πολιτική γνώση «δεν βελτιώνει καθ' ανάγκη την κρίση περί ορθότητας», γράφουν οι μελετητές. Αυτό το επιτυγχάνει η εκπαίδευση στον ψηφιακό λόγο.

Άλλες πρόσφατες μελέτες έχουν αποφέρει παρόμοια αποτελέσματα, είναι όμως άγνωστο κατά πόσον τα συγκεκριμένα μαθήματα τίθενται σε εφαρμογή όταν οι φοιτητές βγουν στον πραγματικό κόσμο.

Κρίσιμη αφοσίωση

Οι συγγραφείς του πανεπιστημίου της Καλιφόρνια είναι συκρατημένα αισιόδοξοι, επισημαίνοντας ότι τα αποτελέσματα φαίνονται να προάγουν την έννοια της επονομαζόμενης «κρίσιμης αφοσίωσης».

«Όσοι διαθέτουν κρίσιμη αφοσίωση, εξακολουθούν να διατηρούν ισχυρές αξίες και πεποιθήσεις», λένε οι συγγραφείς, «υιοθετούν όμως επικριτική στάση, όταν πρέπει να αξιολογήσουν κάποιο επιχείρημα — ακόμη κι όταν το εν λόγω επιχείρημα ταυτίζεται με τις κομματικές τους προτιμήσεις». Με άλλα λόγια, όσοι έχουν μνησιακό εγγραμματισμό μπορούν να συνεχίσουν να είναι μανιωδώς αφοσιωμένοι στην κοσμοθεωρία τους, ταυτόχρονα όμως μπορούν με επιτυχία να αμφισβητούν ατεκμηπίωτους ισχυρισμούς. Μπορούν να διακρίνουν τις μπαρούφες. Ενδεχομένως να μπορούν κιόλας να αποτρέψουν τη διάδοσή τους.

Μια κάποια επιφυλακτικότητα σχετικά με τα ως άνω αποτελέσματα είναι δικαιολογημένη. Η άγνοια δεν είναι ο λόγος που ο κόσμος ανταλλάσσει ψευδείς ειδήσεις. Δημοσκοπήσιση του ερευνητικού κέντρου Pew τον πέρασμένο χρόνο έδειξε ότι το 14% των ενήλικων της Αμερικής κοινοποιούν εν γνώσει τους ψευδείς ειδήσεις. Σε αρκετές περιπτώσεις, δηλώνουν οι ερευνητές, πρόκειται για μια απόδειξη ταυτότητας — για να επιδείξουν με ποιες ομάδες και ιδέες ταυτίζονται, για να αισθανθούν ότι συμμετέχουν σε κάποιο κίνημα, ακόμη και για την ψυχαγωγία τους. Έπειτα, υπάρχει το πρόβλημα του όγκου. Προσφάτως, οι ερευνητές χρησιμοποίησαν πολύπλοκους μαθηματικούς τύπους για να αποδείξουν ότι η καθαρή ποσότητα των πληροφοριών που ανταλλάσσεται στο διαδίκτυο — αληθείς και ψευδείς — δημιουργεί μια κατάσταση, κατά την οποία καμιά προσπάθεια φιλτραρίσματος δεν μπορεί να εξαλείψει εντελώς τις ψεύτικες πληροφορίες.

Παρ' όλα αυτά, μέχρι στιγμής οι εκπαιδευτές του ψηφιακού αλφαριθμητισμού δείχνουν ενθουσιασμένοι. Αν μη τι άλλο, ευελπιστούν ότι ανοίγει ο δρόμος προς την επινοτικότητα. Το καλοκαίρι που μας πέρασε, το ίδρυμα Knight αποφάσισε την επιχορήγηση με 1 εκατ. δολάρια 20 προγραμμάτων ψηφιακού αλφαριθμητισμού σε όλη την επικράτεια,

Τα παλιά
εργαλεία
του ψηφιακού
αλφαριθμητισμού,
όπως ο έλεγχος
των πηγών και
η εμπιστοσύνη
σε γνώριμους
πόρους,
πλέον
δεν επαρκούν

www.cartoonmovement.com / AMORIM

συμπεριλαμβανομένου του μαθήματος «Διαδικτυακές μπαρούφες».

Εν τούτοις, οι εκπαιδευτές ελπίζουν, επί-σης, ότι ο ενθουσιασμός αυτός θα οδηγήσει σε ουσιαστικές αλλαγές στον τρόπο που φοιτητές και ενήλικες θα διαχειρίζονται την εισβολή της ψηφιακής πληροφορίας.

Συγκεκριμένα, ενθαρρύνονται από το γεγονός ότι «κόκκινες» πολιτείες του Νότου αλλά και φιλελεύθερες «μπλε» πολιτείες ψηφίζουν ή μελετούν νόμους για την επιβολή νέων πρωτοβουλιών ψηφιακού αλφαριθμητισμού στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η Καλιφόρνια, προπύργιο του φιλελευθερισμού, ψήφισε ένα τέτοιο μέτρο. Το Τέξας, στο άλλο άκρο του πολιτικού φάσματος, σκέφτεται να ψηφίσει ένα παρόμοιο.

Στην τελευταία διάλεξη του μαθήματος «Διαδικτυακές μπαρούφες», ο Bergstrom επικεντρώθηκε στην αυριανή μέρα, όταν οι πρώτοι απόφοιτοι του μαθήματος θα βγουν στον κόσμο με τα νέα τους εφόδια, θα μοιραστούν τις γνώσεις τους και θα προσπαθήσουν να αναχαιτίσουν την πορεία της μαρκετολογίας, παρακολουθώντας τα ίχνη της.

«Ξεκινάμε με το μάθημα αυτό και μεταδίδουμε το μήνυμα παραπέρα», τόνισε ο Bergstrom, «Ευελπιστώ να κάνουμε τη διαφορά».

Ο Ardman, που ειδικεύεται στην πληροφορική, δοκιμάζει ήδη τις δεξιότητές του. Πριν από λίγο καιρό, ένας φίλος του ανάρτησε στο Facebook δημοσίευμα, στο οποίο αναφέρεται ότι πράκτορας του FBI που ερευνούσε τον σκληρό δίσκο με τα προσωπικά μηνύματα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της Χίλารี Κλίντον δολοφόνησε τη σύζυγό του και εν συνεχεία αυτοκτόνησε.

«Αυτό είναι παράλογο», σκέφτηκε ο Ardman.

Το διερεύνησε και ανάρτησε ένα σχόλιο με τα ευρήματά του: Ψευδής είδηση. «Είναι σημαντικό να το διαδώσουμε», δηλώνει ο Ardman. «Αποτελεί καθήκον προς τους συμπολίτες μας».

Επιστροφή στα θρανία

Για τους σημερινούς φοιτητές, ένα αμφίβολης προέλευσης δημοσίευμα, μια φωτογραφία, ή κάποιο βίντεο που κυκλοφορεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης από κάποιον φίλο, διεισδύει στο αίμα πιο γρήγορα κι από ένα σφηνάκι βότκα. Ιδού ορισμένες βασικές δεξιότητες που αποκόμισαν οι σπουδαστές που παρακολούθησαν κάποια από τα μαθήματα μνητιακού αλφαριθμητισμού, τα οποία φυτρώνουν σαν μανιτάρια στα κολλέγια και τα πανεπιστήμια ολόκληρης της χώρας.

Sara Schabe

(Δευτεροετής στο Πανεπιστήμιο Stony Brook,

ειδικότητα: Δημοσιογραφία):

«Πόσο ανόητη ήμουν!»

Προτού ο τυφώνας Σάντυ χτυπήσει την περιοχή του Νιου Τζέρσεϊ, πριν από μερικά χρόνια, η Schabe είδε μια φωτογραφία στο διαδίκτυο με ένα μυστηριώδες τσουνάμι να απειλεί την πόλη της Νέας Υόρκης. «Νόμιζα ότι πρόκειται για αληθινή φωτογραφία», είπε. Στο μάθημα, η Sara έμαθε ότι η φωτογραφία προερχόταν από κινηματογραφική ταινία. «Πόσο ανόητη ήμουν!»

Ηθικό δίδαγμα: Χρησιμοποιείτε τη μηχανή αντίστροφης αναζήτησης εικόνων της Google για να εξακριβώσετε εάν οι φωτογραφίες είναι αυθεντικές.

Navid Azodi

(Τελειόφοιτος του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον, ειδικότητα:

Επιχειρηματική Πληροφορική):

«Αρκεί μόνο ένα like σε μια ψευδή είδηση»

«Ορισμένοι από αυτούς τους ιστότοπους ψευδών ειδήσεων μοιάζουν εντελώς αληθινούς», δηλώνει ο Azodi, επιδεικνύοντας το ευρέως διαδεδομένο ψευδές δημοσίευμα περί επιδοκμασίας του Ντόναλντ Τραμπ από τον Πάπα. «Αρκεί ένα μόνο like σε μια ψευδή είδηση για να ξεκινήσει η αντίστροφη μέτρηση».

Ηθικό δίδαγμα: Εάν η πηγή της είδησης είναι άγνωστη, αναζητείτε τα αρχεία καταχώρισης του domain και χρησιμοποιήστε διαδικτυακά sites γρήγορου ελέγχου όπως το Snopes.

Starla Sampaco

(Τελειόφοιτη του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον, ειδικότητα:

Δημοσιογραφία και βιντεορεπορτάζ):

«Δύσκολη υπόθεση η κατάρριψη ψευδών ειδήσεων»

Τα εκπαιδευτικά αλλά ουσιαστικά ευρήματα της έρευνας για τις ψευδείς ειδήσεις δείχνουν ότι όσο περισσότερο ανασκευάζεται ένας ισχυρισμός, τόσο πιο δύσκολο είναι να καταρριφθεί, ιδιαίτερα όσον αφορά άτομα με ισχυρές ιδεολογικές αντιλήψεις. «Δεν αρκεί να υποστηρίζεις απλώς ότι κάτι είναι αναληθές», δηλώνει η Sampaco. «Να, γιατί η απομυθοποίηση ψευδών ειδήσεων είναι πραγματικά δύσκολη υπόθεση».

Ηθικό δίδαγμα: Οι άνθρωποι δεν ανταλλάσσουν ψευδείς ειδήσεις απλώς και μόνο επειδή είναι αφελείς — πρόκειται για μέσο ενδυνάμωσης των πεποιθήσεών τους και της κοινωνικότητάς τους θέσης.

Gary Ghayrat

(Δευτεροετής στο Πανεπιστήμιο Stony Brook, ειδικότητα:

Δημοσιογραφία):

«Επιβάλλεται η χρήση πολλαπλών πηγών»

«Είναι πράγματι εκπαιδευτικό αυτό που έμαθα, ότι η δημοσίευση μιας είδησης αποτελεί σχολαστική διαδικασία», τονίζει ο Ghayrat. «Πρέπει κάποιος να χρησιμοποιεί σύνθετες πηγές [και] να τις επιβεβαιώνει με άλλες πηγές προκειμένου να είναι σίγουρος για την ορθότητα της είδησης».

Ηθικό δίδαγμα: Να θυμάσαι τις βασικές αρχές της δημοσιογραφίας σε κάθε είδηση που δημοσιεύεις. Είναι οι πηγές πιστοποιημένες; Ποιος διοικεί την πληροφορία; Μίπως είναι πολύ καλή για να είναι αληθινή;

Εκθεσιακές Εκδηλώσεις 2018

 Agrotica	27η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ & ΕΦΟΔΙΩΝ	01-04.02
 Infacoma	35η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ, ΜΟΝΩΤΙΚΩΝ, ΣΟΥΦΟΜΑΤΩΝ, ΕΙΔΩΝ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΠΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ <small>ΑΘΗΝΑ - Μ.Ε.Σ.</small>	09-12.02
 aqua THERM <small>ATHENS</small>	3η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ, ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΕΞΑΕΡΙΣΜΟΥ, ΥΔΡΕΥΣΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, ΠΙΣΙΝΑΣ & ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ <small>ΑΘΗΝΑ - Μ.Ε.Σ.</small>	09-12.02
 ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑ	31η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ <small>ΑΘΗΝΑ - METROPOLITAN EXPO</small>	23-26.02
 Detrop boutique	27η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, ΠΟΤΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ & ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ	24-26.02
 Artozyma	8η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΑΡΤΟΠΟΙΙΑΣ, ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ, ΕΤΟΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	24-26.02
Furnidec business	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙΠΛΟΥ	09-11.03
 AUTO FESTIVAL	ΣΑΛΟΝΙ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ	16-18.03 23-25.03
 Freskon	ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ	26-28.04
Διεθνής έκθεση βιβλίου Θεσσαλονίκης	15η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	03-06.05
 Greek Travel Show <small>ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙΟ</small>	2η ΕΚΘΕΣΗ ΤΑΞΙΔΙΩΝ & ΔΙΑΚΟΠΩΝ <small>ΑΘΗΝΑ - HELEXPO MAROUSSI</small>	04-06.05
 Διεθνής έκθεση Θεσσαλονίκης <small>8-16.9.2018</small>	83η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ <small>ΤΙΜΩΜΕΝΗ ΧΩΡΑ - Η.Π.Α.</small>	08-16.09
 Kosmima	33η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	20-22.10
 Philoxenia	34η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	09-11.11
 Hotelia	ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	09-11.11
ART THESSALONIKI	3η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	22-25.11
 αστεροκοσμος	ΑΣΤΕΡΟΚΟΣΜΟΣ - ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΔΕΘ HELEXPO

Εθνικός Φορέας Οργάνωσης Εκθέσεων, Συνεδρίων, Πολιτιστικών Εκδηλώσεων
Κεντρικά Γραφεία: Διεθνές Εκθεσιακό Κέντρο Θεσσαλονίκης, Εγνατίας 154 | 546 36 Θεσσαλονίκη
Τ. 2310 291111 | F. 2310 284732 | www.helexpo.gr

ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΠΑΡΟΧΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΗΜΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

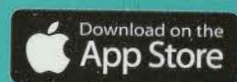

App στην ευκολία

coop
mobile
app

Η εφαρμογή της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας για κινητές συσκευές έχει σχεδιαστεί για να κάνει τη ζωή σου ακόμα πιο εύκολη. Κάνε τις τραπεζικές σου συναλλαγές κάθε ώρα της ημέρας, γρήγορα και με ασφάλεια, όπου κι αν βρίσκεσαι.

Περισσότερες πληροφορίες

www.ccb.coop/coopmobile

8000 26 67

Συνεργατική
Κυπριακή
Τράπεζα